

МІНІСТЕРСТВО ОВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Н. В. Мафтин, Н. М. Вівчарик

**Історія української літератури
20–40-х років ХІХ століття**

Методичні рекомендації до курсу

Івано-Франківськ

УДК 821.161.2
ББК 83.3 (4 Укр.)
М 35

Мафтин Н. В., Вівчарик Н. М. Історія української літератури 20–40-х років XIX століття: Методичні рекомендації до курсу. Івано-Франківськ : Територія друку, 2019-2020. 116 с.

Автори:

Мафтин Наталія Василівна доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Вівчарик Наталія Михайлівна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Рецензенти:

Антофійчук Володимир Іванович доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Луцак Світлана Миколаївна доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету.

Надруковано за ухвалою Вченої ради Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від 13 вересня 2019 року).

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

20–40-Х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

Анотація

Курс «Історія української літератури ХІХ ст.» займає одне з чільних місць у системі фахової підготовки майбутніх філологів. Адже від змісту курсу та ґрунтовності його викладання і засвоєння залежить не тільки рівень фахової підготовки майбутнього вчителя, але й значною мірою рівень його національної свідомості. Цей навчальний курс поділяється на кілька періодів, пов'язаних із усталено визначеними періодами розвитку нової української літератури.

У визначенні періодів розвитку нової літератури враховуються суспільно-історичні й внутрішньолітературні фактори, тому традиційно історики літератури виділяють три періоди¹:

- Кінець ХVІІІ ст. – 40 рр. ХІХ ст. Період становлення нової літератури, нових стилів, жанрів, тематики.

- 40–60 рр. ХІХ ст. Період утвердження реалізму.

- 70–90 рр. ХІХ ст. Період поглиблення реалізму, утвердження соціально-психологічної домінанти.

Мета викладання дисципліни

Викладання курсу «Історія української літератури початку ХІХ 40-х рр. ХІХ ст.» спрямоване на системне висвітлення розвитку нової української літератури від часу першої публікації «Енеїди» І. Котляревського до утвердження в ній романтизму. Історико-літературний курс повинен сформувати у студентів систематизовані знання про історію української літератури кінця ХVІІІ першої половини ХІХ століття: особливості літературного процесу загалом і творчість найбільш талановитих його представників зокрема. Крім того, важливо зрозуміти своєрідність суспільно-політичного і духовного життя в Україні у цей час, жанрово-стильові особливості письменства, шляхи розвитку окремих жанрів, отримати знання про творчі методи раннього етапу нової української літератури. Аналізується творчість письменників згаданого періоду, передбачено вивчення напам'ять художніх творів. Дисципліна має на меті систематизувати й поглибити знання про історію української літератури кінця ХVІІІ - початку ХІХ століття: особливості літературного процесу загалом і творчість його представників зокрема. Курс зорієнтований також на розкриття своєрідності суспільно-політичного і духовного життя в Україні у цей час, покликаний дати знання про творчі методи раннього етапу нової української літератури. Важливим завданням є висвітлення літературної діяльності, літературної спадщини талановитих особистостей, ідейно-художній аналіз їхніх творів, з'ясування оригінальності й новаторства, місця в художньому процесі доби, в контексті національної і світової літератури. Аналізується творчість письменників вказаного періоду.

Також завданням курсу є поглиблення знань з теорії літератури,

¹ Див. Яценко Т. Історія української літератури ХІХ ст. Кн. І. Київ, Либідь, 1995. С. 6.

розвиток практичних умінь аналізувати твір, удосконалення комунікативних здібностей, забезпечення фахової підготовки майбутніх філологів, педагогів.

Студенти спеціальності 014 Середня освіта на практичні заняття готують мініпрезентацію «**На допомогу майбутньому вчителю**».

У результаті вивчення курсу «Історія української літератури 20–40-х років ХІХ століття» студенти зможуть набути такі компетентності:

– здатність утверджувати національні й гуманістичні ідеали, мовне й культурне багатство України;

– уміння аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової культур; уміти виховувати й утверджувати любов і повагу до України, її державності, духовних цінностей в роботі майбутнього вчителя;

– здатність до реалізації власної траєкторії навчання протягом життя;

– уміння використовувати сучасні методологічні засади предметної спеціалізації з настановою на практичне втілення в роботі майбутнього вчителя;

– уміння аналізувати літературний процес, творчість письменників, бачити визначальне у їхньому доробку (ідейно-тематичний зміст, проблематику, образну систему, художньо-стильові особливості тощо), вирізняти ознаки певних художніх методів у програмових творах і застосовувати набуті вміння й навички в роботі вчителя;

– уміння вести полеміку щодо складних, неоднозначних питань, пов'язаних із проблемами історико-літературного розвитку, діяльністю письменників, їхньою творчістю тощо;

– здатність бачити творчість письменника з погляду майбутнього вчителя;

– здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях;

– здатність виконувати власне дослідження, узагальнювати й оприлюднювати результати;

– здатність викладати українську літературу в школі на підставі особистісноорієнтованого, компетентнісного підходів;

– здатність володіти навичками ведення дискусії й наукової полеміки, творчо й критично осмислювати мовно-літературну інформацію для вирішення теоретичних і практичних завдань у сфері професійної діяльності в закладах середньої освіти;

– уміння створювати рівноправний і психологічно позитивний клімат для ефективного навчання учнів, ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу;

– дотримуватись правил наукової доброчесності.

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Суспільно-історичні, культурні обставини. Наприкінці XVIII на початку XIX століття розпочинається новий етап розвитку української літератури. Хоча літературні епохи важко співвідносити з певною датою, початок нової української літератури датують 1798 роком роком виходу «Енеїди» Івана Котляревського. Україна, остаточно прибрана до рук Російською імперією, потребувала нового слова: давня література, писана книжною староукраїнською мовою, не була зрозуміла більшості українців. Те нове, живе слово, в якому в усіх барвах засяяла краса українського духовного світу, відгукнулись надії простої людини, її радощі й печалі, в літературі запровадив саме І. Котляревський: вихід його твору був початком ужитку народної української мови як літературної. Разом із мовою на сторінки літературного твору вихлюпнулась ціла стихія народного життя, багатих традицій, потужної сміхової культури, волелюбного лицарського духу. Над мороком ідеології Російської імперії пролунав могутній життєствердний сміх, розвіюючи, як порох, імперську доктрину про те, що українців як народу «не было, нет и быть не может».

Становлення нового українського письменства відбувалося в надзвичайно складних умовах. Україна була розшматована між двома імперіями: західна частина належала Австрійській імперії (з 1848 року Австро-Угорській), східна Російській. Доля цих частин була долею колоній, приречених на втрату власної мови, культури, політики, економіки.

У підросійській Україні на кінець XVIII–початок XIX століття провадилась політика примусового зросійщення. У всіх сферах життя запроваджено імперські порядки. Активним знаряддям колонізаторської політики, примусової асиміляції українців виступала Російська православна церква². Низка церковних реформ остаточно доконала навіть слабкі прояви автономії церковно-релігійного життя в Україні. З останньої чверті XVIII століття церковна освіта в Україні велась всуціль російською мовою; у богослужінні, яке здійснювалось церковнослов'янською, суворо приписувалось дотримуватися виразно великоросійської вимови. Мета, поставлена царицею Катериною II, «искоренять в малоросах развратное мнение, по коему представляют себя народом от здешнего совсем отличным», виправдовувала всі засоби. Цією метою політичної й культурної асиміляції українського народу була зумовлена й видана царським урядом у 1712 році заборона друкувати оригінальні твори українською мовою, через що українська література в другій половині XVIII століття переважно рукописно-анонімна.

Ще в 1764 році Катерина II ліквідувала гетьманство, чим остаточно знищила будь-які вияви державної автономії України. А в 1775 році було

² Київську митрополію, що із часів хрещення Русі була автономною й підпорядковувалась патріархові Царгородському, ще в 1684 році підступом було офіційно підпорядковано Московському патріархатові

підступом захоплено й зруйновано цитадель української вільності – Запорозьку Січ. Сама назва «Україна» під заборону.

Наступний крок імперії введення указом 1783 року кріпосного права. Українське селянство й значна частина козацтва перетворюються на рабів. Знищивши Запорожжя, забравши в українського народу волю, загнавши його в ярмо кріпаччини, імперія довершує процес духовного поневолення. Масово закриваються народні школи. Київська академія та колегіуми, інтелектуальні й педагогічні центри колишньої козацької держави, перетворюються на російськомовні духовні заклади; денаціоналізується українська шляхта. Споряджуються експедиції, що розкопують давні могили, вилучають і знищують пам'ятки української писемності, культури. Створюються цілі комісії, що переписують історію, цинічно крадуть минуле Київської держави й привласнюють Російській імперії. «Українське» мало право бути лише як екзотичне; активно нав'язувався стереотип «хохла», сумирного, з життєвим девізом «моя хата скраю». Для цілої нації були викуті фізичні й духовні кайдани, що мали перетворити українців на таких собі «безбатченків», чужих на своїй землі, відірваних від рідного слова й власної історії, покірних і придатних для рабства.

В Європі перша половина століття пройшла під знаком воєн, що вела Франція, і національними революцій «весни народів». Європейська історія, як зауважує академік Мирослав Попович, після поразки революційної й наполеонівської Франції «роз'ясує драму свободи й деспотизму». Натомість Російська імперія залишається «жандармом Європи». Будь-які прагнення свободи жорстоко придушуються імперським деспотизмом як у самій Росії, так і в загарбаних нею землях: кров'ю декабристів 25 грудня 1825 року полита Сенатська площа Петербурга; у крові російський сатрап утопив польське повстання 1830 року; на Кавказі, де імперія провадила загарбницьку війну, течуть «ріки крові».

Здавалось, у таких умовах українська нація, її мова, культура приречені на загибель. Однак сталося навпаки: посеред мороку імперської ночі почали з'являтися перші паростки національного відродження. Грунт для нього підготували й ідеї Просвітництва. Французькі просвітники-енциклопедисти пропагували ідеї рівності, свободи, вільного розвитку людини, вірили в силу розуму й освіти, засобом яких можна змінити суспільство. В Україну ці ідеї приходять ще в кінці XVII ст. уже творчість Григорія Сковороди, за словами Івана Франка, позначена новими ідеями *«європейської філософії і етики, тими самими ідеями рівності людей, простоти і натуральних їх взаємних відносин, котрі у Франції проповідував Руссо»*. За цими ідеями, що поширювались серед українських старшинсько-дворянських кіл, силою, здатною змінити несправедливе суспільство, є освіта й наука.

За короткий час правління молодого царя Олександра I, що приміряв на себе роль реформатора й ліберала, в Україні почалось певне піднесення науки й освіти: 1805 року засновано Харківський університет, 1817 – Рішельєвський ліцей в Одесі, 1820 – Ніжинська гімназія вищих наук князя

Безбородька. Звичайно, ні про яке викладання українською мовою чи вивчення історії й культури України не йшлося. Ці навчальні заклади мали втілювати імперське завдання. Однак вони стали центрами гуртування науковців, носіїв передових суспільних ідей. Саме діяльність вчених Харківського університету сприяла заснуванню в Україні періодичної преси: журналів «Харьковский Демокрит» (1816), «Украинский вестник» (1816–1819), «Украинский журнал» (1824–1825).

Фольклористика, етнографія. Серед викладачів Харківського університету поширювались ідеї національного відродження, цінності історії, мови, культури кожного народу, що на той час заповнили всі сфери життя європейців і особливо яскраво виявились у літературі романтизму. Ці ідеї надихнули українських вчених також звернутися до скарбів народної творчості. Перші збірки виданих ними народних пісень заклали основи української фольклористики, а також становлять початковий етап («фольклористичний преромантизм») утвердження нового, потужного мистецького напрямку романтизму в українській культурі.

Ідеями естетичної цінності народної творчості пройняті збірки «Досвід збирання старовинних малоросійських пісень» Миколи Цертелєва (1819), «Малоросійські пісні, видані Михайлом Максимовичем» (1827, 1834), шість томів «Запорозької старовини» Ізмаїла Срезневського (1833–1838). Серед відомих українських етнографів і фольклористів Микола Костомаров, Микола Маркевич, Осип Бодяньський, Пантелеймон Куліш.

У Галичині також зростало зацікавлення народною творчістю. Тут у 1817–1818 роках займався фольклористичними дослідженнями легендарний З. Доленга-Ходаковський, піонер слов'янського народознавства. Відомий і фольклористичний збірник Йосипа Лозинського «Руське весілля» (1835), а збірку Вацлава Залеського «Пісні польські й руські люду галиційського» (1833) Іван Франко назвав «першою ластівкою народного пробудження» в Галичині. Та все ж початком українського національного відродження став вихід альманаху «Русалка Дністровая», один із розділів якого теж був присвячений фольклорові.

Актуальність фольклорної традиції. Уже в передмовах до перших збірок народних пісень українські фольклористи висловлюють власне розуміння значення народної творчості для розвитку літератури. Вони поділяють переконання німецького вченого Йогана-Готфріда Гердера (1774–1803) про фольклор як як вмістилище народного духу, першооснову літератури, як взірць художності для літературного твору. Увага до багатой духовної скарбниці народу, в якій оспівані й ідеали волі, героїчної боротьби із загарбниками, стимулювала народження поетичного образу України, захоплення її минулим. Твори усної народної словесності надихнули творчі пошуки українських письменників Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша. З фольклору вони черпали не тільки матеріал для сюжетів, образів, мотивів власних літературних творів, але й демократичну традицію і національний дух, усі буттєві цінності, опоетизовані нашим народом.

Отже, першим твором нової української літератури стала «Енеїда» Івана Котляревського написана живою розмовною українською мовою, перші три частини якої було видрукувано в 1798 році в Петербурзі. Твір недаремно називають енциклопедією українського народного побуту народність твору виявилась і в детальному змалюванні багатих українських звичаїв, традицій, вірувань. Іван Котляревський щедро використав фольклорну стихію: в структурі й образності його твору виразно вчувається вплив української казки, небилиці, пісні, багатих традицій народної сміхової культури. Письменник кожним рядком, кожним образом твору утверджував український світ, його ціннісні ідеали, що так відрізняються гуманізмом, увагою до людини від штучних, антилюдських імперських цінностей з майновою шкалою.

Ці духовні цінності утверджуються й у першому драматичному творі нової української літератури п'єсі Івана Котляревського «Наталка Полтавка» (1819). Людина з народу як носій найвищих морально-етичних рис постає у прозових творах Григорія Квітки-Основ'яненка, зокрема в першому прозовому творі нової літератури повісті «Маруся» (1832). Доля простої людини, світ її почуттів стають центральними у творчості українських письменників. Отже, виразними рисами нової української літератури є її народність та гуманізм, тісний взаємозв'язок яких наголошував Іван Франко. Микола Костомаров так охарактеризував поняття народності: *«достеменно зображення свого, рідного, з усім скарбом національного характеру»*; *«ідея народності оживила нашу літературу: і читачі, і письменники шанують народність як головне досягнення будь-якого твору витонченого мистецтва»*.

Використання живої розмовної мови в літературі стимулювало процес творення єдиної для всіх українських земель літературної мови, відтак народження національної ідеї, що знайшла свій вияв у творчості Тараса Шевченка.

Стильові течії і напрями в українській літературі першої половини XIX століття.

Для літературного процесу початку й першої половини XIX століття в Україні характерне поєднання різних мистецьких напрямів і стильових течій. Бароко, класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм в цей період так чи інакше відображали процеси, що відбувалися в нашій літературі під впливом літератур Західної Європи та Росії. Таке поєднання стильовий синкретизм властиве для народів, що тривалий час перебували під пануванням загарбників та засиллям чужої мови.

Класицизм. Отже, *класицизм* (від лат. *взірцевий*) художній стиль і естетичний напрям, який досягнув особливого розквіту у Франції в XVII столітті й поширився в європейських літературах XVII початку XIX століть. Серед ознак, що притаманні класицизму, взорування на естетичний ідеал античності, дотримання нормативності чітко визначених мистецьких канонів, вироблених теоретиками класицизму (зокрема Ніколя Буало (1636–1711) в трактаті «Мистецтво поетичне»). Чітко розмежовувалась система жанрів

«високих» і «низьких». Персонажі поділялись на позитивних і негативних; простолюдин не міг бути позитивним персонажем твору «високого» жанру (трагедії, оди, роману, елегії). Тут мали зображуватись або античні герої, або дворяни. Герої таких творів повинні втілювати ідеал громадянських добродійностей, готовності пожертвувати особистим задля загального блага. Натомість в низьких класицистичних жанрах (травестійна поема, комедія, байка) можна було змальовувати простолюд, побутові сцени. Унаслідок цього персонажі поставали дещо спрощеними, статичними, без еволюції характерів.

Для класицистів основою буття, діяльності людини є раціо розум. Світ пізнаваний і зрозумілий, у ньому немає таємниць, непідвладних людському розумові. Тому ні поетичне натхнення, ні будь-що інше із сфери позараціонального (пристрасть, кохання, фантазія) не становили для них цінності. Відтак і народні звичаї, традиції, народна творчість не привертали їхньої уваги й сприймалися як щось варварське, що не знало просвіченості.

Письменники-класицисти залишили у скарбниці європейської культури значний здобуток. Це твори П'єра Корнеля («Горацій», «Сід»), Жана Расіна («Федра», «Андромаха», «Олександр Великий»), Жана Батіста Мольєра («Тартюф», «Дон Жуан», «Міщанин-шляхтич», «Мізантроп»), байки Жана де Лафонтена; твори Йоганна Фрідріха Шиллера («Марія Стюарт», «Орлеанська діва», «Розбійники»), Вольфганга Гете («Егмонтон», «Коринфська наречена»).

В Україні класицизм не сягнув такого розвитку, як в інших європейських літературах. Ідея «освіченого абсолютизму», монархії, для українців була чужа. Тому в нашій літературі XVII-XVIII століття представлені переважно низькі жанри травестійна поема, комедія, байка. Та й назагал класицизм проіснував в українській літературі недовго: хіба його окремі елементи виявляються у творчості Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Петра Гулака-Артемівського. Риси класицизму відчутні в одах, авторами яких є Іван Котляревський, Григорій Кошиць-Квітницький, Петро Данилевський, Кіндрат Пузина.

Однією з причин того, що в «український класицизм був слабкий та мало виразний», дослідники вважають «неповноту нації»: адже на той час українська шляхта зросійщувалась, народ залишався без українського духовенства та вищого дворянства, культурні потреби України нехтувались.

Тому в Україні класицизм представлений найяскравіше **бурлескно-травестійною стильовою течією**. Окрім цієї, зумовленої суспільно-політичними факторами, була ще й інша причина, закорінена в світогляді й традиціях українців. Нормативний, раціональний, холодний світ «високого» класицизму, в якому не було місця простій людині, органічно був чужим українцям. Натомість саме бурлескно-травестійний стиль відгукувався на художні багатства народної сміхової культури. Треба згадати, що й попередня літературна традиція бароко зверталась до цієї скарбниці (пародіювання, переінакшування були однією з найулюбленіших форм творчості барокових письменників). Тому в естетичному світі нової

української літератури відбувся синтез трьох художніх стихій: народної сміхової культури, «низового» бароко й «низького» класицизму.

Однак український класицизм став для нашої літератури далеко не просто зміною літературного стилю: це була зміна літературної мови, перехід до єдиної літературної мови, до того ж народної. Це був початок літературного відродження.

Творчість українських письменників початку ХІХ століття позначена також рисами **просвітницького реалізму**. Його прикметами були принцип правдивості літератури, увага до деталей у змалюванні життя народу, відсутність критики існуючого ладу, дидактичне начало настанови на повчання, виховання. В Україні знайшли відгук ідеї Просвітництва про позастанову цінність людини, природну рівність людей, важливу роль освіти й виховання. Відгук цих ідей знаходимо у байках Петра Гулака-Артемівського, творах Григорія Квітки-Основ'яненка, Івана Котляревського.

Дослідники ведуть мову і про риси сентименталізму в українській літературі першої половини ХІХ століття. **Сентименталізм** (від франц. почуття) літературний напрям, що виник у європейських літературах в другій половині ХVІІІ початку ХІХ століть на пізньому етапі класицизму як заперечення його раціоналізму. Сентименталізм постав на основі ідеології Просвітництва, тому на перший план тут виходить художнє втілення ідеї природної людини, її позастанової цінності, глибини почуттів. Письменники-сентименталісти прагнули показати благородство, багатство й глибину цих почуттів. Герой літератури сентименталізму вихідець з народу, з багатим духовним світом, чуттєвий, вразливий своїм благородством стоїть вище представників дворянства. Так, пишучи «Марусю», Григорій Квітка-Основ'яненко прагнув довести, «що й під сірою свиткою б'ється благородне серце».

Однак сентименталізм в Україні виявився у творчості небагатьох авторів і має особливий, органічно-національний відтінок: цьому сприяла українська природна чуттєвість, здатність сприймати світ не стільки крізь призму холодного раціоналізму, скільки душею, серцем. Багатий світ української пісні, балади сповнений глибоких переживальних емоцій простої людини, становив долітературний пласт «української емоціональності». Органічність окремих виявів цього літературного напрямку в українській культурі забезпечувалась і зв'язком із національною філософською думкою попередніх століть, зокрема з ученням про «життя серця», викристалізованим у працях Григорія Сковороди. Культ природи й природності, перевага «серця» над «розумом», увага до життя простої людини усе це надавалось для творення привабливої картини українського буття, використання відповідних зображально-виражальних засобів, що опоетизовували це буття. Заслугою сентименталізму на українському літературному полі була успішна спроба творення нового героя, серйозного, чутливого, здатного на глибокі почуття протилежного персонажам бурлескно-травестійних творів. Такий персонаж з'являється в «Наталці Полтавці» Івана Котляревського, у повістях Григорія Квітки-Основ'яненка. Однак сентименталізм української літератури

далекий від російського сентименталізму школи Карамзіна, який, як підкреслив дослідник Дмитро Чижевський, «ідеологічно нічого не прийняв з основних ідей європейського передромантизму». А сентименталізм якраз і відносять до явищ і тенденцій передромантичних, які готували ґрунт для нового потужного мистецького напрямку.

Романтизм. Романтизм³ становить епоху в художньому розвитку людства. Це був не тільки літературний напрям: цей потужний духовний рух охопив різні сфери культури у другій половині XVIII першій половині XIX століть⁴. Його появу підготували ідеї Просвітництва, розвинуті німецьким філософом і фольклористом Й.-Г. Гердером щодо мистецтва, а також ідеалістична філософія, за якою основою буття є дух. Поява романтизму стала відповіддю на запит часу на його знаменах, за висловом Івана Франка, було написане гасло свободи.

Романтики виступали проти старого світосприйняття, заснованого на раціоналістичних принципах доби класицизму. Світ вони розуміли як живий «космічний організм», а не механізм, скомпонований за законами розуму. Основою всього суцього вважали дух, що виявляється і в природі, і в людині, творячи багатство буття. Світ для романтиків, на відміну від класицистів, сповнений непізнаного, таємничого. Раціоналістичне розуміння людської природи поступилося перенесенню акценту на «серце» емоційно-чуттєву складову. Адже *«розум може помилятися, серце ніколи»*.

Романтики заперечили нормативність у мистецтві, вони вважали, що основою творчості є не механістичні приписи, а натхнення щось містичне й не підвладне холодному аналізу. Визначальну роль у творчому процесі вони відводили *уяві*. Тому митець у добу романтизму незвичайна постать, містичний посередник між Богом і людьми, наділений магією творити, часто пророк. Важливого значення набуває фольклор, адже в усній народній творчості, на переконання романтиків, дух народу. З фольклору приїходять у поезію романтизму і деякі жанри, зокрема балада. Об'єктом зацікавлення романтиків стає минуле, особливо героїчні сторінки національно-визвольних рухів. Саме в літературі романтизму з'являється новий підхід до розуміння історії, її національних особливостей.

У центрі зацікавлень романтиків людина з її позасвідомими виявами психіки, незвичайна, наділена особливими якостями, часто бунтар проти несправедливості й світового зла, самотній у пошуках ідеалу. Змальовуючи особливих, незвичайних героїв у незвичайних обставинах, романтики підносили їх до рівня символів, що втілюють вищі можливості людства. Взагалі митець-романтик сприймав світ і змальовував його як систему символів.

Для романтичної літератури також характерна «посилена присутність автора» тобто, часто автор і герой сприймаються як єдине ціле. Завдяки цьому поглиблюється інтонація ліричної, щирої сповіді героя-блукальця,

³ Первісно слово «романтичне» означало все незвичайне, дивне, нереальне.

⁴ Яскравим прикладом романтичного живопису є творчість французького художника Ежена Делакруа, зокрема картина «Свобода на барикадах».

страдника, що гостро відчуває світову несправедливість і тужить за ідеалом, за прекрасним. Тема цієї туги романтичної «світової туги» й пориву до неба стає центральною в західноєвропейському літературному романтизмі.

Український романтизм

Український романтизм, його початковий етап «преромантизм» дослідники пов'язують ще з літературою бароко, зокрема з трактуванням особистості в поезії XVII століття, де виразно звучать мотиви волі й особистого щастя людини, самотності, скарги на долю. Значну роль у формуванні українського романтизму відіграли фольклористика та історіографія, джерелами яких була національна міфологія і народна поезія. Ідеї Просвітництва та Й.-Г. Гердера, що поширились в Україні, стимулювали митців до пізнання історичного минулого свого народу. Саме у світлі романтичного ставлення до минулого історія, різні її періоди, почали сприйматися як фактори національної свідомості.

Романтизм як спосіб світосприйняття був суголосний українській душі з її палким бажанням волі, глибоким сприйняттям радості й туги, опоетизуванням природи. І хоча український романтизм основними рисами споріднений з романтизмом інших європейських літератур, однак тут акцент не стільки на «світовій тузі», а більшою мірою на «тузі національній»: усвідомлення трагедії бездержавності стимулювало українських романтиків шукати ідеал колишньої героїки й волі в минулому. Героєм української романтичної літератури стає національний герой борець за волю рідної землі, за справедливість.

У 20-30-х роках ХХ століття на хвилі національного відродження з'являється низка нових імен українських поетів, чия творчість пройнята потужним патріотичним пафосом. Їх об'єднують у *Харківську школу романтиків*, основою якої став гурток літераторів і науковців, заснований професором Харківського університету Ізмаїлом Срезневським. Першими друкованими зразками української романтичної балади є переспіви з Міцкевича («Твардовський») і Гете («Рибалка»), зроблені викладачем університету *Петром Гулаком-Артемовським*, а під пером студента цього університету *Левка Боровиковського* народилися перші оригінальні твори баладного жанру: «Молодиця» (1828) та «Маруся» (1829). Романтичний рух на Слобідській Україні тривав з кінця 20-х майже до середини 40-х років XIX століття. За цей час постало кілька поколінь Харківської школи романтиків.

Після виходу «Енеїди» усталилась думка, наче українською мовою можна писати тільки гумористичні твори, а тип українця найдоцільніше змальовувати в бурлескному стилі. Тому перед романтиками стояв серйозний виклик: перебороти сміхотворчу традицію, показати український національний характер як героїчний, здатний на глибокі почуття. Важливу роль у подоланні бурлескної традиції в українській літературі відіграли поети другого покоління харківських романтиків **Амвросій Метлинський (1814–1870)** та **Микола Костомаров (1817–1885)**. Тема опоетизованого героїчного минулого, мотив туги за цією славною минувшиною поєднується в їхніх творах з громадянськими мотивами. Ідеалізуючи минуле, протиставляючи

його сучасності, поети таким чином стверджували право української нації на вільний і самобутній розвиток. Тема історичного минулого в ліриці **Миколи Костомарова** (*Ієремії Галки*), котрий оспівує й старокнязівські часи, і гетьманщину, поєднується з філософськими мотивами («Зорі»). Українські поети звертаються до образу співця, наділяючи його типово романтичним рисами. Микола Костомаров використовує відомості з Іпатіївського літопису про хороброго співця, котрий не боїться княжого гніву, для створення поетичного образу Митуси («Співець Митуса»). В поезіях **Амвросія Метлинського** (*Могили*) постає величний образ бандуриста, що владний над стихіями («Бандура»), смерть співця викликає майже кінецьсвітню картину бурі («Смерть бандуриста»). Він також опоетизовує рідну мову, вважаючи її запорукою життя народу («Рідна мова»): *«Було щастя, були чвари, Все те геть собі пішло; І як сонце із-під хмари Рідне слово ізійшло. Прийняло козачі речі, Регім, жарти, плач, печаль»*.

Розвиток особистісно-психологічної лірики в поезії українського романтизму пов'язаний із творчістю *Євгена Гребінки (1812–1848)*, *Михайла Петренка (1817–1862)*, *Віктора Забіли (1808–1869)*, *Олександра Афанасьєва-Чужбинського (1817–1875)*. Мотиви долі, сирітства, розлуки, нещасливого кохання вилились в рядках поезій цих авторів. Деякі з творів стали відомими піснями. Це російськомовні поезії Є. Гребінки «Очи чёрные...» та «Помню, я ещё молодухой была...», що й досі вважаються народними російськими романсами. Мотив нещасливого кохання, розлуки закоханих звучить у віршах В. Забіли «Гуде вітер вельми в полі» та «Не щебечи, соловейку». На ці вірші відомий композитор Михайло Глінка написав два романси. Особлива ліричність, глибина почуттів, переданих у віршах В. Забіли, за висловом Івана Франка, робить їх *«людським документом, який не перестане промовляти до людей зрозумілою їм мовою ще й тоді, коли будуть забуті многі артистичніші, блискучіші, але мені сердечні писання»*.

Романтичний порив до неба як символу високого, духовного, вічного, що протиставляється сірому й буденному, звучить у циклі поезій Михайла Петренка «Небо», серед яких і відомий вірш, що став піснею, «Дивлюсь я на небо...». Пісенна доля судилась і віршам з іншого циклу: «Туди мої очі...» (згодом романс «Взяв би я бандуру...»), «Ходить хвиля по Осколу». Михайло Петренко першим серед українських поетів-романтиків звернувся до медитації жанрової форми філософської лірики, в якій осмислюється сенс людського буття, проблеми життя і смерті.

Становлення нової літератури на західноукраїнських землях

На 30–50-ті роки ХІХ століття припадає доба національного відродження й становлення нової літератури на західноукраїнських землях. Більша частина Західної України Східна Галичина від 1340 року була під польською окупацією, та наприкінці ХVІІІ століття, внаслідок поділу Польщі, ці землі опинилися під владою Австрійської монархії. Австрійський уряд намагався проводити економічні й соціальні реформи, політичний режим тут був дещо м'якший, ніж у Російській імперії. Унаслідок просвітницьких реформ австрійські українці одержали певні освітні

можливості: у Відні при університеті було засновано Богословський інститут для молоді з Галичини й Закарпаття, відкрито Центральну греко-католицьку семінарію у Львові, «русинські⁵ студії» (тобто, навчання українською мовою) при Львівському університеті. Греко-католицьку церкву, що упродовж століть зазнавала польських утисків, було урівняно в правах з римокатолицькою. З 1818 року дозволено відкривати парафіяльні школи з викладанням «по-русинському». Та реальну владу в Галичині мали все ж поляки, вони були наділені більшими правами й привілеями, тож робили все, аби утискати українське населення. Повсюди використовувались польська й німецька мови, українська лунала в основному під солом'яною стріхою. Унаслідок таких умов освічені верстви галицьких українців масово спольщувались і онімечувались. А тим, хто намагався триматися своєї мови й культури, жилося украй тяжко. Спробою остаточно асимілювати галицьких українців була й ініціатива перевести «руську мову» на латинський алфавіт. Тільки зусилля патріотично налаштованої інтелігенції, що вступила в гостру полеміку з авторами цієї ініціативи (відому як «азбучна війна»), перешкодили цьому. З полемічною статтею, спрямованою на захист рідної мови й культури, виступив Маркіян Шашкевич, один із ініціаторів заснування «Руської трійці».

«Руська трійця» гурток, утворений студентами Львівської семінарії *Маркіяном Шашкевичем* (1811–1843), *Іваном Вагилевичем* (1811–1866) та *Яковом Головацьким* (1814–1888). Друзі обговорювали питання відродження мови й культури, збирали фольклор, пробували себе в царині поезії. Розмовляли між собою рідною «руською» мовою. Тому дістали жартівливу назву «руської трійці». Згодом до них долучилися й інші семінаристи, небайдужі до майбутнього своєї мови й культури. Гуртківці зробили спробу видати власні поетичні твори й зібрані народні пісні, та на перешкоді стала цензура: твори були написані «хлопською» мовою, в них згадувався захисник української «вольності» Богдан Хмельницький. Після невдачі з попередньою збіркою друзі, упорядкувавши новий альманах, вирішили обійти львівську цензуру. За сприяння сербського культурного діяча Горана Пётровича, приятеля Якова Головацького, альманах під назвою «**Русалка Дністровая**» вийшов у Будині (нині Будапешт), столиці Угорщини. **1837 рік**, яким датований альманах (хоча й був він надрукований наприкінці 1836 року), вважається роком народження нової української літератури в Галичині.

«Русалка Дністровая» стала першим опублікованим фольклорно-літературним альманахом, першою книжкою на Західній Україні, написаною народною мовою. І хоча більшу частину тиражу конфіскувала львівська поліція, всеж книжка виконала свою місію: у Галичині зяяніла зоря національного відродження. **Іван Франко** назвав «Русалку Дністровую» «*проривом чуття людського серця серед загального затупіння та одичіння*».

Молоді подвижники були сповнені ентузіазму, готовності працювати за будь-яких умов для розквіту рідного слова. Про це свідчить і

⁵Українці Галичини й Закарпаття називали себе «русинами»

використаний як епіграф до альманаху вислів відомого представника чеського національного відродження Яна Коллара: *«Не з сумних очей, а з пильних рук надія квітне»*. Цим епіграфом автори також закликали до праці для національного відродження усіх, хто мав сумніви в її результативності, й підкреслювали свою солідарність із ідеями слов'янського відродження. Така солідарність виявлялась і в увазі до сербського фольклору, переклади з якого були вміщені в альманахові, і в публікації уривків з перекладу *«Короледвірського рукопису»* чеського поета Вацлава Ганки, зробленого Маркіяном Шашкевичем.

Написане Маркіяном Шашкевичем *«Передслів'є»*, яким відкривається альманах, академік Олександр Білецький назвав своєрідним *«маніфестом»* відродження української літератури в Галичині.

Уміщені в *«Русалці Дністровій»* українські історичні пісні про козацтво, про боротьбу проти іноземного поневолення, пісні про кохання, зразки народної обрядової лірики представляли *«народний стиль»* як основу нової літератури. У передмові до цього розділу Іван Вагилевич виклав погляди на самобутність наддністрянських українців, висловив історичну концепцію постання *«народу руського»*, виокремив три епохи в його житті. Романтична ідеалізація старовини звучить в описі давньоруської епохи, коли були *«мир, і гаразд, і любов взаємна»*. Треба зауважити, що давньоруська, княжа доба особливо приваблювала побратимів: данина цій романтичній традиції вчувається і в псевдонімах, які обрали автори (Шашкевич Руслан, Вагилевич Далібор, Головацький Ярослав), і в зацікавленні давньоруською літературною пам'яткою *«Словом о полку Ігоревім»* (зберігся фрагмент Шашкевичевого переспіву).

У вміщеній в розділі *«Складання»* поезії Маркіяна Шашкевича звучать виразно романтичні мотиви апеляції до героїчного минулого, мотиви знедоленості, самотності. Його твори сприймаються як сповідь серця, вони сповнені любові до рідного краю, в них опоетизовується рідна природа. У прозовому творі письменника казці-новелі *«Олена»* піднята тема боротьби народу проти поневолювачів.

Своєрідним закликом до сучасників вивчати скарби власної культури, фольклору є написана Маркіяном Шашкевичем передмова до розділу *«Старовина»*. *«Чужина нас займає, чомужби наша не прилягла до серця, не промовила до душ наших сильним словом»*, з надією лунали слова будителя.

«Шашкевич та його сподвижники це ті, хто дав своїм сучасникам урок патріотизму, національної гідності, урок того, як людина свідомо бере на себе максимальні життєві навантаги і в мужній невсипущій праці для народу, у вірній служінні йому знаходить для себе втіху, відраду, й надію, і найвищий життєвий сенс». Ці слова **Олеся Гончара** розкривають глибину громадянського подвигу діячів *«Руської трійці»*, чия доля після виходу альманаху склалася по-різному, але в кожного по-своєму трагічно. Одразу ж після появи *«Русалки Дністрової»* почалось переслідування авторів. Іван Вагилевич у зрілому віці сполонізувався. Останні роки життя тяжко бідував, помер, залишивши родину *«у крайній нужді»*. Яків Головацький якийсь час

був професором і ректором Львівського університету, згодом перейшов до табору москвофілів, зазнав утисків від влади і виїхав з родиною в Росію. Та надії на щасливе життя в новій «батьківщині» не справдились: на родину тут чекали суворі випробування. Батько не витримав самогубства старшого сина й ув'язнення доньки.

Тільки Маркіян Шашкевич залишився до кінця вірний ідеалам юності та клятві, яку давав, вступаючи в «Руську трійцю». Він жив у злиднях, помер молодим, згаснувши від сухот, та залишив по собі немеркнуче світло високої жертви й любові. І це світло повело далі нових талановитих синів України, що розгорнули прапор національного відродження, а згодом освітило шлях і геніальному Іванові Франку.

Маркіян Шашкевич

«Серед байдужої, отупілої суспільності він був взірцем енергії, праці, життя» (Богдан Лепкий).

«Новим був дух Шашкевичевої поезії свіжий і оригінальний; новим був той її індивідуальний характер, що дає нам можливість із-за кожного твору бачити особистість поета, його симпатичну вдачу і щире серце. У його віршах у нас перший раз повіяло духом поезії XIX віку» (Іван Франко).

Народився Маркіян Шашкевич 6 листопада 1811 року в селі Підлисся на Львівщині (тепер Золочівський район Львівської області) в родині сільського священика. З тих дитячих років, проведених серед сільської дітвори, серед чудової природи, виніс він «неложну любов до рідного народу (І. Франко). Серед тяжких випробувань, які доля щедро посилала Маркіянові вже в пору його студентської юності, рідне Підлисся, Біла гора, що височіла за селом, поставали ностальгійними спогадами: *«Підлисецька горо біла! Як тебе не бачу, Так ми тяжко, так ми сумно, Що трохи не плачу»*.

Шашкевичеві «університети» починались із дяківської школи, Золочівської німецької школи, продовжувались у Львівській та Бережанській гімназіях, Львівській семінарії. Допитливий, талановитий юнак прагнув іншої науки, ніж суха й нецікава семінарійна схоластика. Тому Маркіян відвідував лекції з філософії у Львівському університеті.

У приміщенні семінарії було вогко, холодно, семінаристи часто хворіли. Дехто не витримував і покидав таке навчання. Та Маркіян мусив залишатись, бо тільки тут діти сільських священиків мали безкоштовний притулок і хліб. Із цих стін він виніс тяжкий спадок сухоти.

Допитливого й розумного юнака не любило семінарійне начальство, і коли з'явилась найменша формальна нагода, Маркіяна відрахували із семінарії. Хлопець втратив і підтримку батька: розгнівавшись, той відмовився від сина. Маркіян тяжко переживав батьків гнів і своє становище. Жаль, відчуття провини перед «любим отцем» він вилив у рядках елегії «Син любому отцю». Юнака врятував його дядько дав притулок, влаштував переписувачем книг у Львівській бібліотеці. Згодом йому дозволили повернутись у семінарію. Тут з його ініціативи й постала «Руська трійця».

Ідея національного відродження заповонила душу, розум і серце Маркіяна Шашкевича. Про це свідчить стаття «Азбука і абецадло» (1836

рік), якою семінарист включився у «азбучну війну», відстоюючи права рідної мови й культури; діяльність «Руської трійці» й виданий альманах «Русалка Дністровая»; перша українська читанка, укладена ним у 1836 році. А ще виголошена в церкві святого Юра 1836 року у празник Покрови без дозволу вищого церковного начальства перша проповідь рідною мовою.

Маркіян Шашкевич свідомо вибрав шлях служіння рідному народові. Це служіння він здійснював і як священик найбільш парафій переслідування й утиски з боку влади, вищого духовенства виявлялись і в тому, щоб призначати «бунтівників» в убогі села. Злидні, тяжка хвороба, не зламали його духу. Захоплення й повагу викликає і відданість його дружини красуні Юлії Крушинської, його «ясного сонця», що мужньо переносила з чоловіком усі випробування.

Помер Маркіян Шашкевич 7 червня 1843 року. Поховали його в селі Новосілках, де він виконував обов'язки сільського священика. Згодом прах письменника було перепоховано на Личаківському цвинтарі у Львові.

Поезія Маркіяна Шашкевича стала явищем новаторським у Західній Україні. Якщо в Україні підросійській у 20-30-ті роки XIX століття вже набули популярності твори І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, поетів-романтиків, то в Галичині українська література була представлена лише незначними низькопробними текстами, написаними в стилі шкільного класицизму. Це переважно панегірики (урочисті вірші на святкові події) й оди, часто написані на замовлення зокрема на честь «освічених монархів» та вищого духовенства. З такими творами, написаними «язичієм⁶», виступали П. Лодій, Й. Левицький, Г. Таркович.

Тому поезія галицького будителя справді стала явищем революційним. Натхненний творами українських письменників з Наддніпрянщини, ідеями фольклористів, любов'ю до народної пісні, Маркіян Шашкевич розламав тісні рамки штучного язичія й заскоружлого шкільного класицизму. Його твори, романтичні за стилем, написані народною мовою, засвідчили цілісність українського національного відродження М. Шашкевич, за словами літературознавця Сергія Єфремова, прилучив Галичину до всеукраїнського національного руху.

Провідний мотив творчості Маркіяна Шашкевича заклик до національного єднання, ідея захисту рідної мови, культури (вірші «Руська мати нас родила», «Слово до читателів руського язика», «Побратимові, посилаючи єму пісні українські»). «Гоніть з Русі мраки тьмаві!» закликає автор-патріот молоде покоління освічених українців-галичан у «Слові...».

У вірші «Веснівка» письменник в алегоричному образі «дрібної цвітки», що просить весну про тепло, аби вона «зацвіла, весь луг скрасила», змалював надії на національне відродження.

Поета приваблюють яскраві сторінки національної боротьби з поневолювачами, дух звитяги. Саме така тема піднімається в епічних поезіях «Хмельницького обступленіє Львова», «О Наливайку», «Болеслав

⁶ Язичіє суміш російської та церковнослов'янської мов із місцевим діалектом.

Кривоустий під Галичем». Автор нагадує своїм сучасникам: «Ти не неволі син!».

Поезія Маркіяна Шашкевича представлена й особисто-психологічною лірикою, в якій звучать мотиви розлуки закоханих («Туга», «Вірна», «До милої», «Нісся місяць ясним небом»), романтична «сповідь серця», мотиви самотності, недолі («Місяченько круглоколий», «Розпука», «Лиха доля», «Сумрак вечерній»).

Прикметою стилю Маркіяна Шашкевича є органічний зв'язок з народною піснею, її поетикою, що дала поштовх до вияву оригінально-авторського художнього сприйняття світу. Жанрова палітра його поезії представлена ліричним віршем, посланням, баладою, сонетом, історичною поемою. Громадянська лірика Маркіяна Шашкевича сповнена оптимізму, віри в майбутнє Руси-України. Вона й у наші непрості часи звучить заповітом не зневірюватись, а працювати для блага рідної землі: *«Дайте руки, юні друзи, / Серце к серцю най припаде, / Най щезають тяжкі туги, / Ум, охота най засяде. / Разом, разом, хто сил має, / Гонить з Русі мраки тьмаві, / Зависть най нас не спиняє, / Разом к світлу, друзи жваві!»*.

Вівчарик Н. М.

Творчість поетів-романтиків

Романтизм (фр. *romantisme*) – один із напрямків у літературі й мистецтві, що виник наприкінці XVIII століття у Німеччині, Великій Британії й Франції, а на початку XIX століття поширився в Російській імперії, Польщі як реакція проти раціоналізму доби просвітництва і застиглих схем та канонів класицизму. Характерними ознаками романтизму є заперечення й відмова від нормативності, культ почуттів, неприйняття сірої буденності, мотив «світової скорботи», національної туги, захоплення національною історією та фольклором, єднання з природою, втеча від довколишньої дійсності в ідеалізоване минуле, вимріяне майбутнє чи взагалі фантастичний світ. Проте в українській літературі мотиви трагічної самотності проявляється значно менше, ніж у західноєвропейських літературах. Іван Франко вказував, що в українському романтизмі відсутній «гордий індивідуалізм». Першими українськими творами з виразними ознаками романтизму вважають баладу Петра Гулака-Артемовського «Рибалка» (1818) та вірш Євгена Гребінки «Човен» (1833). Важлива роль у розвитку цього напрямку належить харківській школі романтиків, з якою в окремі періоди була пов'язана діяльність Петра Гулака-Артемовського (1790-1865), Левка Боровиковського (1806-1889), Ізмаїла Срезневського (1812-1880), Амвросія Метлинського (1814-1870). Ці автори писали не тільки художні твори, а й наукові розвідки, збирали й друкували фольклор. Багато віршів поетів-романтиків з часом стали популярними народними піснями. Наприклад, «Дивлюся на небо та й думку гадаю» Михайла Петренка, «Ні, мамо, не можна нелюба любити!» Євгена Гребінки, «Скажи мені правду, мій добрий козаче» Олександра Афанасьєва-Чужбинського, «Гуде вітер вельми в полі»,

«Не щечечи, соловейку» Віктора Забіли, «Верховино, світку ти наш» Миколи Устиновича.

Поети-романтики підтримували ідею народності як основну умову розвитку мистецтва, прагнули розширити стильові, тематичні, жанрові межі, довести, що українською мовою можна передавати будь-які почуття й думки. Таким чином в українській літературі з'явилися нові мотиви й оригінальні художні засоби (образи-символи, образи-алегорії з філософськими узагальненнями), нові жанри – балада, романс, ліро-епічна поема, елегія, медитація, байка.

Власне, байка була одним із найпродуктивніших тогочасних жанрів, а Петро Гулак-Артемівський, Левко Боровиковський та Євген Гребінка збагатили її й тематично, і структурно. Вони були талановитими байкарями, які продуктивно запозичували сюжети прозових байок римського раба Езопа, українських народних байок, перлин цього жанру Г. Сковороди, але. На відміну від попередників, своїм байкам надавали віршованої форми.

Петро Гулак-Артемівський народився 27 січня 1790 року в містечку Городищі Київської губернії (нині Черкаська область) в сім'ї священника. За дружину майбутній батько письменника узяв вродливу полячку Артемівську і додав їй прізвище до свого. Документи свідчать, що збіднілі дворянські роди Гулаків та Гулаків-Артемівських є прямими нащадками генерального обозного Війська Запорізького наказного полковника Івана Гулака (1629-1682), котрий відповідав за боєздатність війська та його матеріальне забезпечення.

З одинадцяти років майбутній письменник учився в бурсі, потім у Київській духовній академії. Він зазнав злиднів, збирав рештки від чумацьких обідів, щоб не голодувати, просив, Христа ради, щоб його підвезли додому, коли починалися канікули, або, щоб скоротити шлях, сплавався на плоту вниз по Дніпру. Юнак покинув академію, не закінчивши навчання. В документах сказано, що Петра Артемівського звільнено від духовного звання, щоб він міг вибрати рід світських занять. Це було пов'язано з браком вільних місць для священників у місцевих у парафіях. П. Гулак-Артемівський почав викладати в приватних пансіонах Бердичева, вчителював у будинках польських поміщиків. Він досконало оволодів французькою та польською мовами, вивчив латинську, захоплювався історією. У 1817 році письменник переїхав до Харкова і вступив до університету вільним слухачем словесного факультету. Завдяки приязні попечителя Харківського навчального округу графа Северина Потоцького, П. Гулак-Артемівський затверджений Радою університету лектором польської мови. Харківський університет на той час вважався одним з найбільших культурних центрів. Тут започаткувалися перші літературні журнали «Харьковский демократ» (1816) та «Украинский весник» (1816-1819), де опубліковано переклади П. Гулака-Артемівського таких зарубіжних авторів, як Жан-Жак Руссо, Адам Міцкевич, Йоганн Вольфганг Гете, Гораций та ін. Водночас письменник пише байки різного спрямування (байки-казки, байки-приказки), притчі, вірші, послання, балади.

Особливе місце у доробку П. Гулака-Артемівського посідає байка «Пан та Собака», яка одразу ж після опублікування в «Українском вестнике» (1818) набула великої популярності. Це була *перша літературна віршова байка, написана зі свідомою орієнтацією на фольклорні традиції народної сміхової культури, розмовну мову*. Письменник назвав свій твір казкою, а літературознавці розглядають його як байку-казку. Цікаві, незвичайні сюжети, невеликий обсяг зближує ці жанри, проте в основі байки лежить розповідь дидактичного (повчального) характеру, а негативні персонажі є предметом сатиричного зображення, оскільки діють всупереч правилам загальноприйнятої моралі. Оцінка змальованим явищам, подіям і вчинкам дається в особливій частині байки – моралі. Сюжет казки не має такого поділу – він розвивається як ланцюг подій. На відміну від байки, казці не властивий алегорія. Жанр казки не сповідує сатиричних цілей.

Байка «Пан та Собака» написана на основі польської чотирирядкової байки Ігнатія Красіцького (1735-1801) «Pan i Pies»⁷ та окремих епізодів із «Pan niewart slugi». Байка П. Гулака-Артемівського викриває самодурство і розбещеність панів, висловлює співчуття до безправних селян. Її вважають першим класичним зразком сатиричної байки в новій українській літературі. В алегоричному образі собаки, сумлінного і чесного, зображено кріпака, який повністю залежить від пана.

Навіть вірна служба, працьовитість і старанність Рябка не допомогли йому уникнути гніву аморального пана:

*Ти винен, брат Рябко, що вчора розбрехався,
Ти-ж знав, що вчора наш у карти пан програвся.*

Після панських знущань Рябко стає узагальненим супротивником панства: *Нехай їм служить більш рябий в болоті біс!*

*Той дурень, хто дурним іде панам служити,
А більший дурень, хто їм дума угодити!*

Окрім основних героїв, у тексті наявний образ Явтуха як алегоричне втілення улесливості й лицемірства тих, хто намагається наблизитися до панів, забуваючи про своє походження. Мова байки – народна, сповнена прислів'їв, порівнянь, постійних метафор («Один Рябко, один, як палець, не дрімає», «Рябко собі і усом не моргає» та інші).

Використавши фабульну канву однойменної чотирирядкової байки І. Красіцького письменник значно поширив її сюжет, збагатив колоритними побутовими реаліями, комічно-драматичними колізіями, емоційним

⁷ Ігнатія Красіцького називають «польським Вольтером». Він, не зважаючи на свій духовний сан архієпископа Вармійського, завзято висміював навіть монахів. Микола Зеров (1890-1937) переклав його байку «Pan i Pies» українською мовою:

*Вірний пес стеріг господи, цілу ніч брехав,
А на ранок пса побили: спати не давав!
Другу ніч проспав, як мертвий; в дім забрався злодій;
А на ранок пса побили, щоб стеріг господи.*

діалогом, увів підсумкову сентенцію, а головне – переніс дію в українське середовище.

Як зображення проблеми людської неволі звучить байка-мініатюра «Дві пташки в клітці». Байкар яскраво розвинув думку, що свобода дорожча і миліша людині за рабське становище, навіть, якщо така неволя є «золотою». Цей сюжет запозичений із байки «Ptaszki w klatce» Ігнатія Красіцького. Обидва твори виражають протест проти обмеження прав людей. П. Гулак-Артемівський зберіг у байці антитезу І. Красіцького «старий» птах – «молодий», що вказує на підтримку нових суспільних віянь. Пташки, як і Рябко, також є уособленням кріпаків, які цілком залежні від панів. У доробку письменника наявні й інші переспіви байок Ігнатія Красіцького, наприклад, «Дурень і Розумний», «Цікавий і Мовчун», «Лікар і Здоров'я». Але вони настільки лаконічні і стислі, що їх вважають байками-приказками.

У 1827 році на сторінках «Вестника Европы» надруковано баладу П. Гулака-Артемівського «Рибалка», написаної ще у 1818 році. Це переспів однойменної балади геніального німецького поета Йоганна Вольфганга фон Гете. П. Гулак-Артемівський зізнавався, що «хотів спробувати: чи не можна малоросійською мовою висловити почуття ніжні, благородні, піднесені, не змушуючи читача чи слухача сміятися, як від “Енеїди” Котляревського і від інших, з тією ж метою написаних віршів?». Письменник подає казково-міфологічний сюжет про зваблювання молодих хлопців русалками у дусі національної фольклорної традиції.

Успішна літературна діяльність митця перервалася адміністративною роботою, яка забирала час. У 1841-1849 роках П. Гулак-Артемівський працював ректором Харківського університету. Помер письменник 13 жовтня 1865 року в Харкові.

Під впливом П. Гулака-Артемівського починає збирати народну творчість і писати власні тексти **Левко Боровиковський** (1806-1889). В основі його творів лежали народні гуморески, прислів'я, приказки. Більшість байок Левка Боровиковського присвячені суспільно-побутовим і моральним проблемам. Їхньою особливістю є те, що вони мають стислий сюжет і лаконічну мораль. Замість широкої повчальної кінцівки автор найчастіше подає афоризм, виражений приповідкою або прислів'ям. Наприклад: «Не все те золото, що блищить» («Трухлявина»), «Сова хоч спить, та курей бачить» («Курча»), «Хто добре робить – той не хвалиться нікому» («Рівчак та річка»). За життя письменника вийшла єдина книга «Байки й прибаютки Левка Боровиковського» (1852), яка принесла йому велику славу.

Євген Гребінка (1812-1848) народився 2 лютого 1812. Його батько був сином суворовського гренадера Івана Гребенкіна, який, дослужившись до офіцерського чину, отримав право на спадкове дворянство. Мати Надія, дочка знатного пирятинського козака Івана Чайковського, народила восьмеро дітей, серед яких Євген був найстаршим. Дітей доглядала няня – покріпачена козачка Марія, яка знала безліч казок і пісень. Початкову освіту майбутній письменник здобув удома від приватних учителів. У 1825 році Євген Гребінка був зарахований у четвертий клас Ніжинської гімназії вищих наук.

Тоді тут вчилися такі пізніше дуже відомі люди, як: Микола Гоголь, Нестор Кукольник, Петро Мартос, Володимир Прокопович, Віктор Забіла. Гімназисти випускали рукописні журнали «Зірка», «Северная зоря», альманахи «Метеор літератури», «Литературное эхо». Євген видає україномовний альманах «Аматузія»⁸, цікавого для читачів насамперед сатиричними віршами.

Після закінчення гімназії Є. Гребінка кілька років служив у восьмому малоросійському козачому полку, в 1834 році вийшов у відставку, переїхав до Петербурга, де й проживав до кінця життя, час від часу навідуючись в Україну. Перед переїздом Є. Гребінка написав вірш «Човен», у якому висловив душевні переживання, побоювання, роздуми про майбутнє життя. Письменник переконаний, для того, щоб вижити, треба боротися, а не плисти за течією. Навіть якщо чекають невдачі, не варто їх боятися і уникати.

У Петербурзі Є. Гребінка спочатку працював чиновником, а з 1838 року викладачем у військових учбових закладах та в Інституті корпусу гірничих інженерів. У листі до батьків Є. Гребінка скаржився: «Тіло моє було в столиці, а душа далеко – в рідному степу, під солом'яною покрівлею маленького будиночка». Ностальгія за Україною ставала причиною творчості, появи віршів про класу й колорит рідного краю.

Петербурзький період життя Є. Гребінки – це період активної літературної діяльності. Відвідуючи популярні мистецькі салони і влаштовуючи вдома літературні вечори, Є. Гребінка познайомився з багатьма діячами культури, серед яких були Олександр Пушкін, Віссаріон Белінський, Володимир Даль. Є. Гребінка підтримував зв'язки з такими широко відомими українськими письменниками, як Григорій Квітка-Основ'яненко, Петро Гулак-Артемівський, Левко Боровиковський, Віктор Забіла. У 1834 році Є. Гребінка упорядкував свої твори у збірку «Малороссийские сказки». Їх високо оцінив Іван Франко, який писав: «Як байкопис, займає Гребінка перше місце в нашій письменницькій. Його байки визначаються яким національним і навіть спеціально лівобережним колоритом, здоровим гумором і не менше здоровою суспільною і ліберальною тенденцією». А Пантелеймон Куліш, прочитавши байки стверджував, що «коли рівняти їх і до сусідньої словесності, то навряд чи є кращі сказки од Гребінчиних, а тільки що московські дзвони голосніші од наших».

Є. Гребінка порушував соціальні, моральні проблеми. У байках прослідковується народна манера мовлення, оповідач завжди на боці зневажених, тому застерігає проти будь-яких стосунків із панами. Так, у байці «Пшениця» основна ідея подана через протиставлення зерна і полови – алегоричних образів звичайних людей і панів: «Зерно йде на дно, половина ж навісна пливе собі по хвилі». Таким чином засуджується чванькуватість,

⁸ У Древній Греції Аматуз був другим за значенням релігійним центром після Пафосу. З приходом християнства в IV в. тут був навіть єпископ, але з приходом арабів місто було частково зруйноване. На скелі біля міста залишилися руїни недобудованого храму Афродіти Аматузія.

бундючність, панське неробство, ледачий спосіб життя. У байці «Вовк і Огонь» автор застерігає від родичання з панами, навіть якщо вони, на перший погляд, видаються добрими. Їх услід за простими людьми автор порівнює з вогнем, який дарує тепло, але завжди несе велику небезпеку:

*Мій батько так казав: «З панами добре жити,
Водиться з ними хай тобі Господь допоможе,
Із ними можна їсти й пити, А цілувати їх – крий нас Боже!»*

Ця байка дуже сподобалась О. Пушкіну, й він збирався перекласти її на російську мову.

У байці «Ведмежий суд» письменник викриває несправедливе, лицемірне й корумповане державне судочинство. В алегоричних образах Ведмедя, Вовків і Лисиці висміюються царські судові урядовці. Судді зображені в образах хижаків – Ведмедя і Вовків. Лисиця уособлює у творі образ донощика, який підступний і нищий. Промовистим є факт, що хижаки судять травоїдну тварину, яка не чинить, на відміну від них, жодної шкоди. В образі вола зображено людей-трудівників. Вони беззахисні перед чиновниками, а судді звикли простолюд «по-своєму судить». Автор підкреслює різницю між травоїдним Волом та суддями-хижаками. Щоб краще змалювати атмосферу тогочасного суду, письменник використовує канцеляризми: «...І так определили / І приказали записать...». Свавілья суду проявляється у тому, що донос узагалі не перевіряли, підсудному слова не дали, а несправедливе рішення було очікуваним заздалегідь. Тема частково запозичена українським байкарем у Івана Крилова з байки «Селянин і Вівця», де Лисиця судить Вівцю те, що зникли кури. Є. Гребінка інтерпретує запозичений сюжет по-своєму.

Перебуваючи в центрі літературного життя, Є. Гребінка розробляв плани щодо організації українських періодичних видань та публікації у них творів українських письменників. У 1837 році художник Іван Сошенко познайомив Євгена Гребінку з Тарасом Шевченком. Євген Гребінка першим узявся за літературну освіту Шевченка, запрошував його на літературні вечори, знайомив із відомими людьми. Саме Є. Гребінка був одним із тих, хто пожертвував власні кошти на викуп із кріпацтва Т. Шевченка. Є. Гребінку називають «хрещеним батьком» книги «Кобзар», адже він переконав Петра Мартоса її видати. Є. Гребінка заснував альманах «Ластівка», на сторінках якого друкувалися твори українських авторів, зокрема Тараса Шевченка. Останній присвятив своєму другу поему «Перебендя» та намалював його портрет.

У 1840 році Є. Гребінка під впливом творів Т. Шевченка й українського фольклору написав романс «Ні, мамо, не можна нелюба любити!», який був опублікований із заголовком «Українська мелодія»⁹. У його основу ліг

⁹ Романс – невеликий за обсягом вірш та музичний твір для сольного співу з інструментальним акомпанементом. Спочатку так називали пісні народною мовою в Іспанії, згодом у Англії, Франції та ін. країнах романсами почали називати пісні про кохання.

відомий фольклорний мотив: мати змусила дочку вийти за нелюба, а дівчина, не витерпівши наруги, померла. Твір побудований у формі діалогу дочки з матір'ю. Дочка скорилася матері, вирішивши пожертвувати своїм особистим щастям. Це додає тексту додаткового трагізму:

*«О мамо, голубко, не плач, не ридай,/ Готуй рушники і хустки вишивай.
Нехай за нелюбом я щастя утрачу;/ Ти будеш весела, одна я заплачу!»*

Після ранньої смерті нещасливої в подружньому житті дочки її мати, намагаючись випросити в Бога прощення за свій гріх, на могилі «рано й вечір... квилить». Психологічну напругу передають заперечні частки, емоційні вигуки: «Ні, мамо, не можна нелюба любить!», «Ох, тяжко, ох важко з ним річ розмовляти!» «О, Боже мій милий!». Оксиморонне поєднання «...нелюба любить» вказує на безвихідь і віщує трагічний кінець.

За рік до написання цього романсу письменник створив ще одну «Українську мелодію», але російською мовою. Ця високохудожня річ відома під назвою «Молода еще я девица была» («Молодою я ще дівкою була»). Дослідники вказують, що мова цього твору наближена до української. Прикладом служать такі слова, як «доля», «воля», «нелюб».

Близький до української мови синтаксично й інший романс Є. Гребінки – «Чёрные очи». Він написаний в Україні в 1843 році, коли Є. Гребінка із Т. Шевченком приїхали в рідний край. Є. Грінченка привіз додому сестру Людмилу, яка закінчила інститут шляхетних дівчат, а Т. Шевченко отримав відрадження від Академії мистецтв. На одному із прийомів у селі Березова Рудка у поміщика Платона Закревського Євген Гребінка закохався в чорнооку красуню Марію Ростенберг і попросив її руки. Дівчина була ще дуже молодою, тому її дід, який знав Є. Гребінку, просив хоча б рік почекати з одруженням. Повертаючись до Петербурга, письменник зупинився в Києві, де випадково почув мотив французького військового маршу, написаного Флоріаном Германом. На мотив цієї мелодії Є. Гребінка написав романс «Чёрные очи»:

*Очи черные, очи страстные,/ Очи жгучие и прекрасные!
Как люблю я вас! Как боюсь я вас!/Знать, увидел вас я в недобрый час!*

Пісня сподобалася самому цареві Миколі I, її почали співати на всіх гусарських вечірках. Не можна не згадати, що Є. Гребінка, на жаль, рвійно підхопив нову ідеологію російської імперії: «За Бога, Царя і Отечество». Це й стало причиною непорозумінь із Т. Шевченком. Починаючи із 1843 року, в доробку Є. Гребінки вже більше не буде творів написаних українською мовою, але все одно епізодично присутня українська проблематика.

У 1844 році Є. Гребінка на короткий час приїжджає в Україну. Причина – одруження з коханою дівчиною. У них народилась донька Надія. Проте здоров'я Є. Гребінки погіршувалося через туберкульоз. Митець почав готуватися до смерті й вирішив упорядкувати свої твори. У 1847 р. виходять друком перші чотири томи, наступного року – ще чотири. Але повністю здійснити задум письменникові не вдалося, бо 15 грудня 1848 року в розквіті творчих сил Є. Гребінка помер. За його заповітом, тіло перевезли на Україну і поховали поблизу рідного дому в Мар'янівці (теперішня назва села).

Лекційний цикл

Розподіл лекційних годин для спеціальності 035 Філологія (24 год)

1. Вступ. Становлення нової української літератури. 2 год.
2. Бурлескна поезія. Поема І. Котляревського «Енеїда». 4 год.
3. Бурлескно-реалістична поезія. Байки П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінки, Л. Боровиковського. 2 год *(на самостійне опрацювання)*.
4. Романтизм як напрям у світовій культурі. Український романтизм першої половини ХІХ ст. 4 год.
5. Українська романтична поезія: Л. Боровиковський, А. Метлинський, М. Костомаров, І. Срезневський, В. Забіла, М. Петренко. Основні течії української романтичної поезії: фольклористична, історико-фольклористична, громадянська та особистісно-психологічна. 4 год.
6. Розвиток нової літератури на західноукраїнських землях. Романтична поезія (М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич, М. Устиянович, А. Могильницький). 2 год.
7. Закономірності розвитку прози в першій половині ХІХ ст. Бурлескно-реалістична і сентиментально-реалістична проза Г. Квітки-Основ'яненка. 4 год.

8. Романтична проза. Є. Гребінка. Ранні повісті й оповідання П. Куліша та М. Костомарова. Початки прози на західноукраїнських теренах. Прозова спадщина М. Шашкевича та М. Устияновича. 4 год.

9. Становлення і розвиток нової української драматургії. 2 год *(на самостійне опрацювання)*

Розподіл лекційних годин для спеціальності 014 Середня освіта (12 год)

1. Вступ. Становлення нової української літератури. 1 год.
2. Бурлескна поезія. Поема І. Котляревського «Енеїда». 3 год.
3. Бурлескно-реалістична поезія. Байки П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінки, Л. Боровиковського. 2 год *(на самостійне опрацювання)*.
4. Романтизм як напрям у світовій культурі. Український романтизм першої половини ХІХ ст. 2 год.
5. Українська романтична поезія: Л. Боровиковський, А. Метлинський, М. Костомаров, І. Срезневський, В. Забіла, М. Петренко. Основні течії української романтичної поезії: фольклористична, історико-фольклористична, громадянська та особистісно-психологічна. 2 год.
6. Розвиток нової літератури на західноукраїнських землях. Романтична поезія (М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич, М. Устиянович, А. Могильницький). 2 год *(на самостійне опрацювання)*.
7. Закономірності розвитку прози в першій половині ХІХ ст. Бурлескно-реалістична і сентиментально-реалістична проза Г. Квітки-Основ'яненка. 2 год.
8. Романтична проза. Є. Гребінка. Ранні повісті й оповідання П. Куліша та М. Костомарова. Початки прози на західноукраїнських теренах. Прозова спадщина М. Шашкевича та М. Устияновича. 2 год.
9. Становлення і розвиток нової української драматургії. 2 год *(на самостійне опрацювання)*.

Тезовий виклад лекцій

Становлення нової української літератури

Мета: розкрити основні ідейно-естетичні закономірності та своєрідність становлення нової української літератури; проаналізувати складний комплекс взаємодії традицій і новаторства у цілісному контексті національної культури та історії.

План

1. Нова українська література як явище нової історичної епохи, що розпочалася з кінця XVIII ст.
2. Традиції, що вплинули на становлення нової української літератури.
3. Специфіка формування української художньої свідомості в 20–40-х рр. XIX століття.
4. Драма екзистенційного вибору як вияв проблеми українського дуалізму і становлення національної інтелігенції.

Наростання кризових явищ у суспільно-політичному, економічному та культурному житті Росії й України. Новий суспільно-політичний та культурний «ландшафт» України (ліквідація царизмом залишків внутрішньої автономії України, впровадження нового адміністративного поділу, реформа освіти, поглиблення процесу денационалізації української еліти).

Поширення в Російській монархії нових філософсько-політичних ідей та антикріпосницьких настроїв. Виникнення наприкінці XVIII – на поч. XIX ст. на Лівобережній Україні осередків нової політичної, філософської й історичної думки. Масонська ложа «Любов до істини» та її зв'язок із декабристським рухом.

Вплив ідеології Просвітництва як стрункої системи антифеодальних поглядів на хід літературного розвитку в більшості європейських країн. Рецепція просвітительської ідеології в Україні (концепція «природної людини»). Особливості становлення нової української літератури: завершення процесу секуляризації літератури, поглиблення її демократизації, утвердження живої народної розмовної мови, стильова домінанта бурлеску. Формування нової жанрово-стильової системи, оновлення образної структури поетичного мислення, утвердження силабо-тонічної системи віршування. Синкретизм різних літературних напрямів і стилів як характерна ознака українського літературного процесу поч. XIX ст. Синтез в естетичному світі нової української літератури трьох художніх стихій: народної сміхової культури, «низового» бароко і «низького» класицизму.

Традиції, що вплинули на формування новочасної української літератури: демократизм попереднього літературного розвитку (в царині естетичного мислення – у перевазі художніх форм фольклорного походження); сатирично-викривальне скерування літератури XVIII ст.; закоріненість у старій українській літературі витоків новочасної лірики, прози, театру й драматургії.

Драма екзистенційного вибору як вияв проблеми українського дуалізму і становлення національної інтелігенції. «Неповнота» нації і «неповнота» літератури.

Література

Веремчук Ю. П'єса-притча. Генеза. Поетика : дис. канд. філол. наук: 10.01.06. Рівне : Рівненський ін-т слов'янознавства Київського славістичного ун-ту, 2005. 211 с.

Дзись О. Іван Котляревський «Наталка Полтавка». 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 22-24. С. 45-48.

Історія української літератури XIX ст. У трьох книгах. Кн. 1. За ред. М. Яценка. К. : Либідь, 1995. 368 с.

Клековкін О. Сакральний театр: Генеза. Форми. Поетика. К. : Київ. держ. ін-т театр. мистец. ім. І. К. Карпенка-Карого, 2002. 272 с.

Клековкін О. THEATRICA / ARCHITEKTURA ДРАМИ: Історико-термінологічний конспект. К. : Арт Економі, 2012. 88 с.

Когут О. Містерійні сюжети в українській драматургії кінця XIX–XX століть. Рівне : НУВГП, 2009. 174 с.

Козлов Р. Художній час і простір у драматургії (на матеріалі української літератури XVII–XVIII століть: дис. канд. філол. наук: 10.01.06. Кривий Ріг, 2005. 175 с.

Сидоренко Ю. Аналіз образів-персонажів міфологічного походження в процесі вивчення літературного твору в школі (9-11 класи). *Українська мова й література в школах України*. 2019. № 6. С. 37-40.

Слоньовська О., Мафтин Н., Вівчарик Н. Українська література : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К. : Літера ЛТД, 2017. 288 с.

Бурлескна поезія. Поема І. Котляревського «Енеїда». Котляревщина

Мета: розкрити своєрідність жанрової системи української літератури перших десятиріч XIX ст., ідеологічні та естетичні риси бурлескної літератури. З'ясувати значення «Енеїди» І. Котляревського в художньому прогресі новочасної української літератури.

План

1. Переважання поетичних жанрів у новій українській літературі раннього періоду.

2. «Енеїда» І. Котляревського і художній прогрес в українському письменстві. Жанр твору, сюжет.

3. Народність поеми Котляревського. Природа сміху в поемі.

4. Котляревщина. Ідеологічні та естетичні риси бурлескної літератури.

Провідна роль поезії в українській літературі перших десятиріч XIX ст. Жанрова система української поезії вказаного періоду (сатиричний вірш, байка, вірш-травестія, герої-комічна і травестійна поема, побутово-гумористична поема, віршова «казка» та ін.). Причини переважання

бурлескно-гумористичної поезії на початку століття (традиції давньої літератури, традиції фольклорної сміхової культури, «низьке» бароко та «низький» класицизм. Уведення в літературу героя із простолоду перш ніж стати героєм серйозної літератури, герой із простолоду мав пройти етап «осміяння»). Роль «Енеїди» І. Котляревського в розвитку новочасної літератури. Просвітительська свідомість як ідеологічна основа поеми. Прагнення автора віднайти гармонію між частковим («природним», національним) і загальним (суспільно-державною системою Російської імперії»). Жанр твору, сюжет, композиція. Підтекстове прочитання «Енеїди» В. Шевчуком. Мандрівка Енея і Троянців як мандрівка народу, «похід нації» у часі в пошуках власної держави. Сучасна інтерпретація твору В. Небораком.

Народність поеми: «Енеїда» енциклопедія народного побуту, звичаїв і традицій. Відтворення у поемі народної моралі, оцінка певних соціальних явищ з точки зору українського народу. Зображення Котляревським народних мас як головного об'єкта літератури.

Заслуга І. Котляревського у введенні в літературу народної розмовної мови (поглиблення демократизму нової української літератури, спростування нігілістичного ставлення реакційних кіл суспільства щодо самої можливості творення літератури мовою українського народу).

Природа сміху в поемі. Амбівалентність оцінок «Енеїди» (П. Куліш, Є. Маланюк, Є. Сверстюк та ін). Зауваги М. Максимовича і М. Дашкевича щодо народної основи гумору Котляревського. Універсальний характер міфологічного сміхового бачення світу та гумористичне забарвлення «Енеїди». О. Білецький про персонажів поеми.

Під могутнім впливом «Енеїди». Школа І. Котляревського і «котляревщина». Основні риси котляревщини (за М. Зеровим): провінційно-обивательська природа письменника, грубо-гумористичне трактування народного побуту, конкретна, з нахилом до вульгарності мова (П. Кореницький «Вечорниці», С. Александров «Вовкулака», Я. Кухаренко «Харко, запорозький кошовий», М. Макаровський «Наталя, або Дві долі разом», К. Думитрашко «Жабомишодраківка», П. Білецький-Носенко «Горпинида, чи вхопленна Прозерпина»).

Трактування котляревщини Г. Грабовичем як «маски колоніальної культури».

Література

Грабович Г. Семантика котляревщини. *До історії української літератур.* К. : Основи, 1997. С. 316-333.

Дзісь О. Іван Котляревський «Наталка Полтавка». 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу.* 2015. № 22-24. С. 45-48.

Ковпик С. Мікро- та макропоетика української драматургії першої половини ХІХ століття: автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.01.06, 10.01.01. К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2011. 36 с.

Мартінова М. П'єса Івана Котляревського «Наталка Полтавка» своєрідне дзеркало моральних чеснот найвищого рівня. Українська

література, 9 клас. *Українська мова й література в школах України*. 2015. № 9. С. 41-44.

Махінова А. Деконструкція імперського міфу («Енеїда» Вергілія та «Енеїда» І. Котляревського). *Слово і час*. 2001. № 10. С. 82-83.

Могильницька Г. Дозвольмо возному любити Наталку. П'єса Івана Котляревського «Наталка Полтавка». *Дивослово*. 2007. № 8. С. 26-28.

Мороз Л. Іван Котляревський: соціальна критика чи утвердження християнської моралі? *Слово і час*. 1999. № 2. С. 63-66.

Нахлік Є. Бурлескно-травестійні коди «Енеїди» Івана Котляревського. *Дивослово*. 2019. № 9 (750). С. 46-55.

Нахлік Є. Бурлескно-травестійні коди «Енеїди» Івана Котляревського. *Дивослово*. 2019. № 10 (751). С. 49-56

Неборак В. Перечитана «Енеїда»: (Спроба сенсового прочитання «Енеїди» Івана Котляревського на тлі зіставлення її з «Енеїдою» Вергілія). Львів. Від. І-ту л-ри НАН України. Львів : ЛДІЛШ «Астрон», 2001. 284 с.

Нога Г. Мандрівні дяки та Іван Котляревський. *Звичаї тієї з давніх школярів бували... (Український святковий бурлеск XVII–XVIII століть)*. К. : Стило, 2001. С. 165-168.

Пархитко Н. Іван Котляревський. Дорога до висоти. Урок, 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2016. № 16-18. С. 34 -39.

Слоньовська О., Мафтин Н., Вівчарик Н. Українська література : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К. : Літера ЛТД, 2017. 288 с.

Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко. *Дивослово*. 1998. № 2-3.

Янкова О. Іван Котляревський «Енеїда». Уроки з теми 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2014. № 25-26. С. 27-35.

Янкова О. Тестові завдання до теми «Життя і творчість Івана Котляревського». *Українська мова й література в школах України*. 2014. № 7-8. С. 28-33.

Яременко Н. Народознавчі елементи як засіб формування національної самосвідомості учнів на уроках української літератури. *Рідна школа*. 2006. № 10. С. 30-32.

Яценко М. Іван Котляревський. *Хрестоматія української літератури та літературної критики* : у 3-х книгах. Книга перша. К. : Либідь, 1996. С. 5-35.

Бурлескно-реалістична поезія. Байки П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінки, Л. Боровиковського

Мета: З'ясувати роль жанру байки в поглибленні народності, демократизму новочасної української літератури; розкрити ідейно-тематичну та жанрову своєрідність української байки початку ХІХ ст.

План

1. Українська байка 20-40-х рр. як «місток» від бурлескної до серйозної реалістичної байки.

2. Байкарська творчість П. Гулака-Артемівського. Пошуки письменником різновидів жанру байки: байка-казка, байка-приказка, власне байка.

3. Байка «Пан та Собака». Творче опрацювання П. Гулаком-Артемівським сюжету твору І. Красіцького. Насиченість байки реалістичними деталями життя українського села. Антикріпосницьке звучання байки.

4. Тематика байок Є. Гребінки: показ стосунків між мужиком і паном, критика несправедливого суду сільського і повітового начальства, іронічне змалювання панства, показ моральної вищості простого трудівника над панами, побутові мотиви.

5. Гумористично-жартівливий характер байок Л. Боровиковського.

Взаємодія традицій української байкарської школи кінця XVIII ст. і новаторство української байки 20-40-х рр. XIX ст. (увиразнення національного колориту, загострення соціальних акцентів, відхід від тваринного зооморфізму, віршова форма).

Байка як один із провідних жанрів у жанровій системі літератури просвітницького реалізму. Особливості просвітницького реалізму в українській літературі першої половини XIX ст.

Байкарський доробок П. Гулака-Артемівського, жанрово-стильові особливості його творів. Вплив на вибір сюжетів польської класицистичної літератури. Байка «Пан та Собака» як правдива картина взаємин панства і кріпаків у феодально-кріпосному суспільстві. Вплив ідей Просвітництва на згладженість гостроти соціального конфлікту в байці. «Супліка до Грицька Квітки» та «Писулька до того, котрий що Божого місяця «Українського гінця «по всіх усюдах розсилає» як свідчення виразних демократичних позицій автора. Стильові особливості байки. Жанрові модифікації байки у творчості П. Гулака-Артемівського: байка-казка («Пан та Собака», «Солопій та Хівря»), байка-приказка («Дурень і Розумний», «Лікар та здоров'я» та ін.), власне байка («Дві пташки в клітці», «Рибка»).

Байкарська спадщина Є. Гребінки. Модифікація жанру у творчості письменника: скорочення дидактичного матеріалу й розростання фабульної частини, детальна розробка сюжетів, введення реалістичних побутових сцен, наявність психологізму, відхід від традиційного бурлескного натуралізму. Антикріпосницьке спрямування байок Є. Гребінки («Ведмежий суд», «Рибалка», «Віл», «Будяк да Конопличка», «Рожа да Хміль»). Іронічне змалювання панства («Ворона і Ягня», «Пшениця», «Ячмінь»). Оцінка байкарського доробку Є. Гребінки І. Франком.

Гумористично-жартівливий характер основного фабульно-тематичного матеріалу байок Л. Боровиковського (збірка «Байки й прибаютки Л. Боровиковського»), їх виразний національний колорит.

Література

Дорогокупля О. Іронія, сатира, гумор та сарказм в українській байці. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 3 (166). С. 32-40.

Дорогокупля О. Аналіз моделей національної мужності і жіночності в українській сучасній байці у контексті розвитку модерної української літератури. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 1 (164). С. 57-63.

Дорогокупля О. Внесок В'ячеслава Ксеніна у розвиток сучасної української байки. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 18 (181). С. 38-44.

Дорогокупля О. Розвиток української байки як жанру дитячої літератури у 80-90-х роках XIX початку XX століття, [електронний ресурс]. Режим доступу: nbuv.gov.ua

Жулинський М., Бондар М., Яценко М. Історія української літератури XIX століття: У 2-х кн. Кн. 1. К. : Либідь, 2005. 656 с.

Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. К. : Твім інтер, 2000. 160 с.

Зеров М. Українське письменство / Упоряд. М. Сулима; післям. М. Москаленка. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основа», 2002. 1301 с.

Піхтовнікова Л. Еволюція німецької віршованої байки XIII XX ст. : жанрово-стилістичні аспекти: дис. доктора філол. наук: 10.02.04. К. : Київськ. нац. у-т ім. Т. Шевченка, 2000. 427 с.

Ткачук С. Афористичність української авторської поетичної байки, [Електронний ресурс]. Режим доступу : nbuv.gov.ua

Українська байка. Упоряд. та передм. Б. Деркача, В. Косяченка. К. : Дніпро, 1983. 463 с.

Українська байка / Худож.-оформлювач А. Ленчик. Харків: Фоліо, 2007. 317 с.

Романтизм як напрям у світовій культурі. Український романтизм першої половини XIX ст.

Мета: висвітлити романтизм як глибинний духовний рух, як епоху в художньому розвитку людства; розкрити основні світоглядні засади романтизму, своєрідність його естетики й поетики. З'ясувати специфіку українського літературного романтизму.

План

Романтизм як рух, що охопив різні сфери європейської духовної культури в кінці XVIII першій половині XIX ст. Спільні світоглядні структури, принципи й моделі мислення, що поширювались на різні сфери духовно-практичної діяльності людини як основа романтизму. Активний зв'язок літературного романтизму з музичним, живописним, філософським та історіографічним. Романтизм як ланка багатовікового художнього процесу.

«Замок Оранто» Гораса Уолпола перший твір романтичного типу художнього мислення. Преромантизм як численні явища й тенденції літератури другої половини XVIII ст.: «поезія ночей і гробниць», оссіанізм, готичний роман. Філософське підґрунтя преромантизму: руссоїзм та його

концепція людини. Й. Гердер та його програма оновлення культури (та літератури зокрема) шляхом звернення до народно-національних витоків, ствердження принципів історизму в естетико-теоретичній думці. Ідеалізм філософії Фіхте, Шеллінга та діалектика Гегеля як філософське підґрунтя романтизму.

Основні течії в європейських літературах романтизму: «універсальний» (ранній) романтизм («ієнська школа»), народно-фольклорний («гейдельберзька школа»), байронічний, пізній романтизм (гротескно-фантастична, утопічна та «вальтерскоттівська» течії).

Естетика й поетика романтизму. Концепція мистецтва як аналога природи. Заперечення міметичного начала, нормативності в естетиці й художній практиці. Тяжіння до символу й символіки як іманентних засобів художнього вислову. Поглиблення психологізму та індивідуалізації образів. Принципово інший, у порівнянні з класицизмом та Просвітництвом, підхід до часу й простору. Проблема «місцевого колориту». Титанічність образів (романтичний герой повинен відповідати тим силам і реальностям буття, з котрими він співвідноситься-виходити за межі людської особистості і перетворюватись у символічне втілення вищих можливостей людства).

Суперечність між двома найважливішими аспектами поетики романтизму: прагнення до масштабного охоплення буття, до вираження «універсального», «безкінечного», звернення до міфу і символу, перетворення останнього у важливий засіб узагальнення скерованість до історично конкретного та індивідуального, до відтворення «місцевого колориту».

Жанрова система романтичної літератури. Переважання на ранніх етапах розвитку романтизму ліричних жанрів. Привнесення із фольклору ряду нових для художньої літератури жанрів.

Своєрідність українського романтизму. Трансформація теми «світової туги» у «національну тугу» на слов'янському ґрунті. Переважання в українській романтичній літературі народно-фольклорної течії. Зміщення основного акценту західноєвропейського романтизму із зображення конфлікту особи і суспільства на піднесення в українському романтизмі усвідомлення героєм свого обов'язку перед народом. Тісне переплетення романтизму в літературній практиці українських письменників з іншими літературними течіями і напрямками. Основні тематично-стильові напрямки українського романтизму: фольклорний, фольклорно-історичний, громадянський та психологічно-особистісний.

Література

Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму: основні параметри каталогізації та ідентифікації: дис. доктора філол. наук: 10.01.06. К. : НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Шевченка, 1998. 392 с.

Геник-Березовська З. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм / З. Геник-Березовська. К. : Гелікон, 2000. 367 с.

Гурманська А. «Як він любив її...» (вечір українського романсу). *Дивослово*. 2003. № 1. С. 74-77.

Жила С. Вивчення української літератури у взаємозв'язку з образотворчим мистецтвом : [посібник для вчителя]. Чернігів : РВК «Деснянська правда», 2000. 176 с.

Наливайко Д. Искусство: направления, течения, стили. К. : Мистецтво, 1980. 288 с.

Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. К. : Дніпро, 2001. 445 с.

Свириденко О. Романтична парадигма творчої діяльності Амвросія Метлинського: дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди, 2002. 192 с.

Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К. : Міленіум, 2002. 320 с.

Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. Гулак-Артемівський П. *Поетичні твори*. Гребінка Є. *Поетичні твори*. *Повісті та оповідання*. К. : Наукова думка, 1984. 605 с.

Українські поети-романтики: поетичні твори / [упорядкув. і прим. М. Гончарука ; автор вступ. ст., ред. тому М. Яценко. К. : Наукова думка, 1987. 592 с.

Хавкіна Л. Українська романтична поезія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.01. К., 1999. 20 с.

Шлемкевич М. Загублена українська людина. К. : МП «Фенікс», 1992. 157 с.

Яблонська Л. Романтизм як спосіб осмислення держави та нації у політико-правових концепціях мислителів Німеччини XVIII–XIX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.01. Л. : Львівськ. нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. 20 с.

**Українська романтична поезія. Л. Боровиковський,
А. Метлинський, М. Костомаров, І. Срезневський. Представники
романтичної пісенної лірики: В. Забіла, М. Петренко**

Мета: розглянути і проаналізувати основні тематично-стильові напрямки української романтичної поезії, становлення її жанрового розмаїття, охарактеризувати стильові здобутки поетів-романтиків на шляху витворення «повної» літератури.

План

1. Українська преромантична історіографія й фольклористика.
2. Діяльність харківського гуртка романтиків І. Срезневського.
3. Тематика балад, народнопісенні мотиви лірики, засоби віршування Л. Боровиковського.
4. Художній історизм поетичної творчості А. Метлинського
5. Громадянські мотиви у поетичних збірках М. Костомарова. Стиль його поезій.

6. Інтимний характер романсової лірики В. Забіли.
7. Жанрова різноманітність романтичної поезії М. Петренка.

Ренесансний романтизм в українській літературі XVI-XVIII ст. як підґрунтя романтизму. Українська преромантична історіографія другої половини XVIII ст. як опозиція до ідеї абсолютистської «освіченої монархії». Роль історіографічного преромантизму в обґрунтуванні історичної своєрідності культурно-психологічних рис українського народу. Фольклористичний преромантизм початку XIX ст. (праці М. Цертелєва, І. Клужинського, М. Максимовича, І. Срезневського). Роль І. Кронеберга у теоретичному осмисленні засад романтичної естетики на Україні. Харківський гурток романтиків І. Срезневського.

Поєднання просвітительських і романтичних рис у творчості Л. Боровиковського. Розвиток під пером письменника жанру фольклорно-побутової балади («Молодиця», «Убійство», «Рибалка», «Розставання», «Чорноморець», «Вивідка») та балади з казково-фантастичним змістом («Маруся», «Чарівниця», «Заманка», «Гайдамаки»). Вплив народної пісні на своєрідність композиції балад Л. Боровиковського (відсутність мотивації вчинку запрограмованість її суспільним стереотипом персонажу, послідовність амебейного типу, апофазія, метафоризація та символізація, інвокація, розширення функції пейзажу. Ступеневе звуження образу як засіб поглиблення психологізму в баладах Л. Боровиковського (від загального стану душі до конкретної емоції)).

Основні концепції романтизму в розумінні А. Метлинського (А. Могили). Протиставлення сучасного поетові життя як уособлення деградації національного духу славному минулому як добі національної гідності, доблесті, волі («Бандура», «Степ», «Спис», «Козак, гайдамак, чумаки», «Козачая смерть»). Рефлексія філософської ідеї неперервності і невмирущості історичного життя нації («Розмова з покійними», «Козачі поминки»). Ідеал суспільно активної, діяльної людини як національний тип історичної України у творчості А. Метлинського. Початки громадянської лірики у творчості поета. Своєрідність стилю (ліризація епічної оповіді, урочиста тональність, риторичні оклики й запитання, анафора).

Поетичний антропоморфізм та виразне християнсько-дидактичне начало балад М. Костомарова (зб. «Українські балади»). Громадянські мотиви поезії М. Костомарова. Уславлення свободи, незламності духу, високого покликання поета («Співець Митуса», «Юпітер світлий пливе по зеленим волнам киммерийским...» та ін.). Поетизація природи у філософській медитації «Зорі». Народнопісенний паралелізм та метафорика поезій «Туга», «Голубка», «Дівчина», «Берізка».

Протистояння двох світів реального, людського та фантастичного у баладі І. Срезневського «Корній Овара».

Поглиблення особистісно-психологічної течії української романтичної поезії у творчості В. Забіли та М. Петренка. Мотив долі («Човник» В. Забіли, «Тебе не стане в сих місцях», «Як в сумерках вечірній дзвін», «Недуг»

М. Петренка). Романс як форма вираження теми неволі («Не щербечи, соловейку», «Гуде вітер вельми в полі», «Повіяли вітри буйні» В. Забіли, «Дивлюсь я на небо...» М. Петренка). Культ душевного страждання в сентиментально-романтичній ліриці В. Забіли (зб. «Співи крізь сльози»). Розвиток медитативного жанру під пером М. Петренка (цикл «Небо»).

Значення української романтичної поезії, її роль у розвитку української літератури.

Література

Блик О. Формування світогляду Миколи Костомарова крізь призму біографічного методу. *Дивослово*. 2015. № 2 (695). С. 48-53.

Бондар М. Українська поезія ХІХ ст. : час нових інтерпретацій. *Другий міжнародний конгрес українців*: Літературознавство. Львів, 1993. С. 125-129.

Гончар О. Микола Костомаров: постать історика на тлі епохи : монографія. К. : Інститут історії України НАН України, 2017. 274 с.

Свириденко О. Романтична парадигма творчої діяльності Амвросія Метлинського: дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди, 2002. 192 с.

Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К. : Міленіум, 2002. 320 с.

Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. *Гулак-Артемівський П. Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання*. К. : Наукова думка, 1984. 605 с.

Українські поети-романтики: поетичні твори / [упорядкув. і прим. М. Гончарука ; автор вступ. ст., ред. тому М. Яценко. К. : Наукова думка, 1987. 592 с.

Хавкіна Л. Українська романтична поезія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.01. К., 1999. 20 с.

Шлемкевич М. Загублена українська людина. К. : МП «Фенікс», 1992. 157 с.

Яценко М. Т. Романтизм. *Історія української літератури ХІХ ст.* Книга перша. К. : Либідь, 1995. С. 240-312.

Романтична поезія Західної України. М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич

Мета: розкрити особливості розвитку нової української літератури на західноукраїнських землях, риси романтизму у творчості членів «Руської трійці», становлення жанрового та ідейно-тематичного розмаїття новочасної літератури.

План

1. Соціально- та національно-визвольний рух у Галичині.
2. Альманах «Русалка Дністровая»: історія видання, зміст, естетичне значення.
3. Поезія М. Шашкевича:

– епічна історична поезія;

громадянська лірика;

– пейзажна та інтимна лірика.

4. Особистіша та пейзажна лірика в дусі романтизму Я. Головацького.

5. Романтична балада «Жулин і Калина» І. Вагилевича.

Народнопоетична основа твору.

6. Характеристика поетичної творчості М. Устияновича і А. Могильницького.

Соціально-економічні передумови виникнення нової літератури на західноукраїнських землях. Культурно-мовний етап національного руху. Діяльність Івана Могильницького. «Азбучна війна» як боротьба не лише проти впровадження латинського алфавіту, а й за широке вживання української мови. Західноукраїнський шкільний класицизм.

Фольклористичний рух 30-40-х рр. як підґрунтя для розвитку романтичної літератури. Вплив атмосфери слов'янського відродження на національне пробудження у Східній Галичині.

Діяльність «Руської трійці»: рукописна збірка «Син Русі» та фольклорно-літературний альманах «Зоря». «Русалка Дністрвая» як перший друкований фольклорно-літературний альманах Західної України. Вплив гердерівських ідей на зміст альманаху (фольклор як історично правдиве відображення життя народу, вираження його «руської душі»). Фольклористичні погляди «Руської трійці»: рецензія М. Шашкевича на збірник «Ruskoje wesile». «Передговор к народним руським пісням» І. Вагилевича. Оцінка значення «Русалки Дністрової» І. Франком.

Ідейно-тематичне розмаїття поезії М. Шашкевича. Епічна історична поезія («Болеслав Кривоустий під Галичем, 1139», «О Наливайку», «Хмельницького обступленіє Львова», «Погоня»). Мотиви громадянсько-культурного відродження в поезії М. Шашкевича («Згадка», «Слово до читателів руського язика», «Побратимові, посилаючи єму пісні українські», «Відкинь той камінь, що ти серце тисне», «Руська мати нас родила»). Пейзажна та інтимна лірика. Опрацювання поетом традиційного фольклорного мотиву розлуки закоханих («Туга», «Вірна», «Думка», «Нісся місяць ясним небом», «Туга за милою», «До милої»). Романтична «сповідь серця» ліричного героя поезій «Місяченько круглоколий», «Розпука», «Лиха доля», «Підлиссе», «Сумрак вечерній».

Жанрове розмаїття лірики М. Шашкевича: поетичне послання, маніфест, сонет, елегія, поема.

Поетична творчість Я. Головацького. Алегоричний зміст вірша «Весна». Громадянсько-культурний маніфест «Руський з руським пострічався» («В альбом Ізмаїлу Срезневському»). Народнопісенні мотиви поезій «Два віночки», «Туга за родиною».

Демонологічний фольклорний сюжет романтичної балади І. Вагилевича «Жулин і Калина». Фольклорна образність поеми як засіб вираження

романтичного відчуття непорядкованості світу, дисгармонії міжособистісних взаємин.

М. Устиянович та А. Могильницький як продовжувачі просвітительських і романтичних традицій «Руської трійці». Мотив туги за втратою національної незалежності у поезії М. Устияновича («Дума матері руської»), віра в майбутнє рідного народу (послання «До «Зорі галицької», «До перемишлян», поема «Путь на полонину»).

Переспіви з Ю. Коженевського: «Верховинець» та «Піснь опришків».

Апеляції до історії князівської Русі та України у творчості А. Могильницького («Пробудися, соловію», «Скит Манявський»).

Література

Василишин Р. Із ясеня у світ широкий. *Вагилевич Іван та Кость. Твори*. Рівне : Азалія, 2006. С. 3-8.

Гончар О. Віки перебуде: слово про «Руську трійцю». *Чим живемо*. К. : Укр. письменник, 1992. С. 137-142.

Гончар О. Фольклоризм творчості українських романтиків 20-40-х років. *Українська література передшевченківського періоду і фольклор*. К. : Наукова думка, 1982. С. 270-282.

Гончар О. Українська література передшевченківського періоду і фольклор. К.: «Наукова думка», 1982. 312 с.

Дем'янчук Г. Українське краєзнавство: сторінки історії. К. : Просвіта, 2006. 296 с.

Дзюба І. Яків Головацький: (до 150-річчя від дня народження). *З криниці літ: у 3 томах*. Т. 3. К. : Києво-Могилянська академія, 2006-2007. С. 138-143.

Дідюк В. Маркіян Шашкевич. *На народній ниві*. Т. 2. Торонто : Гомін України, 1985. С. 100-103.

Жулинський М. Слово і доля: навч. посібник. К. : Видавництво А.С.К., 2006. 640 с.

Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці». К. : Наукова думка, 1990. 338 с.

Культурно-літературне Відродження в Західній Україні: альманах «Русалка Дністрова». *Історія української літератури (перші десятиріччя ХІХ століття)*. К. : Либідь, 1992. С. 439-454.

Літературне Відродження на західноукраїнських землях. *Хропко П. Становлення нової української літератури : посібник для вчителів*. К. : Рад. школа, 1988. С. 167-183.

Нахлік Є. Нова література в Західній Україні. *Історія української літератури ХІХ ст*. Книга перша. К. : Либідь, 1995. С. 313-352.

Нова література на західноукраїнських землях (перша половина ХІХ ст.). *Історія української літератури : в 2-х т. Т. 1. Дожовтнева література*. К. : Наукова думка, 1987. С. 241-249.

Петраш О. «Руська трійця»: М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький та їхні літературні послідовники. К. : Дніпро, 1986. 229 с.

«Руська трійця»: Маркіян Шашкевич (1811-1843), Іван Вагилевич (1811-1866), Яків Головацький (1814-1888). *Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини ХІХ століття: підручник*. К. : Центр навчальної літератури, 2006. С. 253-269.

«Русалка Дністровая»: фольклорно-літературний альманах «Руської трійці». К. : Дніпро, 1987. 203 с.

Федченко П. Маркіян Шашкевич (1811-1843). *Історія української літературної критики: дожовтневий період*. К. : Наукова думка, 1988. С. 89-94.

Федченко П. Яків Головацький (1814-1888). *Історія української літературної критики: дожовтневий період*. К. : Наукова думка, 1988. С. 99-108.

Шалата М. Подвиг, про який не забуває український народ. *Русалка Дністровая*. К. : Дніпро, 1987. С. 7-23.

Закономірності розвитку прози в першій половині ХІХ ст. Бурлескно-реалістична і сентиментально-реалістична проза Г. Ф. Квітки-Основ'яненка

Мета: розкрити закономірності розвитку української прози в першій половині ХІХ ст. Окреслити роль і місце Г. Квітки-Основ'яненка в становленні нової української прози, своєрідність його творчої манери. Проаналізувати літературно-естетичні погляди письменника, жанрові особливості прози та специфіку стилю.

План

1. Роль Г. Квітки-Основ'яненка в літературно-громадському житті України першої половини ХІХ ст.
2. Літературно-естетичні погляди письменника. Боротьба Г. Квітки-Основ'яненка за становлення і розвиток нової української літератури та літературної мови.
3. Поділ прози письменника за жанрово-стильовими ознаками.
4. Особливості творчого методу прозаїка: класицизм чи сентименталізм? Дискусії навколо цього питання.
5. Жанрові особливості прози та специфіка стилю Г. Квітки-Основ'яненка.

Перші зразки нової української прози (П. Гулак-Артемівський «Писулька до того, котрий що Божого місяця «Українського гінця» по всіх усядах розсилає» і «Супліка до Грицька Квітки»; М. Венгер «Микола Коваль»).

Проза Г. Квітки-Основ'яненка як етап розвитку нової літератури, в який відбувалося утвердження національної самосвідомості українського народу. Культурно-громадська діяльність Г. Квітки («Український вестник», «Утрення звезда», «Молодик»). П. Куліш про роль Квітки в літературно-громадському житті. Полеміка з представниками офіційної критики щодо самотності української мови, відстоювання права українського народу на

духовний розвій («Супліка до пана іздателя», «Ответ г-ну Тихорскому», лист до А. Краєвського); захист достоїнств української літератури й демократичного героя в ній.

Орієнтація на дійсність як головне мірило художності у естетичних принципах Г. Квітки-Основ'яненка. Обстоювання «теми народу». «Салдацький партрет» як реалізація переконань письменника в тому, що справжнім цінителем літературного твору є не «салон» чи офіційна критика, а народ.

Повість «Маруся» як факт утвердження української художньої прози на народно розмовній мовній основі. Маруся як ідеальний образ української дівчини з простолюду.

Поділ прози Г. Квітки-Основ'яненка на основні жанрово-стильові групи: бурлескно-реалістичні оповідання («Салдацький партрет», «Мертвецький Великдень», «От тобі і скарб», «Підбрехач», «На пуцання-як зав'язано») і гумористично-сатирична повість «Конотопська відьма») та сентиментально-реалістичні повісті («Маруся», «Козир-дівка», «Сердешна Оксана», «Щира любов»).

Дискусії літературознавців щодо творчого методу Г. Квітки-Основ'яненка (Д. Чижевський, М. Зеров, М. Возняк, О. Сулима-Блохіна). Зв'язок оповідань прозаїка із «мораліте» західноєвропейських літератур доби пригасання класицизму.

Урочиста піднесена ідеалізація образів, «зразковість» позитивних героїв Квітки типова «зразковість» позитивного класицистичного героя. Наявність у сентиментально-реалістичних творах прозаїка «класицистичного трагедійного»; ідея морального обов'язку.

Жанрові особливості малої прози Г. Квітки-Основ'яненка. Синтез нової жанрової структури на межі двох художньо-естетичних систем фольклорної та літературної (оповідання-анекдот, фантастичне оповідання, оповідання новелістичного характеру, оповідання-притча). Близькість повістей прозаїка до фольклорних вірців (лінійна композиція, одномотивність сюжету). Жанрове розмаїття «великої прози»: сентиментально-реалістична повість, сатиричний роман, історично-художній нарис, фізіологічний нарис). Оповідач та оповідна манера прози Г. Квітки-Основ'яненка.

Література

Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: монографія. К. : Академвидав, 2004. 368 с.

Бовсунівська Т. Історія української естетики першої половини ХІХ століття. К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2001. 344 с.

Борзенко О. Сентиментальна «провінція»: (Нова українська література на етапі становлення). Харків : Харків. націон. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2006. 322 с.

Буторіна Н. Національні мотиви у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка. *Слово і час*. 2005. № 6. С. 76-79.

Вільна Я. Історико-літературний феномен критичної інтерпретації творчості Г. Квітки-Основ'яненка: [монографія]. К. : Альтерпрес, 2005. 300 с.

Горболіс Л. Проблема національного характеру у творчості Г. Квітки-Основ'яненка. Суми : Сумський пед. у-т ім. А. С. Макаренка, 1995. 185 с.

Жадько В. Український некрополь. К. : СПД Жадько В. О., 2005. 352 с.

Костомаров М. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке. *Слов'янська міфологія: [вибр. пр. з фольклористики й літературознавства]*. К. : Либідь, 1994. С. 280-296.

Квітка-Основ'яненко Г. Сватання на Гончарівці: повісті, п'єси. Харків : Фоліо, 2008. 349 с.

Квітка-Основ'яненко Г. Маруся: повісті та оповідання, драм. твори. Харків : Фоліо, 2013. 600 с.

Квітка-Основ'яненко Г. Конотопська відьма. Харків : Фоліо, 2013. 201 с.

Лімборський І. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону і спроба компаративного аналізу літературних парадигм. Черкаси : ЧДТУ, 2006. 364 с.

Лімборський І. Західноєвропейське просвітництво XVIII ст. і українська література. *Зарубіжна літ. в навчальних закладах*. 1996. № 12. С. 34-40.

Лімборський І. «Природна людина» на рандеву з цивілізованими шахраями. *Зарубіжна літ. в навчальних закладах*. 2000. № 10. С. 32-35.

Лімборський І. Цінуючи чуттєву природу людини. Український літературний сентименталізм у контексті європейських літератур. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2002. № 5. С. 32-38.

Лімборський І. Сентименталізм. *Історія української літератури XIX століття*: [у 2 кн.: підручник для студ. філол. спеціальностей вищ. навч. закл. / за ред. акад. М. Г. Жулинського] / [М. Г. Жулинський, М. П. Бондар, О. І. Гончар та ін.]. К. : Либідь, 2005. Кн. 1. 2005. С. 204-229.

Лімборський І. «Чутливе серце» і «незіпсована природа» як моделі художнього мислення. *Українська література . в загальноосвітній школі*. 2005. № 7. С. 12-20.

Лімборський І. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону і спроба компаративного аналізу літературних парадигм / [відп. ред. Д. С. Наливайко]. Черкаси : ЧДТУ, 2006. 363 с.

Лімборський І. Творчість Григорія Квітки-Основ'яненка: генеза художньої свідомості, європейський контекст, поетика. Черкаси : Брама-Україна, 2007. 108 с.

Мафтин Н. Мотив покори Божій волі як основа «високого трагедійного» класицистичних новел Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ : Плай, 1999. Вип. 14. С. 25-33.

Мілованова В. Ідеї та естетика Просвітництва у прозі Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Актуальні проблеми слов'янської філології* / [міжвуз. зб. наук. ст. / редкол.: В. О. Соболев (відп. ред.) та ін.]. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. Вип. 11 : Лінгвістика і літературознавство. С. 53-59.

Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст. К. : Наукова думка, 1988. 320 с.

Новиков А. Український театр і драматургія: від найдавніших часів до початку ХХ ст.: монографія. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2015. 412 с.

Ткачук М. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: Медобори, 2007. 464 с.

Трофименко В. Творчість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка і західноєвропейська просвітительська естетика. Суми: СДПУ, 2000. 38 с.

Турчин М. Філософська повість на Україні: (Нетрадиційний погляд на повість «Маруся» Г. Ф. Квітки-Основ'яненка). *Українська мова та література в школі*. 1993. № 11. С. 46-50.

Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. К.: Факт, 2006. 284 с.

Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. *Зібрання творів в 50-ти томах*. К.: Наукова думка, 1976-1986. Т. 41. 1984. С. 194-470.

Чик Д. *Rasatamente*: християнська моральність жіночого образу в прозі Г. Квітки-Основ'яненка і С. Річардсона. *Наукові записки. Серія: літературознавство* / за ред. проф. М. Ткачука. Тернопіль: ТНПУ, 2009. Вип. 26. С. 287-296.

Чик Д. «Світ навпаки»: поетика карнавалізованої романістики Г. Квітки-Основ'яненка. *Література. Фольклор. Проблеми поетики: [зб. наук. праць / редкол.: Г. Ф. Семенюк (гол. ред.), А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]*. К.: Твім інтер, 2009. Вип. 33. Ч. 2. С. 409-416.

Чик Д. Рецепція роману В. Скотта «The Heart of Mid-Lothian» у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Козир-дівка». *Наукові записки. Серія: «Філологічна». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 квітня 2010 року «Міжкультурна комунікація: мова культура особистість»*. Острог: Національний ун-т «Острозька академія», 2010. Вип. 15. С. 304-312.

Чик Д. Пародіювання топосу готичного замку у прозі Г. Квітки-Основ'яненка та Дж. Остен. Актуальні проблеми слов'янської філології: Лінгвістика та літературознавство: [міжвуз. зб. наук. ст. / гол. ред. В. А. Зарва]. Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет, 2010. Вип. XXIII. Ч. IV. С. 39-47.

Чик Д. Ревізія готичної містики у прозі Ф. Грільпарцера і Г. Квітки-Основ'яненка. *Питання літературознавства: науковий збірник*: [гол. ред. О. В. Червінська]. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2011. Вип. 83. С. 270-277.

Чик Д. Жанр фейлетону у творчості Г. Квітки: проблематика і поетика. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки* / [гол. ред. В. С. Курило]. 2013. № 4 (263). Ч. II. С. 84-92.

Чик Д. *Sine prese, sine pretio, sine rosulo?*: вибори як подія в сюжеті «роману великої дороги» Г. Квітки-Основ'яненка та Ч. Діккенса. *Волинь філологічна: текст і контекст. Українська література як художній феномен: зб. наук. пр. / упоряд. В. Г. Сірук*. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. Вип. 19. С. 289-300.

Романтична проза. Художнє втілення української тематики у творчості Є. Гребінки. Ранні повісті та оповідання П. Куліша та М. Костомарова. Початки прози в західноукраїнській літературі.

Мета: простежити шляхи утвердження романтизму як творчого методу в системі української прози першої половини ХІХ ст. (від літературної обробки фольклорних сюжетів до оригінальних літературних творів із розвинутим сюжетом і характерами).

План

1. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка.
2. Художнє втілення української тематики в повісті Є. Гребінки «Нежинский полковник Золотаренко» та романі «Чайковський».
3. Рання проза П. Куліша: психологічний аналіз крізь призму фольклорно-романтичної умовності.
4. Літературна обробка фольклору у «казках» М. Костомарова («Торба», «Лови»). Розмаїття тематики прози М. Костомарова. Повість «Чернігівка».
5. Загальний огляд розвитку прози в Галичині.
6. Новела «Олена» М. Шашкевича: «фольклорний історизм» і казкова умовність.
7. Синтез романтичних і просвітительських морально-психологічних уявлень у прозі М. Устияновича («Повістка», «Мість верховинця»).

Белетризовані оповіді про народні звичаї й обряди як початки перомантичної художньої прози в українській літературі (нариси І. Кулжинського «Малороссийская деревня»). «Вечори на хуторі біля Диканьки» М. Гоголя та «малороссийские предания» Є. Гребінки («Страшный зверь», «Нежин-озеро», «Месяц и солнце», «Мачеха и панночка», «Вот кому зозуля ковала!») як стимул до формування фольклорної течії в українській романтичній прозі. «Шесть малороссийских простонародных баллад» Л. Боровиковського. Барокова розколотість епічного стану світу; розкриття алогічності реального життя через міфологізацію побутового матеріалу в преромантичній прозі.

Діалогічний характер конфлікту оповідання Г. Квітки-Основ'яненка «Перекотиполе». Зіткнення просвітительської та романтичної ідеології у цьому творі та у повісті «Предания о Гаркуше». Психологізація характерів, підкреслення індивідуальних рис персонажів у «Перекотиполі».

Повість Є. Гребінки «Нежинский полковник Золотаренко»: система романтичних характерів, поетизація історичних подій, риси народного побуту і звичаїв. Роман «Чайковский» як одне із значних досягнень Є. Гребінки-прозаїка. Близькість роману за принципами опрацювання історичної тематики до «Тараса Бульби» М. Гоголя. Індивідуалізація образів роману, романтичні тенденції у їх змалюванні: героїзація характеру й

поведінки, уславлення волелюбності й гіперболізація «природності». Зв'язок роману з народнопісенною творчістю. Ідейне скерування твору.

Своєрідність ранньої прози П. Куліша (етнографічно-фантастичні оповідання «О том, от чего в местечке Воронеже высох Пешевцев став», «Мартин Гак», «О том, что случилось с козаком Бурдюгом на зеленой неделе», повість «Огненный змей»). Широка палітра стильової тональності, ідеалізація патріархальної моралі. Опрацювання П. Кулішем нового в українській прозі жанру оповідання-ідилії («Орися»). Зрощення античного міфа й українського фольклорного переказу-легенди як фабульна основа твору. Ідея соціальної гармонії суспільства й органічної єдності людини з природою в романтичних оповіданнях П. Куліша («Орися», «Гордовита пара», «Дівоче серце»).

Літературна обробка фольклору як один із продуктивних шляхів формування романтичної прози у творчості М. Костомарова. Твори прозаїка на історичну тематику.

Початки прози в західноукраїнській літературі. Новела-казка М. Шашкевича як перший зразок жанру новели в українській літературі. Оцінка твору І. Франком. Фольклорна умовність твору. Гіперболізація образу Медведюка.

Демократичне спрямування «повістки» «Месьть верховинця» М. Устияновича. Ідея морально-етичної та чуттєвої вищості народних низів над панством. Конфлікт твору. Вплив просвітительської моралі на розв'язання колізії повісті.

Література

Артюх В. Історіософія М. Костомарова та романтизм. *Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20 травня 2011 р. / Ред. кол.: К. К. Васильєв, В. М. Власенко, А. В. Гончаренко та ін.; за заг. ред. С. І. Дегтярьова. Суми : СумДУ, 2011. Ч. 2. С. 3-5.

Бежнар Г. Консолідує значення концепту релігійності в контексті історіософських студій М. Костомарова. *Нова парадигма*. К. : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 120. С. 65-74.

Блик О. Формування світогляду М. Костомарова крізь призму біографічного методу. *Дивослово*. 2015. № 2. С. 48-52.

Богдашина О. Роль М. І. Костомарова у формуванні та розповсюдженні української національної ідеї (1857-1885). *Історіографічні дослідження в Україні: збірник наукових праць*. К. : НАН України. Інститут історії України, 2018, Вип. 28. Доповіді та матеріали Міжнародної наукової конференції «Микола Костомаров і Україна» (16-17 травня 2017 р., Київ-Прилуки). С. 68-80.

Брайко О. Дискурс естетичного світобачення в малій прозі Є. Гребінки та проблеми символічної автобіографії. *Слово і час*. 2004. № 10. С. 57-70.

Брайко О. Екзистенціал бажання і дискурс культури в малій прозі Є. Гребінки. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 31-44.

Верстюк В. Українсько-московські відносини 1648-1657 рр. в оцінці М. Костомарова. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. Т. 24. С. 62-75.

Вилка Л. Віра Христова як основа закону: релігія в житті і творчості Миколи Костомарова. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Чернівці : БДМУ, 2016. № 4. С. 79-82.

Гончар О. Образ українського інтелектуала ХІХ ст. (Микола Костомаров). *Український історичний журнал*. 2017. № 4. С. 68-82.

Грабовська М. Синтез ідей романтизму і народності у творчості діячів Кирило-Мефодіївського братства (Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко). *Мандрівець*. 2015. № 6. С. 16-20.

Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. К. : Твім інтер, 2000. 160 с.

Коляда І. Микола Іванович Костомаров: штрихи до історичного портрета (1817-1885): до 200-річчя від дня народження визначного вченого, письменника, громадського діяча Миколи Костомарова. До 170-річчя діяльності «Кирило-Мефодіївського товариства». *Історія в рідній школі: Науково-методичний журнал*. 2017. № 7-8. С. 51-57.

Клименко А. Постать Тараса Шевченка у житті Миколи Костомарова. *Архіви України*. 2014. № 2. С. 73-77. Режим доступу: https://archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2014/05.pdf

Кононенко П., Кононенко Т., Пономаренко А. Творець «Книги буття українського народу». К. : НДІУ, 2007. 40 с.

Костомаров М. Автобіографія. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/spog33.htm>

Костомаров М. Споминки про Шевченка. Кобзарь (1876). Т. 2. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/spog32.htm>

Костомаров М. «Закон Божий» (Книга буття українського народу). К. : Либідь, 1991. 40 с.

Костомаров Н. Две русские народности / Обр. текста, ред. А. П. Ковалева; предисл. В. А. Дорошенко. Киев-Харьков : Майдан, 1991. 71 с.

Лейчук С. Микола Костомаров і Тарас Шевченко про Хмельницького. *Я-Корреспондент*. 2018. 9 февреля. Режим доступу: <https://blogs.korrespondent.net/blog/2340/3938943/>

Нахлік Є. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка. *Українська романтична проза 20-60-х років ХІХ ст.* К. : Наукова думка, 1988. С. 27-68.

Нікітенко В. Філософські засади українського історичного романтизму ХІХ століття (на прикладі повісті Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко»). *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 65. С. 269-275.

Сабадуха В. Особистісна парадигма буття людини у творчості діячів Кирило-Мефодіївського братства. *Сабадуха В. Українська національна ідея*

та концепція особистісного буття: Монографія. Івано-Франківськ : «Фоліант», 2012. С. 58-78.

Романтизм. *Історія української літератури XIX ст.* : У 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. К. : Либідь, 1995. Кн. 1. С. 240-313.

Становлення і розвиток нової української драматургії

Мета: простежити шляхи розвитку української драматургії поч. XIX ст., з'ясувати вплив традицій давньоукраїнської драми та просвітительської ідеології на драматургію І. Котляревського та Г. Квітки-Основ'яненка; розкрити філософсько-естетичні основи української романтичної драми.

План

1. Традиції старого українського театру.
2. Становлення нової драматургії на поч. XIX ст. Творчість І. Котляревського. Жанрова специфіка «Наталки Полтавки». Основа конфлікту п'єси. Вплив ідей просвітительського реалізму на розв'язання конфлікту твору. Водевіль «Москаль-чарівник»: утвердження позастанової цінності людської особистості.
3. Драматургія Г. Квітки-Основ'яненка: жанрові та композиційні особливості. Характер конфлікту п'єси «Сватання на Гончарівці». Система образів.
4. Преромантизм в українській драматургії першої половини XIX ст.
5. Філософсько-естетичні основи української романтичної драми.
6. Драматургія М. Костомарова. Трагедія «Сава Чалий» як спроба «драми ідей». Конфлікт твору. Образи-персонажі.
7. Новаторство М. Костомарова-драматурга у трагедії «Переяславська ніч».

Традиції старого українського театру, їх вплив на становлення нової української драматургії. П'єса І. Котляревського «Наталка Полтавка» як «праматір українського народного театру» (І. Карпенко-Карий). Вплив фольклорно-пісенної стихії, традицій вертепу та ідей просвітництва на жанрово-композиційні особливості драматургії Котляревського. Утвердження в ній позастанової цінності людської особистості. Сценічне життя «Наталки Полтавки» та «Москаля-чарівника».

Драматургія Г. Квітки-Основ'яненка: особливості жанру, композиції. Рецепція драматургом ідей просвітництва у соціально-побутовій комедії «Сватання на Гончарівці». Поєднання жанрових елементів комедії інтриги, комедії характерів та комедії звичаїв у соціально-побутовій комедії «Шельменко-денщик». Зв'язок образу центрального персонажа із образами європейського пікаресного роману та українською фольклорною традицією.

Преромантизм в українській драматургії першої половини XIX ст. («Чари» К. Тополі, драматизований нарис «Предання о Гаркуше» Г. Квітки-Основ'яненка, драматична поема «Богдан» Є. Гребінки). Формування нового

типу художнього конфлікту. Елементи співвіднесеності історичного духу зображеної епохи із соціальною проблематикою в «Преданнях о Гаркуше». Драматична поема Є. Гребінки «Богдан» як перша спроба в українській драматургії «драми ідей».

Відхід М. Костомарова від традицій просвітительсько-реалістичної драматургії 10-30-х рр. XIX ст. Вплив наукових інтересів Костомарова-історика на вибір тематики його драм.

Вплив на драматургію М. Костомарова німецької ідеалістичної філософії (зосередження на релігійному факторі як найголовнішому при аналізі й оцінці подій історичного минулого). Трагедія «Сава Чалий». Переосмислення народно-пісенної основи твору. Історична доктрина Костомарова про «безначальність української громади» як основа ідейного змісту п'єси. Складність образу Сави. Засоби, що сприяють розкриттю цього образу (прийом внутрішнього монологу-сповіді). Двоїстість натури героя як основа конфлікту трагедії.

Новаторство М. Костомарова у трагедії «Переяславська ніч» (конфлікт твору, композиція). Фабула і сюжет твору. Образи-персонажі.

Література

Веремчук Ю. П'єса-притча. Генеза. Поетика : дис. канд. філол. наук: 10.01.06. Рівне : Рівненський ін-т слов'янознавства Київського славістичного ун-ту, 2005. 211 с.

Дзісь О. Іван Котляревський «Наталка Полтавка». 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 22-24. С. 45-48.

Закалюжний Л. Історична драма-хроніка: особливості жанру. Поетика: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.06. К. : НАН України. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. 2011. 20 с.

Зорницький А. Драматургія та історико-культурний контекст: моногр. Житомир : ОП «Житомир. облдрук», 2007. 242 с.

Івашків В. Українська романтична драма 30-80-х рр. XIX ст. К. : Наукова думка, 1990. 142 с.

Історія української літератури XIX ст. У трьох книгах. Кн. 1. За ред. М. Яценка. К. : Либідь, 1995. 368 с.

Клековкін О. Сакральний театр: Генеза. Форми. Поетика. К. : Київ. держ. ін-т театр. мистец. ім. І.К.Карпен-ка-Карого, 2002. 272 с.

Клековкін О. THEATRICA / АРХІТЕКТУРА ДРАМИ: Історико-термінологічний конспект. К. : Арт Економі, 2012. 88 с.

Когут О. Містерійні сюжети в українській драматургії кінця XIX–XX століть. Рівне : НУВГП, 2009. 174 с.

Козлов Р. Художній час і простір у драматургії (на матеріалі української літератури XVII–XVIII століть: дис. канд. філол. наук: 10.01.06. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2005. 175 с.

Сидоренко Ю. Аналіз образів-персонажів міфологічного походження в процесі вивчення літературного твору в школі (9-11 класи). *Українська мова й література в школах України*. 2019. № 6. С. 37-40.

Товт О. Історична та художня правда в трагедії М. Костомарова «Сава Чалий». *KELM (Knowledge, Education, Law, Management.. Łódź : PIKTOR, 2018. № 2 (22). P. 138-148.*

Товт О. Національна історія в художній рецепції М. Костомарова («Переяславська ніч») та Лесі Українки («Бояриня»). *Волинь філологічна: текст і контекст. Універсум Лесі Українки: зб. наук. пр. / упорядкув. С. М. Романова. Луцьк : Східно-європ. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. Вип. 22. С. 467-477.*

Чарнецький С. Театр. *Історія української культури. К. : Либідь, 1999. С. 593-619.*

Яценко М. Минуле проростає в сучасність (Романтична драматургія Миколи Костомарова). *Слово і час. 1992. № 5. С. 3-8.*

Розподіл годин на практичні заняття для спеціальності 035 Філологія (36 годин)

№ 1. Становлення нової української літератури .

№ 2. Роль і значення І. Котляревського в становленні нової української літератури.

№ 3. Традиції і новаторство І. Котляревського у створенні бурлескно-трагестійної поеми.

№ 4. Вплив творчості І. Котляревського на український літературний процес першої половини ХІХ ст.

№ 5. Розвиток жанру байки в українській літературі першої половини ХІХ ст.

№ 6. Творчість Г. Квітки-Основ'яненка і становлення нової української прози. Бурлескно-реалістична проза письменника.

№ 7. Сентиментально-реалістичні повісті Г. Квітки-Основ'яненка.

№ 8. Своєрідність українського романтизму 20-40-х рр. ХІХ ст.

№ 9. Розвиток української романтичної балади.

№ 10. Особистісно-психологічна, філософсько-медитативна та громадянська поезія українського романтизму.

№ 11. Українська романтична проза першої половини ХІХ ст.

№ 12. Українська романтична проза першої половини ХІХ ст.

№ 13. Культурно-літературне відродження на західноукраїнських землях. Діяльність «Руської трійці».

№ 14. Літературна спадщина М. Устияновича та А. Могильницького.

№ 15. Становлення нової української драматургії.

№ 16. Романтична драматургія.

На семестр заплановано дві контрольні роботи, на проведення яких виділяється два практичних заняття

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1 СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

План

1. Характер історичної доби й умови розвитку освіти, мистецтва, фольклористики, історіографії в Україні в першій половині 19 ст.

2. Історико-літературний процес як наукове поняття. Література епохи як система. Шляхи розвитку української літератури з кінця 18 до першої половини 19 століття:

а) розвиток журналістики, альманахи і книгодрукування;

б) літературно-критична і теоретична думка про можливість розвитку нової української літератури та дискусія про українську мову як основу для створення самостійної літератури. Причини багатомовного розвитку нової літератури українською, російською, польською, німецькою та іншими мовами.

3. Синкретизм художньо-стильових течій у перші десятиріччя 19 ст. (сліді класицизму і сентименталізму, просвітительський реалізм, романтизм).

4. Розширення зв'язків української літератури з літературами інших народів.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *літературний процес, література як система, альманах, журнал, класицизм, сентименталізм, бурлеск, травестія, просвітительський реалізм, романтизм.* .

Опрацювати (зробити нотатки) підрозділ «Українська журналістика 20-50-х рр. 19 ст. із книги «Історія української дожовтневої журналістики» (Л. : Вища школа, 1983. С. 40 і наст.).

ЛІТЕРАТУРА

- Авгітопуло Н. «Енеїда» Івана Котляревського в ілюстраціях Анатолія Базилевича (Інтегрований урок у 9 класі). *Дивослово*. 2019. № 9. С. 13-17.
- Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі. Жанри та стилі. К. : Наук, думка, 1989. 174 с.
- Дорошкевич О. Реалізм і народність української літератури 19 століття. К. : Наук, думка, 1986. 312 с.
- Іноземцев В. Морально-патріотичне виховання особистості у творчості І. П. Котляревського. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 1. С. 14-15.
- Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3-х книгах. Книга перша. К. : Либідь, 1996. 416 с.
- Ключові зміни в оновлених навчальних програмах 5-9 класів. На виконання Наказів Міністерства освіти і науки України № 52 від 13 січня 2017 р. № 201 від 10 лютого 2017 р. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/klyuchovi-zmini-v-onovlenix-navchalnix-programax-5-9-klasiv.pdf>
- Левін Б. Видно шляхи полтавській... К. : Дніпро, 1984. 796 с.
- Любченко В. Літературна спадщина І. Котляревського в оцінці С. Єфремова. *Київська Старовина*. 2004. № 6. С. 167-171.
- Навчальні програми 5-9 класів. Сайт МОН. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
- Нахлік Є. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст Л. : НАН України. ДУ «Інститут Івана Франка», 2015. 543 с.
- Марченко Г. «Енеїда» І. Котляревського. Тема і значення поеми. (Конспект уроку). *Дивослово*. 2005. № 3. С. 10-12.
- Смирнова Н. Переклади фольклору в слов'янській періодиці першої половини 19 ст. Київська старовина. 2004. № 2. С. 110-114.
- Тетеріна О. Переклад як чинник розвитку нової української літератури (поч. ХІХ ст.). *Слово і час*. 2002. № 11. С. 14-19.

- Яценко М. Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини ХІХ ст. К. : Наукова думка, 1979. 336 с.
- Хропко П. Становлення нової української літератури. К. : Рад. школа, 1988. С. 3-44.
- Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко. *Дивослово*. 1998. № 2-3.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО В СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ПЛАН

1. Біографія І. Котляревського: умови формування як письменника. Огляд літературознавчих праць про нього.
2. «Енеїда» як явище просвітительського реалізму:
 - а) філософські та естетичні основи просвітительського реалізму як літературного напрямку в західноєвропейських літературах;
 - б) ідейно-тематичні особливості «Енеїди» з точки зору культурно-історичної ситуації в Україні початку 19 ст.
3. Традиції і новаторство письменника у створенні бурлескно-травестійної поеми:
 - а) історія написання та видання «Енеїди»;
 - б) жанрова своєрідність, перегуки зі шкільною і вертепною драмою, проблема стилю;
 - в) особливості сюжету, система образів, засоби їх творення.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *бурлеск, травестія, просвітительський реалізм, поема, гумор, іронія, сарказм, пародія, комічне, драма, водевіль.*

Повторити напам'ять початок першої частини «Енеїди» та уривок із третьої частини (опис пекла).

ЛІТЕРАТУРА

- Бовсунівська Т. Утвердження незнищенності нації. «Енеїда» і проблеми українського етногенезу. *Слово і час*. 1994. № 9-10. С. 8-11.
- Власенко Л. Унікальне видання про І. Котляревського. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 8. С. 15.
- Грабович Г. Семантика котляревщини. *До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка*. К. : Основи, 1997. С. 316-322.
- Гундорова Т. «Малоросійський маскаррад»: колоніальний дискурс в «Енеїді» Котляревського навколо неї. *Українська мова та літ.* 2004. № 25-28. С. 9-16.
- Ільницька Л. Перше видання «Енеїди» (1798 р.) І. Котляревського у фондах наукових бібліотек Львова. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2016. № 8. С. 3-22.
- Мартич Т. Поема І. Котляревського «Енеїда» (Тести для перевірки змісту). *Дивослово*. 2002. № 10. С. 48.

- Марченко Г. «Енеїда» І. Котляревського. Тема і значення поеми. (Конспект уроку). *Дивослово*. 2005. № 3. С. 10-12.
- Луцик Х. Поема «Енеїда» І. Котляревського в контексті культурної парадигми художнього тексту. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2016. № 1. С. 24-32.
- Любченко В. Літературна спадщина І. Котляревського в оцінці С. Єфремова. *Київська Старовина*. 2004. № 6. С. 167-171.
- Нахлік Є. Бурлескно-трагедійні коди «Енеїди» Івана Котляревського. *Дивослово*. 2019. № 09. С. 46-55.
- Нахлік Є. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст Л. : НАН України. ДУ «Інститут Івана Франка», 2015. 543 с.
- Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації. Дискусійні проблеми. Спроба нового прочитання. Л. : Олір, 1994. 68 с.
- Сверстюк Є. Іван Котляревський сміється. *На святі надій: Вибране*. К. : Наша віра, 1999. С. 253-282.
- Сивокінь Г. Іван Котляревський на тлі сучасної йому європейської літературної думки. *Дивослово*. 2003. № 12. С. 2-4.
- Слоньовська О. «І «Енеїди» владний сміх...». *Джерела*. 1998. № 1. С. 16-24.
- Ткачук М. Український характер в «Енеїді» І. Котляревського. *Київська старовина*. 1994. № 5. С. 92-97.
- Хропко П. У річищі, прокладеному «Енеїдою». *Становлення нової української літератури*. К. : Рад. школа, 1988. С. 73-81.
- Шевчук В. Вершинний твір українського бароко: Літературознавч. дослідж. «Енеїди» І. Котляревського. К. : Веселка, 2003. 38 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3 ТРАДИЦІЇ І НОВАТОРСТВО І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО У СТВОРЕННІ БУРЛЕСКНО-ТРАГЕДІЙНОЇ ПОЕМИ

План

1. Естетична концепція людини в «Енеїді» І. Котляревського.
2. Творчий метод «Енеїди», його зв'язок з літературними течіями та напрямками. Проблема двотекстовості поеми.
3. Амбівалентність сміху і особливості гротескного реалізму поеми.
4. Фольклорні елементи і проблема національного характеру в поемі.

ЗАВДАННЯ: Законспектувати статтю Євгена Нахліка «Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації. Дискусійні проблеми. Спроба нового прочитання».

ЛІТЕРАТУРА

- Бовсунівська Т. Утвердження незнищенності нації. «Енеїда» і проблеми українського етногенезу. *Слово і час*. 1994. № 9-10. С. 8-11.
- Власенко Л. Унікальне видання про І. Котляревського. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 8. С. 15.

- Грабович Г. Семантика котляревщини. *До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка*. К. : Основи, 1997. С. 316-322.
- Гундорова Т. «Малоросійський маскаррад»: колоніальний дискурс в «Енеїді» Котляревського навколо неї. *Українська мова та літ.* 2004. № 25-28. С. 9-16.
- Ільницька Л. Перше видання «Енеїди» (1798 р.) І. Котляревського у фондах наукових бібліотек Львова. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2016. № 8. С. 3-22.
- Корнійчук Т. Ейдос дороги в «Енеїді» І. Котляревського. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*. Серія: Філологічна. 2015. Вип. 12. С. 162-166.
- Мартич Т. Поема І. Котляревського «Енеїда» (Тести для перевірки змісту). *Дивослово*. 2002. № 10. С. 48.
- Марченко Г. «Енеїда» І. Котляревського. Тема і значення поеми. (Конспект уроку). *Дивослово*. 2005. № 3. С. 10-12.
- Мороз Л. Модерність драматургії Котляревського: сприйняття та оновлення традицій. *Слово і час*. 2015. № 10. С. 57-67.
- Луцик Х. Поема «Енеїда» І. Котляревського в контексті культурної парадигми художнього тексту. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2016. № 1. С. 24-32.
- Любченко В. Літературна спадщина І. Котляревського в оцінці С. Єфремова. *Київська Старовина*. 2004. № 6. С. 167-171.
- Нахлік Є. Бурлескно-травестійні коди «Енеїди» Івана Котляревського. *Дивослово*. 2019. № 9. С. 46-55.
- Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації. Дискусійні проблеми. Спроба нового прочитання. Л. : Олір, 1994. 68 с.
- Сверстюк Є. Іван Котляревський сміється. *На святі надій: Вибране*. К. : Наша віра, 1999. С. 253-282.
- Сивокінь Г. Іван Котляревський на тлі сучасної йому європейської літературної думки. *Дивослово*. 2003. № 12. С. 2-4.
- Слоньовська О. «І «Енеїди» владний сміх...». *Джерела*. 1998. № 1. С. 16-24.
- Ткачук М. Український характер в «Енеїді» І. Котляревського. *Київська старовина*. 1994. № 5. С. 92-97.
- Хропко П. У річищі, прокладеному «Енеїдою». *Становлення нової української літератури*. К. : Рад. школа, 1988. С. 73-81.
- Шевчук В. Вершинний твір українського бароко: Літературознавч. дослідж. «Енеїди» І. Котляревського. К. : Веселка, 2003. 38 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4
ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО
НА УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

ПЛАН

1. Літературна «школа» І. Котляревського:

а) явище котляревщини: епігонство чи первісний «пафос життєствердження»? (С. Александров «Вовкулака», П. Білецький-Носенко «Горпинида, чи захоплена Прозерпина», К. Думитрашко «Жабомишодраківка», П. Кореницький «Вечорниці», М. Макаровський «Наталя, або Дві долі разом»);

б) основні риси котляревщини (за М. Зеровим).

2. Значення «Енеїди» для українського художнього процесу. Місце поеми в літературному процесі.

3. Ліричні твори І. Котляревського. Пошуки в ліричних жанрах.

ЗАВДАННЯ: Законспектувати статтю Грабовича Г. Семантика котляревщини Підготувати реферат на тему «Іван Котляревський у мистецтві».

ЛІТЕРАТУРА

• Грабович Г. Семантика котляревщини. *До історії української літератури: дослідження, есе, полеміка*. К. : Основи, 1997. С. 316-322.

• Макаров А. Світло українського бароко. К. : Мистецтво, 1994. 288 с.

• Сивокінь Г. Іван Котляревський на тлі сучасної йому європейської літературної думки *Дивослово*. 2003. № 12. С. 2-4.

• Українська література та літературно-критична думка першої половини ХІХ століття: Підручник / За ред. О. А. Галича. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 392 с.

• Чижевський Д. Українське літературне бароко: Вибр. праці з давньої л-ри. К. : Обереги, 2003. 576 с.

• Шевчук В. Вершинний твір українського бароко: Літературознавче дослідження «Енеїди» І. Котляревського. К. : Веселка, 2003. 38 с.

• Шевчук В. Висновки, або Коли починалася Нова українська література і ще раз про стилістичні епохи. *Муза Роксоланська*. Кн. 2. К.: Либідь, 2005. С. 688-690.

• Хропко П. У річищі, прокладеному «Енеїдою». *Становлення нової української літератури*. К. : Рад. школа, 1988. С. 73-81.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5 РОЗВИТОК ЖАНРУ БАЙКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 19 СТ.

ПЛАН

1. Шляхи історичного розвитку байки:

а) жанрові особливості байки;

б) розвиток байки у світовій літературі;

в) українська літературна байка, її зв'язок з усною народною традицією, відмінності між літературним і фольклорним жанром.

2. П. Білецький-Носенко перший український байкар 19 ст. : традиційні сюжети («Вовк да Ягня», «Ворона да Лисиця», «Кіт да Кухар», «Лисиця да Цапля», «Дворовий Пес да голодний Вовк» та ін.) і новизна тематики («Індик», «Громада мишей», «Олень, що любить собою», «Зелена корова» та ін.).

3. Жанрові різновиди байок П. Гулака-Артемівського:

а) байка-казка «Пан та Собака»: використання сюжету І. Красіцького і його авторська інтерпретація;

б) національний колорит та сатиричне спрямування байок «Солопій та Хівря, або Горох при дорозі», «Тюхтій та Чванько» та ін., їх фольклорна основа.

4. Характеристика байок С. Гребінки:

а) суспільно-сатиричне спрямування більшості байок («Ведмежий суд», «Лебідь і Гуси», «Рибалка», «Вовк і Огонь» та ін.);

б) жанрові та мовно-стильові особливості. Новаторство Гребінки-байкаря.

5. Особливості форми байок Л. Боровиковського: жанрові різновиди міні-байки і їх тематична специфіка. Байки побутового змісту. Громадянські мотиви окремих байок.

6. Самобутній характер байок М. Шашкевича.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *байка, алегорія, сатира, езопова мова, підтекст, дидактична література.*

Повторити байку Є. Гребінки «Ведмежий суд».

ЛІТЕРАТУРА

• Борзенко О. І. Творча криза П. Гулака-Артемівського: біографічний та культурно-історичний аспекти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2015. Вип. 73. С. 263-267.

• Дорогокупля О. Іронія, сатира, гумор та сарказм в українській байці. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 3 (166). С. 32-40.

• Дорогокупля О. Аналіз моделей національної мужності і жіночності в українській сучасній байці у контексті розвитку модерної української літератури. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 1 (164). С. 57-63.

• Дорогокупля О. Внесок В'ячеслава Ксеніна у розвиток сучасної української байки. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 18 (181). С. 38-44.

• Дорогокупля О. Розвиток української байки як жанру дитячої літератури у 80-90-х роках ХІХ початку ХХ століття [Електронний ресурс]. Режим доступу: nbuv.gov.ua

• Жулинський М., Бондар М., Яценко М. Історія української літератури ХІХ століття: У 2-х кн. Кн. 1. К. : Либідь, 2005. 656 с.

• Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. К. : Твім інтер, 2000. 160 с.

• Зеров М. Українське письменство / Упоряд. М. Сулима; післям. М. Москаленка. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основа», 2002. 1301 с.

• Куценко Л. Байка П. Гулака-Артемівського «Пан та собака» (Національне в соціальному змісті твору). *Дивослово*. 2003. № 8. С. 2-4.

Піхтовнікова Л. Еволюція німецької віршованої байки XIII XX ст.: жанрово-стилістичні аспекти : дис. доктора філол. наук: 10.02.04. К. : Київськ. нац. у-т ім. Т. Шевченка, 2000. 427 с.

• Ткачук С. Афористичність української авторської поетичної байки, [Електронний ресурс]. Режим доступу : nbuv.gov.ua

• Українська байка. Упоряд. та передм. Б. Деркача, В. Косяченка. К. : Дніпро, 1983. 463 с.

• Українська байка / Худож.-оформлювач А. Ленчик. Харків : Фоліо, 2007. 317 с.

• Ходанич Л. Феномен Леоніда Глібова. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2002. № 1. С. 48-50.

• Хропко П. Шляхи розвитку реалістичної байки. *Становлення нової української літератури*. К. : Рад. школа, 1988. С. 81-113.

• Хропко П. Національна основа творчості Л. Глібова. *Дивослово*. 2002. № 3. С. 55-62.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6
ТВОРЧИСТЬ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА
І СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ.
БУРЛЕСКНО-РЕАЛІСТИЧНА ПРОЗА ПИСЬМЕННИКА

План

1. Закономірності розвитку прози в першій половині XIX століття.

2. Роль Г. Квітки-Основ'яненка у розвитку нової української літератури і в утвердженні статусу української мови. Особливості творчого методу письменника.

3. Бурлескно-реалістична проза автора, її джерела. Художня майстерність і тематична своєрідність оповідань «Мертвецький Великдень», «От тобі й скарб», «Пархімове снідання». Використання фольклорних джерел, дидактичне спрямування творів.

4. «Салдацький патрет» як художній твір і своєрідна літературна декларація,

5. Викривальний характер повісті «Конотопська відьма», особливості комізму і роль бурлеску та фантастики в розкритті основної ідеї твору, її композиція.

6. Тип і роль оповідача у творах Г. Квітки-Основ'яненка.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *проза, реалізм, повість, оповідання, автор, оповідач (наратор)*.

Підготувати реферат на одну із тем: «Г. Квітка-Основ'яненко і М. Гоголь», «Просвітительські тенденції в бурлескно-реалістичній прозі Г. Квітки-Основ'яненка».

ЛІТЕРАТУРА

• Гончар О. Природа художнього конфлікту в комедії Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці». *Дивослово*. 2003. № 11. С. 66-67.

• Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: монографія. К. : Академвидав, 2004. 368 с.

- Бовсунівська Т. Історія української естетики першої половини ХІХ століття. К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2001. 344 с.
- Борзенко О. Сентиментальна «провінція»: (Нова українська література на етапі становлення). Харків : Харків. націон. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2006. 322 с.
- Буторіна Н. Національні мотиви у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка. *Слово і час*. 2005. № 6. С. 76-79.
- Вільна Я. Історико-літературний феномен критичної інтерпретації творчості Г. Квітки-Основ'яненка: [монографія]. К. : Альтерпрес, 2005. 300 с.
- Гончар О. Природа художнього конфлікту в комедії Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці». *Дивослово*. 2003. № 11. С. 66-67.
- Горболіс Л. Проблема національного характеру у творчості Г. Квітки-Основ'яненка. Суми : Сумський пед. у-т ім. А. С. Макаренка, 1995. 185 с.
- Губарева Г. Структура, семантика та функції рефрену в повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 49. С. 10-16.
- Данилюк-Терещук Т. Образ відьми: літературна версія Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2019. № 2. С. 244-255.
- Жадько В. Український некрополь. К. : СПД Жадько В. О., 2005. 352 с.
- Костомаров М. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке. *Слов'янська міфологія: [вибр. пр. з фольклористики й літературознавства]*. К. : Либідь, 1994. С. 280-296.
- Квітка-Основ'яненко Г. Сватання на Гончарівці: повісті, п'єси. Харків : Фоліо, 2008. 349 с.
- Квітка-Основ'яненко Г. Маруся: повісті та оповідання, драм. твори. Харків : Фоліо, 2013. 600 с.
- Квітка-Основ'яненко Г. Конотопська відьма. Харків : Фоліо, 2013. 201 с.
- Квітка-Основ'яненко Г. Українські повісті / Упоряд. Л. В. Ушкалова. Харків : Веста, 2003. 352 с.
- Кириченко Ю. Проблема усної оповіді Г. Квітки-Основ'яненка в аспекті становлення нової української прози: зв'язки з фольклором та давньою книжністю. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*. 2018. № 1. С. 51-60.
- Лімборський І. Західноєвропейське просвітництво ХVІІІ ст. і українська література. *Зарубіжна літ. в навчальних закладах*. 1996. № 12. С. 34-40.
- Лімборський І. «Природна людина» на рандеву з цивілізованими шахраями. *Зарубіжна літ. в навчальних закладах*. 2000. № 10. С. 32-35.
- Лімборський І. Цінуючи чуттєву природу людини. Український літературний сентименталізм у контексті європейських літератур. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2002. № 5. С. 32-38.

- Лімборський І. Сентименталізм. *Історія української літератури ХІХ століття*: [у 2 кн.: підручник для студ. філол. спеціальностей вищ. навч. закл. / за ред. акад. М. Г. Жулинського] / [М. Г. Жулинський, М. П. Бондар, О. І. Гончар та ін.]. К. : Либідь, 2005. Кн. 1. 2005. С. 204-229.
- Лімборський І. «Чутливе серце» і «незіпсована природа» як моделі художнього мислення. *Українська література . в загальноосвітній школі*. 2005. № 7. С. 12-20.
- Лімборський І. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону і спроба компаративного аналізу літературних парадигм / [відп. ред. Д. С. Наливайко]. Черкаси : ЧДТУ, 2006. 363 с.
- Лімборський І. Творчість Григорія Квітки-Основ'яненка: генеза художньої свідомості, європейський контекст, поетика. Черкаси : Брама-Україна, 2007. 108 с.
- Мафтин Н. Мотив покори Божій волі як основа «високого трагедійного» класицистичних новел Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Вип. 14. Івано-Франківськ : Плай, 1999. С. 25-33.
- Мілованова В. Ідеї та естетика Просвітництва у прозі Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Актуальні проблеми слов'янської філології* / [міжвуз. зб. наук. ст. / редкол. : В. О. Соболю (відп. ред.) та ін.]. К. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. Вип. 11 : Лінгвістика і літературознавство. С. 53-59.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років ХІХ ст. К. : Наукова думка, 1988. 320 с.
- Новиков А. Український театр і драматургія: від найдавніших часів до початку ХХ ст.: монографія. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2015. 412 с.
- Ткачук М. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль : Медобори, 2007. 464 с.
- Трофименко В. Творчість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка і західноєвропейська просвітительська естетика. Суми : СДПУ, 2000. 38 с.
- Турчин М. Філософська повість на Україні: (Нетрадиційний погляд на повість «Маруся» Г. Ф. Квітки-Основ'яненка). *Українська мова та література в школі*. 1993. № 11. С. 46-50.
- Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. К. : Факт, 2006. 284 с.
- Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. *Зібрання творів в 50-ти томах*. К. : Наукова думка, 1976-1986. Т. 41. 1984. С. 194-470.
- Чик Д. Rasatamante: християнська моральність жіночого образу в прозі Г. Квітки-Основ'яненка і С. Річардсона. *Наукові записки. Серія: літературознавство* / за ред. проф. М. Ткачука. Тернопіль: ТНПУ, 2009. Вип. 26. С. 287-296.
- Чик Д. «Світ навпаки»: поетика карнавалізованої романістики Г. Квітки-Основ'яненка. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: [зб.

наук. праць / редкол. : Г. Ф. Семенюк (гол. ред.), А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]. К. : Твім інтер, 2009. Вип. 33. Ч. 2. С. 409-416.

• Чик Д. Рецепт роману В. Скотта «The Heart of Mid-Lothian» у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Козир-дівка». Наукові записки. Серія: «Філологічна». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 квітня 2010 року «Міжкультурна комунікація: мова культура особистість». Острого: Національний ун-т «Острозька академія», 2010. Вип. 15. С. 304-312.

• Чик Д. Пародіювання топосу готичного замку у прозі Г. Квітки-Основ'яненка та Дж. Остен. Актуальні проблеми слов'янської філології: Лінгвістика та літературознавство : [міжвуз. зб. наук. ст. / гол. ред. В. А. Зарва]. Бердянськ : Бердянський державний педагогічний університет, 2010. Вип. XXIII. Ч. IV. С. 39-47.

• Чик Д. Ревізія готичної містики у прозі Ф. Грільпарцера і Г. Квітки-Основ'яненка. *Питання літературознавства : науковий збірник*: [гол. ред. О. В. Червінська]. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. Вип. 83. С. 270-277.

• Чик Д. Жанр фейлетону у творчості Г. Квітки: проблематика і поетика. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки* / [гол. ред. В. С. Курило]. 2013. № 4 (263). Ч. II. С. 84-92.

• Чик Д. Sine prece, sine pretio, sine rosulo?: вибори як подія в сюжеті «роману великої дороги» Г. Квітки-Основ'яненка та Ч. Діккенса. *Волинь філологічна: текст і контекст. Українська література як художній феномен: зб. наук. пр.* / упоряд. В. Г. Сірук. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. Вип. 19. С. 289-300.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7 СЕНТИМЕНТАЛЬНО-РЕАЛІСТИЧНІ ПОВІСТІ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

ПЛАН

1. Сентименталізм як напрям і його особливості у творах українського письменника («Маруся», «Щира любов»).

2. Національний колорит і роль побутово-етнографічних картин у повісті «Маруся».

3. Суспільно-викривальний характер повісті «Козир-дівка», співвідношення рис сентименталізму та реалізму.

4. Особливості трактування теми зведення паном дівчини-селянки у повісті «Сердешна Оксана», подібність та відмінність з поемою Т. Шевченка «Катерина».

5. Новий підхід до зображення людини з народу і особливості творення образів-персонажів, характер розповіді, особливості побудови сюжету, композиції, роль описів.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *сентименталізм, етнографія, фольклоризм, сюжет, композиція, персонаж.*

Проаналізувати динаміку сюжетів повістей «Маруся», «Сердешна Оксана», тип сюжету.

ЛІТЕРАТУРА

- Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: монографія. К. : Академвидав, 2004. 368 с.
- Білецька А. Образ жінки як характерологічний засіб реалістичного зображення людини і середовища (на матеріалі творів Г. Ф. Квітки-Основ'яненка «Козир-дівка», «Сердешна Оксана»). *Література та культура Полісся. Серія : Філологічні науки*. 2018. Вип. 91. С. 88-92.
- Бовсунівська Т. Історія української естетики першої половини ХІХ століття. К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2001. 344 с.
- Борзенко О. Сентиментальна «провінція»: (Нова українська література на етапі становлення). Харків : Харків. націон. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2006. 322 с.
- Буторіна Н. Національні мотиви у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка. *Слово і час*. 2005. № 6. С. 76-79.
- Вільна Я. Історико-літературний феномен критичної інтерпретації творчості Г. Квітки-Основ'яненка: [монографія]. К. : Альтерпрес, 2005. 300 с.
- Гончар О. Природа художнього конфлікту в комедії Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці». *Дивослово*. 2003. № 11. С. 66-67.
- Горболіс Л. Проблема національного характеру у творчості Г. Квітки-Основ'яненка. Суми : Сумський пед. у-т ім. А. С. Макаренка, 1995. 185 с.
- Губарева Г. Структура, семантика та функції рефрену в повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 49. С. 10-16.
- Данилюк-Терещук Т. Образ відьми: літературна версія Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2019. № 2. С. 244-255.
- Жадько В. Український некрополь. К. : СПД Жадько В. О., 2005. 352 с.
- Жулинський М. Григорій Квітка-Основ'яненко: Із. кн. : Жулинський М. Слово і доля. Навчальний посібник. К. : А. С. К. , 2002. *Дивослово*. 2004. № 10. С. 39-43.
- Костомаров М. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке. *Слов'янська міфологія: [вибр. пр. з фольклористики й літературознавства]*. К. : Либідь, 1994. С. 280-296.
- Квітка-Основ'яненко Г. Сватання на Гончарівці: повісті, п'єси. Харків : Фоліо, 2008. 349 с.
- Квітка-Основ'яненко Г. Маруся: повісті та оповідання, драм. твори. Харків : Фоліо, 2013. 600 с.
- Квітка-Основ'яненко Г. Конотопська відьма. Харків : Фоліо, 2013. 201 с.
- Квітка-Основ'яненко Г. Українські повісті / Упоряд. Л. В. Ушкалова. Харків : Веста, 2003. 352 с.

- Кириченко Ю. Проблема усної оповіді Г. Квітки-Основ'яненка в аспекті становлення нової української прози: зв'язки з фольклором та давньою книжністю. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*. 2018. № 1. С. 51-60.
- Ковалець Л. Про Квітчину «Сердешну Оксану» і не лише про неї. *Дивослово*. 1998. № 5. С. 8-10.
- Лімборський І. Західноєвропейське просвітництво XVIII ст. і українська література. *Зарубіжна літ. в навчальних закладах*. 1996. № 12. С. 34-40.
- Лімборський І. «Природна людина» на рандеву з цивілізованими шахраями. *Зарубіжна літ. в навчальних закладах*. 2000. № 10. С. 32-35.
- Лімборський І. Цінуючи чуттєву природу людини. Український літературний сентименталізм у контексті європейських літератур. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2002. № 5. С. 32-38.
- Лімборський І. Сентименталізм. *Історія української літератури XIX століття*: [у 2 кн.: підручник для студ. філол. спеціальностей вищ. навч. закл. / за ред. акад. М. Г. Жулинського] / [М. Г. Жулинський, М. П. Бондар, О. І. Гончар та ін.]. К. : Либідь, 2005. Кн. 1. 2005. С. 204-229.
- Лімборський І. «Чутливе серце» і «незіпсована природа» як моделі художнього мислення. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2005. № 7. С. 12-20.
- Лімборський І. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону і спроба компаративного аналізу літературних парадигм / [відп. ред. Д. С. Наливайко]. Черкаси : ЧДТУ, 2006. 363 с.
- Лімборський І. Творчість Григорія Квітки-Основ'яненка: генеза художньої свідомості, європейський контекст, поетика. Черкаси : Брама-Україна, 2007. 108 с.
- Мафтин Н. Мотив покори Божій волі як основа «високого трагедійного» класицистичних новел Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Вип. 14. Івано-Франківськ : Плай, 1999. С. 25-33.
- Мілованова В. Ідеї та естетика Просвітництва у прозі Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Актуальні проблеми слов'янської філології* / [міжвуз. зб. наук. ст. / редкол. : В. О. Соболю (відп. ред.) та ін.]. Вип. 11 : Лінгвістика і літературознавство. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. С. 53-59.
- Нахлік Є. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка. *Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст.* К. : Наукова думка, 1988. С. 27-68.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст. К. : Наукова думка, 1988. 320 с.

- Новиков А. Український театр і драматургія: від найдавніших часів до початку ХХ ст.: монографія. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2015. 412 с.
- Олляк Н. Жанровий аналіз повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся». *Українська мова і література в школі*. 1983. № 9. С. 28-33.
- Ткачук М. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль : Медобори, 2007. 464 с.
- Трофименко В. Творчість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка і західноєвропейська просвітительська естетика. Суми : СДПУ, 2000. 38 с.
- Турчин М. Філософська повість на Україні: (Нетрадиційний погляд на повість «Маруся» Г. Ф. Квітки-Основ'яненка). *Українська мова та література в школі*. 1993. № 11. С. 46-50.
- Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. К. : Факт, 2006. 284 с.
- Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. *Зібрання творів в 50-ти томах*. К. : Наукова думка, 1976-1986. Т. 41. 1984. С. 194-470.
- Чик Д. Rascatamente: християнська моральність жіночого образу в прозі Г. Квітки-Основ'яненка і С. Річардсона. *Наукові записки. Серія: літературознавство* / за ред. проф. М. Ткачука. Тернопіль: ТНПУ, 2009. Вип. 26. С. 287-296.
- Чик Д. «Світ навпаки»: поетика карнавалізованої романістики Г. Квітки-Основ'яненка. *Література. Фольклор. Проблеми поетики: [зб. наук. праць / редкол. : Г. Ф. Семенюк (гол. ред.), А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]*. К. : Твім інтер, 2009. Вип. 33. Ч. 2. С. 409-416.
- Чик Д. Рецепт роману В. Скотта «The Heart of Mid-Lothian» у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Козир-дівка». *Наукові записки. Серія: «Філологічна»*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 квітня 2010 року «Міжкультурна комунікація: мова культура особистість». Острого : Національний ун-т «Острозька академія», 2010. Вип. 15. С. 304-312.
- Чик Д. Пародіювання топосу готичного замку у прозі Г. Квітки-Основ'яненка та Дж. Остен. Актуальні проблеми слов'янської філології: Лінгвістика та літературознавство: [міжвуз. зб. наук. ст. / гол. ред. В. А. Зарва]. Бердянськ : Бердянський державний педагогічний університет, 2010. Вип. XXIII. Ч. IV. С. 39-47.
- Чик Д. Ревізія готичної містики у прозі Ф. Грільпарцера і Г. Квітки-Основ'яненка. *Питання літературознавства: науковий збірник*: [гол. ред. О. В. Червінська]. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. Вип. 83. С. 270-277.
- Чик Д. Жанр фейлетону у творчості Г. Квітки: проблематика і поетика. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки* / [гол. ред. В. С. Курило]. 2013. № 4 (263). Ч. II. С. 84-92.

- Чик Д. *Sine prece, sine pretio, sine poculo?*: вибори як подія в сюжеті «роману великої дороги» Г. Квітки-Основ'яненка та Ч. Діккенса. *Волинь філологічна: текст і контекст. Українська література як художній феномен: зб. наук. пр.* / упоряд. В. Г. Сірук. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. Вип. 19. С. 289-300.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8 СВОЄРІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО РОМАНТИЗМУ 20-40-х рр. ХІХ ст.

ПЛАН

1. Романтизм як літературний напрям, його філософські та естетичні основи:

а) історія виникнення романтизму у світовій літературі: художня природа романтичного образу;

б) історичні передумови виникнення романтизму в українській літературі, особливості його розвитку,

2. Школи романтизму в українській літературі, їх специфіка, зв'язки з іншомовними літературами:

а) розвиток фольклористики і виникнення Харківської школи романтиків;

б) історіографія як основне джерело розвитку Київської школи романтиків;

в) «Руська трійця» і особливості становлення романтизму на західноукраїнських землях;

г) Петербурзька школа і специфічні риси пізнього романтизму.

3. Тематично-стильові течії в українському романтизмі.

4. Жанрова розмаїтість творчості українських романтиків.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *романтизм, інтуїція, герой, ідеал, ідеалізм, суб'єктивізм, історизм, стиль.*

ЛІТЕРАТУРА

- Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму: основні параметри каталогізації та ідентифікації: дис. доктора філол. наук: 10.01.06. К.: Інститут літ. ім. Т. Шевченка, 1998. 392 с.

- Генік-Березовська З. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм. К.: Гелікон, 2000. 367 с.

- Гурманська А. «Як він любив її...» (вечір українського романсу). *Дивослово*. 2003. № 1. С. 74-77.

- Жила С. Вивчення української літератури у взаємозв'язку з образотворчим мистецтвом: [посібник для вчителя]. Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2000. 176 с.

- Козак С. Михайло Максимович основоположник романтизму в Україні. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 3-9.

- Комаринець І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму (проблема національного й інтернаціонального). Л.: Вид-во ЛДУ, 1983. 223 с.

- Лімборський І. Рококо в українській літературі: шляхи становлення українського стилю. *Дивослово*. 2002. № 6. С. 7-10.
- Наливайко Д. Искусство: направления, течения, стили. К. : Мистецтво, 1980. 288 с.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX ст. К. : Наукова думка, 1988. 320 с.
- Нахлік Є. «Філософія трагізму»: топос каяття та екзистенціальні запитання романтиків. *Слово і час*. 2003. № 7. С. 3-13.
- Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. К. : Дніпро, 2001. 445 с.
- Свириденко О. Романтична парадигма творчої діяльності Амвросія Метлинського: дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди, 2002. 192 с.
- Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К. : Міленіум, 2002. 320 с.
- Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. *Гулак-Артемівський П. Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання*. К. : Наукова думка, 1984. 605 с.
- Українські поети-романтики: поетичні твори / [упорядкув. і прим. М. Гончарука; автор вступ. ст., ред. тому М. Яценко. К. : Наукова думка, 1987. 592 с.
- Хавкіна Л. Українська романтична поезія кінця 20-х – початку 40-х рр. XIX ст.: міфопоетичний аспект. Харків : Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2002. 227 с.
- Шлемкевич М. Загублена українська людина. К. : МП «Фенікс», 1992. 157 с.
- Яблонська Л. Романтизм як спосіб осмислення держави та нації у політико-правових концепціях мислителів Німеччини XVIII–XIX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.01. Л. : Львівськ. нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. 20 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9 РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ РОМАНТИЧНОЇ БАЛАДИ

План

1. Характеристика історичного розвитку жанру балади у світовій та українській літературах;
 - а) визначення і жанрові ознаки, співвідношення ліричних, епічних та драматичних компонентів;
 - б) балада як жанр усної народної словесності і її вплив на розвиток української літературної балади.
2. Перші спроби П. Гулака-Артемівського у жанрі балади («Твардовський», «Рибалка»).

3. Ліричні поезії С. Гребінки, їх романтичний характер:
а) автобіографізм вірша-медитації «Човен»;

б) популярність і зв'язок з народнопісеною традицією романсів «Українська мелодія», «Черные очи», «Песни».

4. Проблематика і художні особливості поезій Л. Боровиковського («Бандурист», «Чорноморець», «Козак», «Палій» (поема). Народно-міфологічна основа, тематика та образна структура балад Л. Боровиковського («Маруся», «Чарівниця», «Ледащо», «Молодиця» та ін.), їх зв'язок з фольклорними жанрами.

5. Художня та тематична специфіка балад А. Метлинського («Козак та буря», «Підземна церква», «Покотиполе», «Старець», «Козачая смерть», «Смерть бандуриста», сонет «Бандура»), погляди А. Могили (А. Метлинського) на роль співця і завдання поезії. Романтичний образ народного співця.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *балада, лютив, тема, ідея, пейзаж, лірика, ліризм, демонізм, колорит.*

Законспектувати статтю І. Франка «Дещо про «Марусю» Л. Боровиковського та її основу».

ЛІТЕРАТУРА

• Арендаренко І. Фольклорно-міграційний сюжет про прихід мертвого нареченого в інтерпретаціях англійських та українських поетів романтиків. *Слово і час*. 2002. Ч. 3. С. 68-73.

• Блик О. Діяльність Амвросія Метлинського у контексті побутування Харківської школи романтиків. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2017. Вип. 24. С. 25-29.

• Богданова І. Український простір у мовній картині світу Левка Боровиковського. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 47. С. 130-137.

• Бондар М. Українська поезія ХІХ ст. : час нових інтерпретацій. *Другий міжнародний конгрес україністів: Літературознавство*. Львів, 1993. С. 125-129.

• Свириденко О. Романтична парадигма творчої діяльності Амвросія Метлинського: дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди, 2002. 192 с.

• Святовец Б. Поет-романтик Левко Боровиковський. *Твори*. К. : Дніпро, 1980. С. 5-14.

• Ткачук М. Стиль балад Левка Боровиковського: Навчальний посібник. Тернопіль : Збруч, 2000. 146 с.

• Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К. : Міленіум, 2002. 320 с.

• Українські поети-романтики: поетичні твори / [упорядкув. і прим. М. Гончарука; автор вступ. ст., ред. тому М. Яценко. К. : Наукова думка, 1987. 592 с.

- Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. Гулак-Артемівський П. *Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання*. К. : Наукова думка, 1984. 605 с.
- Франко І. «Дещо про «Марусю» Л. Боровиковського та її основу». *Збір творів: У 50 т.* К. : Наукова думка, 1981. Т. 33. С 403-416.
- Хавкіна Л. Українська романтична поезія кінця 20-х – початку 40-х рр. XIX ст.: міфопоетичний аспект. Харків : Харківський національний у-т ім. В. Н. Каразіна, 2002. 227 с.
- Хропко П. Нетлінні барви української романтичної поезії. *І прадіди в струнах бандури живуть: українська романтична поезія*. К. : Веселка, 1991. С. 5-16.
- Шлемкевич М. Загублена українська людина. К. : МП «Фенікс», 1992. 157 с.
- Яценко М. Романтизм. *Історія української літератури XIX ст.* Книга перша. К. : Либідь, 1995. С. 240-312.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10
ОСОБИСТІСНО-ПСИХОЛОГІЧНА,
ФІЛОСОФСЬКО-МЕДИТАТИВНА ЛІРИКА
План

1. Елегійна лірика В. Забіли («Соловей» «Гуде вітер вельми в полі»). Роль поета у поглибленні психологізму української романтичної поезії.
2. Поезія М. Петренка. Схильність до медитації у творчості («Небо»).
3. Мотиви лірики О. Афанасьева-Чужбинського. Пейзажі як психологічні паралелізми («Весна», «Осінь», «Метіль» «Жаль» «Місяць»).
4. Медитативна лірика А. Метлинського та М. Костомарова («М. М. М.», «Ще день життя минувся», «Що діється на небесах!», «Зорі»).
5. Багатоплановість осмислення історичного минулого в баладах М. Костомарова (збірка «Украинские баллады Иеремии Галки», «Брат з сестрою», «Явір, тополя й береза», «Співець Митуса» та ін.).

ЗАВДАННЯ: Вивчити напам'ять: «Гуде вітер вельми в полі» В. Забіли, «Небо» (першу частину) М. Петренка.

ЛІТЕРАТУРА

- Блик О. Діяльність Амвросія Метлинського у контексті побутування Харківської школи романтиків. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2017. Вип. 24. С. 25-29.
- Бондаренко Г. Образ рідного краю у поетичній творчості Михайла Петренка. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. 2017. Вип. 5. С. 216-224.
- Гнідан О. Мотиви лірики Амвросія Метлинського (Аналіз в аспекті творчого методу). *Історія української літератури XIX початку XX століття. Практичні заняття*. К. : Вища школа. 1987. С. 29-43.
- Гончар О. Зачарований небом: Романтичний світ М. Петренка поета XIX ст. *Слово і час*. 1997. № 11-12. С. 21-26.

- Крижанівський С. Віктор Забіла, поет і літературний герой. *Київська старовина*. 1993. № 5. С. 69-79.
- Михайлин І. Чи міг бути малим поет, який має велике значення? Михайло Петренко в інтерпретації Юрія Шевельова (Шереха). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2017. Вип. 77. С. 181-186.
- Ткаченко О. Українська романтична елегія. *Слово і час*. 2000. № 5. С. 49-54.
- Українські поети-романтики: поетичні твори / [упорядкув. і прим. М. Гончарука; автор вступ. ст., ред. тому М. Яценко. К. : Наукова думка, 1987. 592 с.
- Хавкіна Л. Українська романтична поезія кінця 20-х – початку 40-х рр. XIX ст.: міфопоетичний аспект. Харків : Харківський національний у-т ім. В. Н. Каразіна, 2002. 227 с.
- Хропко П. Нетлінні барви української романтичної поезії. *І прадіди в струнах бандури живуть: українська романтична поезія*. К. : Веселка, 1991. С. 5-16.
- Шептій К. Його книжки «ходили по руках»: Про українського поета М. Петренка (1817-1862). *Вітчизна*. 1989. № 6. С. 166-170.
- Яценко М. Українська романтична поезія 20-60-х рр. 19 ст. *Українські поети-романтики*. К. : Наукова думка, 1987. С. 5-36.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11 УКРАЇНСЬКА РОМАНТИЧНА ПРОЗА

ПЛАН

1. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка.
2. Психологізація характерів, індивідуалізація образів у «Перекотиполі» Г. Квітки-Основ'яненка.
3. Поєднання романтичного й реалістичного художнього методів у творчості Є. Гребінки («Чайковський»).
4. Зв'язок роману «Чайковський» з народнопісенною творчістю. Ідейне скерування твору.
5. Історична основа та художній домисел твору Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко».
6. Повість Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко»: система романтичних характерів, поетизація історичних подій, риси народного побуту і звичаїв.

ЛІТЕРАТУРА

- Брайко О. Дискурс естетичного світобачення в малій прозі Є. Гребінки та проблеми символічної автобіографії. *Слово і час*. 2004. № 10. С. 57-70.
- Брайко О. Екзистенціал бажання і дискурс культури в малій прозі Є. Гребінки. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 31-44.
- Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. К. : Твім інтер, 2000. 160 с.

• Нахлік Є. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка. *Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст.* К. : Наукова думка, 1988. С. 27-68.

• Нікітенко В. Філософські засади українського історичного романтизму XIX століття (на прикладі повісті Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко»). *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2016. Вип. 65. С. 269-275.

• Романтизм. *Історія української літератури XIX ст.* : У 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. К. : Либідь, 1995. Кн. 1. С. 240-313.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12 УКРАЇНСЬКА РОМАНТИЧНА ПРОЗА

План

1. Рання проза П. Куліша: психологічний аналіз крізь призму фольклорно-романтичної умовності («Огненный змей», «Михайло Чарнышенко, или Малороссия восемьдесят лет назад»).

2. Фабульна основа оповідання-ідилії «Орися».

3. «Чернігівка» М. Костомарова: українська проблема очима історика і митця.

4. Новела-казка «Олена» М. Шашкевича зразок жанрового синкретизму в українській романтичній прозі. Оцінка твору І. Франком.

ЛІТЕРАТУРА

• Артюх В. Історіософія М. Костомарова та романтизм. *Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи:* збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20 травня 2011 р. / Ред. кол.: К. К. Васильєв, В. М. Власенко, А. В. Гончаренко та ін.; за заг. ред. С. І. Дегтярьова. Суми : СумДУ, 2011. Ч. 2. С. 3-5.

• Базюк У. Особливості фольклорної фантастики ранньої романтичної прози Пантелеймона Куліша. *Вісник Львівського університету.* Серія філологічна. Вип. 35. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. С. 397-406.

• Бежнар Г. Консолідує значення концепту релігійності в контексті історіософських студій М. Костомарова. *Нова парадигма.* К. : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 120. С. 65-74.

• Блик О. Формування світогляду М. Костомарова крізь призму біографічного методу. *Дивослово.* 2015. № 2. С. 48-52.

• Богдашина О. Роль М. І. Костомарова у формуванні та розповсюдженні української національної ідеї (1857-1885). *Історіографічні дослідження в Україні: збірник наукових праць.* К. : НАН України. Інститут історії України, 2018. Вип. 28. Доповіді та матеріали Міжнародної наукової конференції «Микола Костомаров і Україна» (16-17 травня 2017 р., Київ-Прилуки). С. 68-80.

• Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX-поч. XX ст. К. : Вища школа, 1981. 214 с.

• Івашків В. «Орися» Куліша в контексті творчих пошуків письменника 1840-х років. *Слово і час.* 2004. № 5. С. 3-17.

- Костомаров Н. Исторические произведения. Автобиография. 2-е издание. К. : Изд-во при Киев. ун-те, 1990. 736 с.
- Костомаров Н. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке. *Твори: У 2 т. / М. Костомаров. К. : Дніпро, 1990. Т. 2. С. 375-393.*
- Матвійчук Т. Подорож до Пантелеймона Куліша. *Українська мова і літ. 2002. № 2. С. 162-169.*
- Нахлік Є. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка. *Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст. К. : Наук, думка, 1988. С. 27-68.*
- Новиков А. Українська історія крізь призму драматургії Миколи Костомарова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2017. Вип. 26 (1). С. 53-55.*
- Огненний змії, фантастичні твори українських письменників XIX сторіччя. К. : Молодь, 1990. 288 с.
- Романтизм. *Історія української літератури XIX ст. : У 3 кн. / за ред. М. Т. Яценка. К. : Либідь, 1995. Кн. 1. С. 240-313.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13
КУЛЬТУРНО-ЛІТЕРАТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ
НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

ПЛАН

1. «Руська трійця» і відродження культурно-літературного життя на західноукраїнських землях.
2. Альманах «Русалка Дністровая», його структура, ідейно-тематичний зміст та суспільно культурне значення.
3. Романтичний характер творчості М. Шашкевича, мотиви лірики. Структура ліричного героя, жанрова специфіка творів.
4. Літературно-художня і фольклористична діяльність Я. Головацького («Весна», «Туга за родиною», «Два віночки», «Річка», «Моя доля», «Братові з-за Дунаю»).
5. Поетична творчість І. Вагилевича. Мотиви лірики. Поезії «Мадей», «Жулин і Калина».
6. Значення діяльності «Руської трійці» в національно-культурному відродженні Західної України. І. Франко, О. Білецький, О. Гончар про творчість М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: альманах, літературний гурток, цензура, цикл, псевдонім, переспів, наслідування.

Вивчити напам'ять «Веснівку» М. Шашкевича. Законспектувати статтю І. Франка «М. Шашкевич і галицько-руська література». *Збір. творів: У 50 т. К. : Наукова думка, 1980. Т. 29. С. 249-257.*

ЛІТЕРАТУРА

- Василюшин Р. Із ясеня у світ широкий. *Вагилевич Іван та Кость. Твори. Рівне : Азалія, 2006. С. 3-8.*

- Гончар О. *Українська література передшевченківського періоду і фольклор*. К. : Наукова думка, 1982. 312 с.
- Гончар О. Віки перебуде: слово про «Руську трійцю». *Чим живемо*. К. : Укр. письменник, 1992. С. 137-142.
- Дем'янчук Г. *Українське краєзнавство: сторінки історії*. К. : Просвіта, 2006. 296 с.
- Дзюба І. Яків Головацький: (до 150-річчя від дня народження). *З криниці літ: у 3 томах*. Т. 3. К. : Києво-Могилянська академія, 2006-2007. С. 138-143.
- Дідюк В. Маркіян Шашкевич. *На народній ниві*. Т. 2. Торонто : Гомін України, 1985. С. 100-103.
- Жулинський М. Слово і доля: навч. посібник. К. : Видавництво А.С.К., 2006. 640 с.
- Ільницький М. Гармонія серця і чола. Маркіян Шашкевич і Богдан-Ігор Антонич: релігійні мотиви. *Дивослово*. 2003. № 5. С. 2-4.
- Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці». К. : Наукова думка, 1990. 338 с.
- Культурно-літературне Відродження в Західній Україні : альманах «Русалка Дністрова». *Історія української літератури (перші десятиріччя XIX століття)*. К. : Либідь, 1992. С. 439-454.
- Літературне Відродження на західноукраїнських землях. *Хропко П. Становлення нової української літератури: посібник для вчителів*. К. : Рад. школа, 1988. С. 167-183.
- Малець С. За часів Маркіяна Шашкевича. К. : Центр Європи, 1999. 1-е вид. 96 с.
- Нахлік Є. Нова література в Західній Україні. *Історія української літератури XIX ст.* Книга перша. К. : Либідь, 1995. С. 313-352.
- Нахлік Є. Пантелеймон Куліш і «Руська трійця». Л. : ТЗОВ «Львівські новини», 1994. 28 с.
- Нова література на західноукраїнських землях (перша половина XIX ст.). *Історія української літератури: в 2-х т. Т. 1. Дожовтнева література*. К. : Наукова думка, 1987. С. 241-249.
- Петраш О. «Руська трійця»: М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький та їхні літературні послідовники. К. : Дніпро, 1986. 229 с.
- Романтизм. *Історія української літератури XIX ст.* : У 3 кн. / за ред. М. Т. Яценка. К. : Либідь, 1995. Кн. 1. С. 240-313.
- «Русалка Дністровая» : фольклорно-літературний альманах «Руської трійці». К. : Дніпро, 1987. 203 с.
- «Руська трійця»: Маркіян Шашкевич (1811-1843), Іван Вагилевич (1811-1866), Яків Головацький (1814-1888). *Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: підручник*. К. : Центр навчальної літератури, 2006. С. 253-269.
- Син Русі 1833. Перша рукописна збірка Маркіяна Шашкевича та його побратимів. Л. : ТЗОВ «Львівські новини», 1995. 42 с.

- Ткачук М. Лірика Маркіяна Шашкевича: Дослідження. Тернопіль : Збруч, 1999. 123 с.
- Федченко П. Маркіян Шашкевич (1811-1843). *Історія української літературної критики: дожовтневий період*. К. : Наукова думка, 1988. С. 89-94.
- Федченко П. Яків Головацький (1814-1888). *Історія української літературної критики: дожовтневий період*. К. : Наукова думка, 1988. С. 99-108.
- Франко І. М. Шашкевич і галицько-руська література. *Збір. творів: У 50 т.* К. : Наукова думка, 1980. Т. 29. С. 249-257.
- Шалата М. Перші будителі народного духу в Галичині. *Твори. Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. К.* : Дніпро, 1982. С. 5-22.
- Чорновол І. Маркіян Шашкевич: механізми культу. *Критика*. 2005. № 1-2. С. 30-31.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 14
ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА М. УСТІЯНОВИЧА ТА
А. МОГИЛЬНИЦЬКОГО

ПЛАН

1. Провідні мотиви кращих поезій М. Устияновича («Верховинець», «Піснь опришків», «Хлібороб», «Осінь», «Рекрута»).
2. Поезії історичного характеру («Ужас на Русі при зближенню монголів», «Похід Русі на Царгород»). Віршові обробки народних сюжетів («Прокляття матері», «І старому придасться школа»).
3. Жанрова і версифікаційна різноманітність поезій М. Устияновича, їх мовно-стилістичні особливості.
4. Ідейно-естетичний аналіз оповідання «Мість верховинця»: синтез романтичних і просвітительських морально-психологічних уявлень.
5. Епічна поема А. Могильницького «Скит Манявський»: джерела твору. Романтичний характер поеми й естетичні позиції автора.

ЛІТЕРАТУРА

- Васильчук М. Літературне гуцулофільство через призму поезії Миколи Устияновича. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. № 2. С. 106-110.
- Гулевич Л. Бойківська тема у прозі М. Устияновича. *Слово і час*. 2006. № 9. С. 40-45.
- Гулевич Л. Громадська та літературна діяльність М. Устияновича в оцінці І. Франка. *Франкознавчі студії: збірник наукових праць*. Вип. 3. Дрогобич : Коло, 2005. С. 156-167.
- Гулевич Л. Два варіанти повісті М. Устияновича «Мість верховинця» Проблеми гуманітарних наук: наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Коло, 2001. С. 222-231.

- Гулевич Л. Жіночі образи у прозі Миколи Устияновича. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2016. С. 294-302.
- Гулевич Л. Карпатські пейзажі у прозі Миколи Устияновича. *Шашкевичіана: збірник наукових праць*. Вип. 3-4. Львів-Вінніпег, 2000. С. 175-181.
- Гулевич Л. Княжа доба в поезії М. Устияновича (до питання про світогляд письменника). *Філологічний збірник: наукові праці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Вип. I. Дрогобич, 1998. С. 153-161.
- Гулевич Л. Образ священика в оповіданні І. Франка «Чума» та «повістках» М. Устияновича «Мість верховинця» і «Страстний четвер». *Франкознавчі студії: збірник наукових праць*. Вип. 4. Дрогобич : Коло, 2007. С.102-109.
- Гулевич Л. Образний світ Миколи Устияновича та Івана Франка: рух художньої думки. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія : Філологія. 2016. Вип. 38. С. 108-115.
- Гулевич Л. Опришківський рух в українській романтичній літературі (урок позакласного читання в 10-у класі). *Українська мова та література*. 2004. № 36 (388). С. 21-27.
- Гулевич Л. Релігійно-дидактичні мотиви поезії М. Устияновича. *На обширах культури і духовності: збірник на пошану професора Людмили Краснової (Козловської)*. Дрогобич : Коло, 2004. С. 130-153.
- Гулевич Л. Рефлексія «Верховинця» М. Устияновича у новелі Марка Черемшини «Верховина». *«Покутська трійця» й літературний процес в Україні кінця ХІХ-початку ХХ століть (до 130-річчя від дня народження Василя Стефаника і Леся Мартовича): матеріали наукової конференції (Дрогобич, 2001 р.)*. Дрогобич : Вимір, 2001. С. 95-103.
- Гулевич Л. Романтична символіка у творах Миколи Устияновича. *Верховина: збірник наукових праць на пошану професора Олекси Мишанича*. Дрогобич : Коло, 2003. С. 86-93.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років ХІХ ст. К. : Наукова думка, 1988. 317 с.
- Нахлік Є. Нова література в Західній літературі. *Історія української літератури ХІХ ст.* / за ред. М. Т. Яценка. К. : Либідь, 1995. Кн. 1. С. 303-350.
- Українські поети-романтики: Поетичні твори. К. : Наукова думка, 1987. 588 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 15
НОВА УКРАЇНСЬКА ДРАМАТУРГІЯ
План

1. Традиції старого українською театру, їх вплив на становлення нової драматургії на початку ХІХ століття.
2. Драматичні твори І. Котляревського:

а) жанрова специфіка «Наталки Полтавки», основа конфлікту п'єси;
б) характеристика образів п'єси. Значення драми в розвитку української драматургії.

3. Жанр «Москаля-чарівника», його конфлікт, образи.

4. Драматургія Г. Квітки-Основ'яненка: жанри, композиція, особливості сюжету, конфлікти:

а) становлення Г. Квітки-Основ'яненка як драматурга. Комедія «Приезжий из столицы, или суматоха в уездном городе» та її сюжетна близькість з комедією М. Гоголя «Ревізор». Комедія «Шельменко-денщик», «Шельменко-волостной писар»;

б) жанрово-композиційна своєрідність п'єси «Сватання на Гончарівці»;

в) характер конфлікту п'єси. Система образів.

ЛІТЕРАТУРА

Дзісь О. Іван Котляревський «Наталка Полтавка». 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 22-24. С. 45-48.

Закалюжний Л. Історична драма-хроніка: особливості жанру. Поетика: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.06. К. : НАН України. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. 2011. 20 с.

Зеров М. Українське письменство / упоряд. М. Сулима; післям. М. Москаленка. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 1301 с.

Зорницький А. Драматургія та історико-культурний контекст: моногр. Житомир : ОП «Житомир. облдрук», 2007. 242 с.

Івашків В. Українська романтична драма 30-80-х рр. ХІХ ст. К. : Наукова думка, 1990. 142 с.

Історія української літератури ХІХ ст. У трьох книгах. Кн. 1. За ред. М. Яценка. К. : Либідь, 1995. 368 с.

Клековкін О. Сакральний театр: Генеза. Форми. Поетика. К. : Київ. держ. ін-т театр. мистец. ім. І. К. Карпенка-Карого, 2002. 272 с.

Клековкін О. THEATRICA / АРХІТЕКТУРА ДРАМИ: Історико-термінологічний конспект. К. : Арт Економі, 2012. 88 с.

Когут О. Містерійні сюжети в українській драматургії кінця ХІХ–ХХ століть. Рівне : НУВГП, 2009. 174 с.

Козлов Р. Художній час і простір у драматургії (на матеріалі української літератури ХVІІ–ХVІІІ століть: дис. канд. філол. наук: 10.01.06. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2005. 175 с.

Мороз Л. Класицизм і драматургія Івана Котляревського. Рідний край. 2003. № 2 (9). С. 93-98.

Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: замовчувані інтерпретації, дискусійні проблеми, спроба нового прочитання (з погляду літературних напрямів і течій). Л. : ОЛІР, 1994. 68 с.

Сидоренко Ю. Аналіз образів-персонажів міфологічного походження в процесі вивчення літературного твору в школі (9-11 класи). *Українська мова й література в школах України*. 2019. № 6. С. 37-40.

- Сулима М. До питання про місце Терпила в «Наталці Полтавці» І. П. Котляревського. *Українська мова і літ.* 2004. № 3. С. 174-176.
- Чарнецький С. Театр. *Історія української культури* / За ред. І. Крип'якевича. 2-ге вид.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 16. РОМАНТИЧНА ДРАМАТУРГІЯ

ПЛАН

1. Розвиток романтичної драми і особливості її становлення в українській літературі. Перша спроба романтичної драми (К. Тополя «Чари»)
2. М. Костомаров – драматург-романтик. Розширення тематики української драматургії, нові шляхи художнього осмислення дійсності:
 - а) трагедія «Сава Чалий»: народнопісенна основа та її авторська інтерпретація. Особливості побудови сюжету, образної структури, їх значення для втілення основної ідеї твору;
 - б) неоднозначність авторської концепції історичної епохи у драмі «Переяславська ніч». Психологічний конфлікт і художні прийоми творення образу Лисенка як виразно романтичного героя. Сильні й слабкі сторони твору;
 - в) драма «Кремуций Корд», фабула і сюжет твору. Характеристика образів-персонажів.
3. Драма Т. Шевченка «Назар Стодоля»: художні засоби і прийоми створення героїко-романтичного типу особистості. Дискусія про жанр п'єси.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *драма, трагедія, конфлікт, пафос, ремарка, репліка, монолог, діалог, мелодрама.*

Проаналізувати особливості сюжету «Переяславської ночі» М. Костомарова.

Підготувати реферат «Сценічна історія «Назара Стодоли» Т. Шевченка».

ЛІТЕРАТУРА

- Вівчарик Н., Хороб С. Основи драми. Методичні рекомендації до практичних занять, опорні таблиці. Івано-Франківськ : Територія друку, 2012. 44 с.
- Діалог і діалогічність в українській літературі XIX–XXI ст. / За заг. ред. д. філол. н., проф. Малютіної Н. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова. 2013. 288 с.
- Драматургічний лексикон. Випуск перший: Літера «А» (Абеле спелен – Аяцурі.. *Ars et scientia (Мистецтво і наука.: культурологічний часопис.* № 2. Ред. колегія Астрахан Н. І., Бондарева О. Є., Білоус П. В. та ін. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2016. С. 70-124.
- Закалюжний Л. В. Історична драма-хроніка: особливості жанру. Поетика: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.06. К. : НАН України. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. 2011. 20 с.

- Зеров М. Українське письменство 19 ст. *Твори: У 2 т.* К. : Дніпро, 1990. Т. 2. С. 80-86.
- Зорницький А. Драматургія та історико-культурний контекст: моногр. Житомир : ОП «Житомир. облдрук», 2007. 242 с.
- Івашків В. Українська романтична драма 30-80-х рр. 19 ст. К. : Наукова думка, 1990. 142 с .
- Коломієць В. Драма Тараса Шевченка «Назар Стодоля» в контексті історії української літератури: Матеріал для оглядової лекції в 9 класі. Дивослово. 2004. № 10. С. 15-19.
- Левченко О. Театр у системі філософської антропології: монографія. К. : Нац. центр театр.мистец. ім. Леся Курбаса, 2012. 296 с.
- Новиков А. Українська історія крізь призму драматургії Миколи Костомарова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2017. Вип. 26 (1). С. 53-55.
- Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова. *Костомаров М. Твори: У 2 т.* К. : Дніпро, 1990. Т. 1. С. 5-37.
- Товт О. Історична та художня правда в трагедії М. Костомарова «Сава Чалий». *KELM (Knowledge, Education, Law, Management).* Łódź : PIKTOR, 2018. № 2 (22). Р. 138-148.
- Товт О. Засоби моделювання образу Сави Чалого в однойменній драмі М. Костомарова. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.* 2016. Вип. 1. С. 85-89.
- Товт О. Концепція героя у драмі М. Костомарова «Кремуций Корд». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.* 2016. Вип. 2. С. 249-252.
- Товт О. Національна історія в художній рецепції М. Костомарова («Переяславська ніч») та Лесі Українки («Бояриня»). *Волинь філологічна: текст і контекст. Універсум Лесі Українки: зб. наук. пр. / упорядкув. С. М. Романова.* Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. Вип. 22. С. 467-477.
- Франчук М. Традиційні мотиви в драмі Т. Шевченка «Назар Стодоля». *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2014. Випуск 1 (31) С. 261-264.
- Шевчук В. Муза Миколи Костомарова. *Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе.* В. Шевчук. К. : Рад. письменник, 1990. С. 262-268.
- Яценко М. Минуле переростає в сучасність. *Слово і час.* 1992. № 5. С. 5-18.

**К. р. № 1. «Енеїда» І. Котляревського. Просвітницький реалізм.
Творчість Г. Квітки-Основ'яненка».**

Завдання

1. Продовжіть вислів М. Яценка: «В естетичному світі нової української літератури відбувається своєрідне накладання й синтез трьох художніх стихій...» Яких саме? На прикладах із художніх текстів поясніть цю тезу.
2. Котляревщина, її риси, представники.
3. Байкарська спадщина П. Білецького-Носенка.
4. У чому полягає значення «Енеїди» І. Котляревського?
5. «Супліка до пана іздателя» Г. Квітки-Основ'яненка як програма просвітницького реалізму.
6. Байкарська спадщина Є. Гребінки.
7. Розкрийте тезу: «За комплексом ідей, утверджуваних поемою, зараховуємо «Енеїду» І. Котляревського до творів просвітницького реалізму».
8. Основні ознаки жанру байки (на прикладі байки «Пан та Собака» П. Гулака-Артемовського. Жанровий різновид цієї байки).
9. Риси бурлеску в бурлескно-реалістичних творах Г. Квітки-Основ'яненка.
10. Концепція особистості в «Енеїді» І. Котляревського.
11. Прокоментуйте опис щита Енея із поеми І. Котляревського. Чим він відрізняється від опису щита героя твору Вергілія?
12. Літературно-естетичні погляди Г. Квітки-Основ'яненка.
13. Жанрово-стильові особливості твору Г. Квітки-Основ'яненка «Салдацький патрет».
14. «Енеїда» І. Котляревського як енциклопедія народного життя.
15. Сентиментально-реалістичні повісті Г. Квітки-Основ'яненка. Проблематика, стильові особливості.
16. Амбівалентність оцінки природи сміху в «Енеїді» І. Котляревського (М. Дашкевич, П. Куліш, Т. Шевченко, Є. Сверстюк та ін.).
17. Назвіть відомі вам монографічні дослідження «Енеїди» І. Котляревського та їх авторів. Вкажіть основні положення цих досліджень.
18. Тракткування котляревщини М. Зеровим та Г. Грабовичем.
19. Боротьба Г. Квітки-Основ'яненка за становлення й розвиток нової української літератури.
20. Проаналізуйте байку П. Гулака-Артемовського «Солопій та Хівря» («Горох при дорозі»).
21. Жанрово-стильові особливості «Конотопської відьми» Г. Квітки-Основ'яненка.
22. Як вплинула на «Енеїду» І. Котляревського сміхова субкультура спудеїв та мандрованих дяків?
23. Традиції «низового» бароко, успадковані в «Енеїді» І. Котляревського.

24. Проблематика, система образів-персонажів «Конотопської відьми» Г. Квітки-Основ'яненка.
26. Гротеск як засіб змалювання персонажного світу «Конотопської відьми» Г. Квітки-Основ'яненка.
27. П. Житецький про «Енеїду» І. Котляревського.
28. Байкарська спадщина Є. Гребінки. Оцінка її І. Франком.
29. Які лексичні засоби увиразнення мови, гумористичні за характером, використав у «Енеїді» І. Котляревський? Наведіть приклади.
30. Природа сміху в «Енеїді» І. Котляревського.
31. Жанр, сюжет, композиція, історія видання «Енеїди» І. Котляревського.
32. Назвіть персонажів повісті «Конотопська відьма» Г. Квітки-Основ'яненка. Чи є серед них позитивні? Якщо ні, то чому?
33. Вкажіть (на прикладах) передромантичні риси в «Енеїді» І. Котляревського.
34. Зробіть аналіз байки П. Гулака-Артемовського «Дві пташки в клітці».
35. Розкрийте своєрідність оповідної манери у прозі Г. Квітки-Основ'яненка.
36. Зробіть ідейно-художній аналіз повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся».
37. Доведіть, що «Енеїда» І. Котляревського за стильовими ознаками твір сатирично-гумористичний.
38. Тематика байок Левка Боровиковського.
39. Історія «перелицювання» «Енеїди» Вергілія в європейській літературній традиції та в Україні.
40. Розвиток жанру байки в українській літературі початку ХІХ ст.
41. Розкрийте риси просвітницького реалізму у творчості Г. Квітки-Основ'яненка.
42. Чому І. П. Котляревський звернувся до травестіювання саме поеми «Енеїда» Вергілія? Як це пояснює В. Неборак? Яка різниця між двома творами?
43. Які стильові риси увібрала поема І. Котляревського «Енеїда»? Поясніть, спираючись на думки дослідників (вкажіть їх прізвища і праці).
44. Вкажіть періоди розвитку нової української літератури. Чим умотивована така періодизація?
45. Які стилі співіснували в українській літературі 20-30-х років ХІХ ст.? Проілюструйте на прикладах конкретних творів.
46. Назвіть перші українські періодичні видання, де і ким вони видавалися.
47. Доведіть на прикладах, що в поемі «Енеїда» І. Котляревського є мотив «національної туги».
48. Суспільна, культурно-освітня діяльність Г. Квітки-Основ'яненка.
49. Структура суспільства в «Енеїді» І. Котляревського.
50. Суспільна, культурно-освітня діяльність Г. Квітки-Основ'яненка.

51. З якого твору якого автора ці рядки: «Живе хто в світі необачно,/ тому нігде не буде смачно,/ А більш, коли і совість жметь». Розкрийте роль цих рядків у ідейному спрямуванні твору.

52. Проаналізуйте байку Є. Гребінки «Ведмежий суд».

53. Просвітницький реалізм як комплекс естетико-гуманістичних ідей. Назвіть відомих західноєвропейських просвітителів.

54. Жанр, сюжет «Енеїди» І. Котляревського. В. Шевчук про особливості композиції цього твору.

55. Сентиментально-реалістична проза Г. Квітки-Основ'яненка. «Квітка запізнений класицист». Поясніть, як розуміти цю тезу Д. Чижевського.

К. р. № 2. Тема «Романтизм».

Завдання

1. Українську фольклористику започаткував:

- 1) М. Чулков;
- 2) В. Трутовський;
- 3) М. Цертелєв.

2. Автор збірки «Опыт собрания старинных малороссийских песен» (1819 р.):

- 1) М. Максимович;
- 2) К. Вуйціцький;
- 3) М. Цертелєв.

3. Збірка, видана М. Максимовичем у 1827 році, має назву:

- 1) «Малоросійські пісні»;
- 2) «Українські народні пісні»;
- 3) «Збірка народних українських пісень»;

4) К. Вуйціцькому належить одна із перших спроб опрацювання фольклорного матеріалу про О. Довбуша повість «Довбуш» (1839). Що вам відомо ще про фольклористичну діяльність цього етнографа? (польський фольклорист і етнограф, жив протягом 1832-1834 років у с. Залуччя Коломийського району, в збірниках, виданих ним, є українські фольклорні матеріали «Стародавні легенди, перекази й оповідання польського народу і Русі», «Пісні народу білохорватів, мазурів і Русі з-над Бугу»).

5. Який внесок в українську фольклористику зробив польський фольклорист Вацлав Залеський? (відомий і як дослідник українського фольклору, видав у 1833 р. збірник «Пісні польські і руські галицького люду», а у 1831 дослідження «Про народні пісні»).

6. Український і польський фольклорист, етнограф і археолог, що (З. Доленга-Ходаковський) в 1814-1819 рр. записав понад 2000 українських пісень.

7. Чільне місце серед українських фольклористів ХІХ ст. належить:

- 1) І. Срезневському;
- 2) М. Максимовичу;
- 3) М. Шашкевич.

8. Автором «Запорозької старини», збірки, виданої у шести випусках, є:

- 1) І. Срезневський;
- 2) З. Доленга-Ходаковський;
- 3) О. Шпигоцький.

9. Кому із відомих українських фольклористів належать такі слова про українську мову: «Яка б доля не чекала цю мову, вона ніколи не загине, бо живе міцно в народі і глибоким корінням увійшла в невмирущу народну поезію»

- 1) В. Залеському;
- 2) М. Максимовичу;
- 3) І. Срезневському

10. Що вам відомо про фольклористичну діяльність І. Срезневського? (Зб. «Запорожская старина» почала видаватися у 1833 році і в шести збірниках виходила до 1838. У передмові автор висловив своє ставлення до народної творчості як до історичного джерела: «ті, хто вивчає історію, знаходять для своїх досліджень невичерпний рудник у народних переказах». І. Срезневський вплинув на фольклористичні зацікавлення М. Костомарова).

11. Назвіть відомі фольклористичні праці М. Костомарова (1843 р. «Про історичне значення руської народної поезії», тут відстоював основоположну тезу про народну творчість як вираження духу, світогляду народу. 1847 р. курс лекцій, прочитаних ним в університеті св. Володимира «Славянская мифология»).

12. Перший збірник пісень з усієї української території «Малороссийские червонорусские народные думы и песни» уклав:

- 1) Ж. Паулі;
- 2) В. Залеський;
- 3) П. Лукашевич.

13. Збірка народних етнографічних матеріалів «Народные южнорусские песни» належить:

- 1) А. Метлинському;
- 2) П. Жеготі;
- 3) В. Залеському

14. Які риси преромантичного розуміння дійсності знайшли теоретичне обґрунтування у праці Івана Кульжинського «Некоторые замечания касательно истории и характера малороссийской поэзии» (1827 р.)? (романтичне розуміння природи мистецтва. Ідеалізує вплив мистецтва слова на читача, вважає, що впізнанні світу поезія стоїть вище за науку. Народні пісні розглядав як поезію «чуттєвої людини», яка перебуває між небом і землею («низькою дійсністю») та ідеальним світом душі, неземним одкровенням. Така двосвітність, на думку автора, зумовлюється чуттєвим сприйняттям українцями світу, їхньому пошукові прихованого, чогось незрозумілого).

15. Які чотири тематично-стильові течії виділяють дослідники в українському романтизмі? (фольклорно-побутова, фольклорно-історична,

громадянська й психологічноособистісна). Назвіть найяскравіших представників та їх твори.

16. Назвіть перші українські літературні балади та їх автора, розкрийте риси романтизму в цих творах.

17. Що означає в поезії романтизму поняття «місцевий колорит»? Проілюструйте на прикладах.

18. Громадянська тематично-стильова течія поезії українського романтизму. Представники, твори. Теми, мотиви, образи.

19. Образ митця в поезії українських романтиків.

20. Психологічно-особистісна течія в поезії українського романтизму. (Назвіть представників, їхні твори, вкажіть основні мотиви, образи).

21. Харківська школа романтиків. Перше і друге покоління.

22. Західноукраїнська школа романтиків.

23. Шлях балади Бюргера в європейських і українській літературах.

24. Баладна творчість Л. Боровиковського. Національний колорит.

25. Про який твір якого автора так відгукнувся І. Франко: *«простим перекладом твору Жуковського не можна назвати... він опоетизував вірування та легенди українського народу»*:

1) «Смерть бандуриста» А. Метлинського;

2) «Маруся» Л. Боровиковського;

3) «Брат і сестра» М. Костомарова

26. Нічний експресивний монолог героїні на березі Псла читаємо у баладі:

1) Л. Боровиковського «Маруся»;

2) П. Гулака-Артемівського «Рибалка»;

3) Л. Боровиковського «Молодиця».

27. Хто із героїнь якого твору якого українського поета-романтика виконує такий обряд: *чеше косу, «та врзала русу косу, та в клубок збила. Зняла перстень із рученьки...»*:

1) Галя із «Вивідки»;

2) *Маруся із «Чарівниці»*;

3) Героїня балади «Заманка»

28. Яка із балад Л. Боровиковського є літературною інтерпретацією народної пісні «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці»:

1) «Заманка»;

2) «Вивідка»;

3) «Чарівниця».

29. У якій із балад Л. Боровиковського «сюжет не розгортається, а постає як лірична ситуація» (М. Ткачук). («Заманка»)

30. «Ми не бажаєм ні срібла, ні злата; / Танці та пісні наша охота» ці рядки із твору:

1) «Підземна церква» А. Метлинського;

2) «Заманка» Л. Боровиковського;

3) «Брат з сестрою» М. Костомарова

31. Знайдіть правильну відповідність:

1) «Тебе не стане в сих місцях», «Як в сумерках вечірній дзвін», «Небо» М. Петренко;

2) «Не щечечи, соловейку», «Гуде вітер вельми в полі», «Як в сумерках вечірній дзвін» В. Забіла;

3) «Зорі», «Вивідка», «Повіяли вітри буйні» М. Костомаров

32. Назвіть авторів цих творів: «Скит Манявський» (А. Могильницький), «Піснь опришків» (М. Устиянович), «Жулин і Калина» (І. Вагилевич), «Підлиссе» (М. Шашкевич), «Руський з руським пострічався» (Я. Головацький).

33. «Русалка Дністровая» як перший друкований український літературний альманах Західної України (історія видання, структура). (Пісні народні, Сладання, Переводи, Старина)

34. Чиї це псевдоніми: Ієремія Галка, Амвросій Могила, Руслан, Далибор (Вагилевич), Ярослав (Головацький). Чим відомі ці люди?

35. Проаналізуйте поезію М. Шашкевича «Руська мова».

36. Хто вперше в українській літературі повністю переклав «Слово о полку Ігоревім» (прозою), а також зробив польський переклад? (І. Вагилевич)

37. Розкрийте поняття «преромантизм». Назвіть преромантичні явища в українській літературі.

37. Як вплинули ідеї Ж.-Ж. Руссо та Й. Гердера на світоглядні засади романтизму?

39. Філософське підґрунтя романтизму

40. Естетика й поетика романтизму.

41. У чому полягає суперечність між двома найважливішими аспектами поетики романтизму.

42. Система образів-персонажів повісті Є. Гребінки «Нежинский полковник Золотаренко».

43. Доведіть, що роман «Чайковський» Є. Гребінки романтичний твір.

44. Система образів-персонажів повісті М. Устияновича «Месьть верховинця». Конфлікт твору.

45. Новела «Олена» М. Шашкевича. Доведіть, що це романтичний твір.

46. Філософське підґрунтя романтизму.

47. Синтез романтичних і просвітительських морально-психологічних уявлень у повісті М. Устияновича «Месьть верховинця».

48. Хто вперше в українській літературі повністю переклав «Слово о полку Ігоревім» (прозою), а також зробив польський переклад?

49. Нічний експресивний монолог героїні на березі Псла зустрічається у:

1) Л. Боровиковського «Маруся»;

2) П. Гулака-Артемівського «Рибалка»;

3) Л. Боровиковського «Молодиця».

50. «Русалка Дністровая» як перший друкований український літературний альманах Західної України (історія видання, структура).

Розподіл годин на практичні заняття для спеціальності 014 Середня освіта (18 годин)

№ 1. Становлення нової української літератури. Роль і значення І. Котляревського в становленні нової української літератури.

№ 2. Традиції і новаторство І. Котляревського у створенні бурлескно-трагедійної поеми. Вплив творчості І. Котляревського на український літературний процес першої половини ХІХ ст.

№ 3. Творчість Г. Квітки-Основ'яненка і становлення нової української прози. Бурлескно-реалістична проза письменника. Сентиментально-реалістичні повісті Г. Квітки-Основ'яненка.

№ 4. Своєрідність українського романтизму 20-40-х рр. ХІХ ст. Харківська школа романтиків. Розвиток української романтичної балади.

№ 5. Особистісно-психологічна, філософсько-медитативна та громадянська поезія українського романтизму.

№ 6. Українська романтична проза першої половини ХІХ ст.

№ 7. Культурно-літературне відродження на західноукраїнських землях. Діяльність «Руської трійці». Літературна спадщина М. Устияновича та А. Могильницького.

№ 8. Становлення нової української драматургії. Романтична драматургія Тема «Розвиток жанру байки в українській літературі першої половини ХІХ ст.» вноситься на самостійне опрацювання.

На семестр заплановано контрольну роботу, на проведення якої виділяється одне практичне заняття

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1.

Становлення нової української літератури. Роль і значення І. Котляревського в становленні нової української літератури.

ПЛАН

1. Характер історичної доби й умови розвитку освіти, мистецтва, фольклористики, історіографії в Україні в першій половині 19 ст.

2. Синкретизм художньо-стильових течій у перші десятиріччя 19 ст. (сліди класицизму і сентименталізму, просвітительський реалізм, романтизм).

3. Біографія І. Котляревського: умови формування як письменника. Огляд літературознавчих праць про нього.

4. «Енеїда» як явище просвітницького реалізму:

а) філософські та естетичні основи просвітительського реалізму як літературного напрямку в західноєвропейських літературах;

б) ідейно-тематичні особливості «Енеїди» з точки зору культурно-історичної ситуації в Україні початку 19 ст.

5. Традиції і новаторство письменника у створенні бурлескно-трагедійної поеми:

а) історія написання та видання «Енеїди»;

б) жанрова своєрідність, перегуки зі шкільною і вертепною драмою, проблема стилю;

в) особливості сюжету, система образів, засоби їх творення.

6. *Ознайомлення з програмою ЗОШ для 9 класу. Особливості викладання теми «Суспільно-історичний, культурний контекст в Україні кінця XVIII першої половини XIX ст.».*

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *літературний процес, література як система, альманах, журнал, класицизм, сентименталізм, бурлеск, травестія, просвітительський реалізм, романтизм, бурлеск, травестія, просвітительський реалізм, поема, гумор, іронія, сарказм, пародія, комічне, драма, водевіль.*

Опрацювати (зробити нотатки) підрозділ «Українська журналістика 20-50-х рр. 19 ст. «книги «Історія української дожовтневої журналістики» (Л. : Вища школа, 1983. 512 с. (С. 40 і наст.).

Повторити напам'ять початок першої частини «Енеїди» та уривок із третьої частини (опис пекла).

Підготувати мініпрезентацію для школи: «Історико-культурний ландшафт в Україні кінця XVIII першої половини XIX ст.».

ЛІТЕРАТУРА

• Авгітопуло Н. «Енеїда» Івана Котляревського в ілюстраціях Анатолія Базилевича (Інтегрований урок у 9 класі). *Дивослово*. 2019. № 9. С. 13-17.

• Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі. Жанри та стилі. К. : Наук, думка, 1989. 174 с.

• Дорошкевич О. Реалізм і народність української літератури 19 століття. К. : Наук, думка, 1986. 312 с.

• Іноземцев В. Морально-патріотичне виховання особистості у творчості І. П. Котляревського. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 1. С. 14-15.

• Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3-х книгах. Кн. 1. К. : Либідь, 1996. 416 с.

• Ключові зміни в оновлених навчальних програмах 5-9 класів. На виконання Наказів Міністерства освіти і науки України № 52 від 13 січня 2017 р. № 201 від 10 лютого 2017 р. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/klyuchovi-zmini-v-onovlenix-navchalnih-programax-5-9-klasiv.pdf>

• Левін Б. Видно шляхи полтавської... К. : Дніпро, 1984. 796 с.

• Любченко В. Літературна спадщина І. Котляревського в оцінці С. Єфремова. *Київська Старовина*. 2004. № 6. С. 167-171.

• Навчальні програми 5-9 класів. Сайт МОН. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

• Нахлік Є. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст. Л. : ДУ «Інститут Івана Франка», 2015. 543 с.

• Марченко Г. «Енеїда» І. Котляревського. Тема і значення поеми. (Конспект уроку). *Дивослово*. 2005. № 3. С. 10-12.

- Смирнова Н. Переклади фольклору в слов'янській періодиці першої половини 19 ст. Київська старовина. 2004. № 2. С. 110-114.
- Тетеріна О. Переклад як чинник розвитку нової української літератури (поч. ХІХ ст.). *Слово і час*. 2002. № 11. С. 14-19.
- Яценко М. Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини ХІХ ст. К. : Наукова думка, 1979. 336 с.
- Хропко П. Становлення нової української літератури. К. : Рад. школа, 1988. С. 3-44.
- Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко. *Дивослово*. 1998. № 2-3.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2.

Традиції і новаторство І. Котляревського у створенні бурлескно-травестійної поеми. Вплив творчості І. Котляревського на український літературний процес першої половини ХІХ ст.

ПЛАН

1. Естетична концепція людини в «Енеїді» І. Котляревського.
2. Творчий метод «Енеїди», його зв'язок з літературними течіями та напрямками. Проблема двотекстовості поеми.
3. Амбівалентність сміху і особливості гротескного реалізму поеми.
4. Фольклорні елементи і проблема національного характеру в поемі.
5. Літературна «школа» І. Котляревського:
 - а) явище котляревщини: епігонство чи первісний «пафос життєствердження»? (С. Александров «Вовкулака», П. Білецький-Носенко «Горпинида, чи захопленая Прозерпина», К. Думитрашко «Жабомишодраківка», П. Кореницький «Вечорниці», М. Макаровський «Наталя, або Дві долі разом»);
 - б) основні риси котляревщини (за М. Зеровим).
6. Значення «Енеїди» для українського художнього процесу. Місце поеми в літературному процесі.
3. Ліричні твори І. Котляревського. Пошуки в ліричних жанрах.

ЗАВДАННЯ: опрацювати монографію Євгена Нахліка

Законспектувати статтю: Грабович Г. Семантика котляревщини.

Підготувати реферат на тему «Іван Котляревський у мистецтві».

Підготувати мініпрезентації для школи: «Біографія І. Котляревського»; «Особливості викладання поеми «Енеїда» І. Котляревського в 9 класі ЗОШ».

ЛІТЕРАТУРА

- Бовсунівська Т. Утвердження незнищенності нації. «Енеїда» і проблеми українського етногенезу. *Слово і час*. 1994. № 9-10. С. 8-11.
- Грабович Г. Семантика котляревщини. *До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка*. К. : Основи, 1997. С. 316-322.

- Гундорова Т. «Малоросійський маскарад»: колоніальний дискурс в «Енеїді» Котляревського навколо неї. *Українська мова та літ.* 2004. № 25-28. С. 9-16.
- Мартич Т. Поема І. Котляревського «Енеїда» (Тести для перевірки змісту). *Дивослово.* 2002. № 10. С. 48.
- Нахлік Є. Бурлескно-трагестійні коди «Енеїди» Івана Котляревського. *Дивослово.* 2019. № 09. С. 46-55.
- Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації. Дискусійні проблеми. Спроба нового прочитання. Л. : Олір, 1994. 68 с.
- Сверстюк Є. Іван Котляревський сміється. *На святі надій: Вибране.* К. : Наша віра, 1999. С. 253-282.
- Сивокінь Г. Іван Котляревський на тлі сучасної йому європейської літературної думки. *Дивослово.* 2003. № 12. С. 2-4.
- Слоньовська О. «І «Енеїди» владний сміх...». *Джерела.* 1998. № 1. С. 16-24.
- Ткачук М. Український характер в «Енеїді» І. Котляревського. *Київська старовина.* 1994. № 5. С. 92-97.
- Хропко П. У річищі, прокладеному «Енеїдою». *Становлення нової української літератури.* К. : Рад. школа, 1988. С. 73-81.
- Шевчук В. Вершинний твір українського бароко: Літературознавч. дослідж. «Енеїди» І. Котляревського. К. : Веселка, 2003. 38 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Творчість Г. Квітки-Основ'яненка і становлення нової української прози. Бурлескно-реалістична проза письменника. Сентиментально-реалістичні повісті Г. Квітки-Основ'яненка.

ПЛАН

1. Закономірності розвитку прози в першій половині ХІХ століття.
2. Роль Г. Квітки-Основ'яненка у розвитку нової української літератури і в утвердженні статусу української мови. Особливості творчого методу письменника.
3. Бурлескно-реалістична проза автора, її джерела. Художня майстерність і тематична своєрідність оповідань «Мертвецький Великдень», «От тобі й скарб», «Пархімове снідання». Використання фольклорних джерел, дидактичне спрямування творів.
4. «Салдацький патрет» як художній твір і своєрідна літературна декларація.
5. Викривальний характер повісті «Конотопська відьма», особливості комізму і роль бурлеску та фантастики в розкритті основної ідеї твору, композиція повісті.
6. Сентименталізм як напрям і його особливості у творах українського письменника («Маруся», «Щира любов»).
7. Національний колорит і роль побутово-етнографічних картин у повісті «Маруся».

8. Суспільно-викривальний характер повісті «Козир-дівка», співвідношення рис сентименталізму та реалізму.

9. Особливості трактування теми зведення паном дівчини-селянки у повісті «Сердешна Оксана», подібність та відмінність з поемою Т. Шевченка «Катерина».

10. Новий підхід до зображення людини з народу і особливості творення образів-персонажів, характер розповіді, особливості побудови сюжету, композиції, роль описів. Своєрідність творчої манери письменника у «Перекотиполі».

11. Тип і роль оповідача у творах Г. Квітки-Основ'яненка.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *проза, реалізм, повість, оповідання, автор, оповідач (наратор), сентименталізм, етнографія, фольклоризм, сюжет, композиція, персонаж.*

Підготувати реферат на одну із тем: «Г. Квітка-Основ'яненко і М. Гоголь», «Просвітительські тенденції в бурлескно-реалістичній прозі Г. Квітки-Основ'яненка».

Підготувати мініпрезентації для школи: «Біографія Г. Квітки-Основ'яненка»; «Вивчення повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся» в 9 класі ЗОШ».

ЛІТЕРАТУРА

• Вільна Я. Гуманізм прози Г. Квітки-Основ'яненка і засади соціодетермінізму в оцінці творчості письменника. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 22-30.

• Гончар О. Природа художнього конфлікту в комедії Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці». *Дивослово*. 2003. № 11. С. 66-67.

• Гончаренко О. Формування літературно-аналітичних умінь учнів. Матеріали до аналізу повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». 9 клас. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 4. С. 28-31.

• Жулинський М. Слово і доля. Навчальний посібник. К. : А.С.К., 2002. 640 с.

• Квітка-Основ'яненко Г. Повісті та оповідання. Драматичні твори. К. : Наукова думка, 1982. 542 с.

• Квітка-Основ'яненко Г. Українські повісті / Упоряд. Л. В. Ушкалова. Харків : Веста, 2003. 352 с.

• Ковалець Л. Про Квітчину «Сердешну Оксану» і не лише про неї. *Дивослово*. 1998. № 5. С. 8-10.

• Левченко Н. Виховання духовності на уроках української літератури: творчість Григорія Квітки-Основ'яненка. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 3. С. 76-80.

• Лімборський І. Сентименталізм. *Історія української літератури XIX століття: У 3 кн.* К. : Либідь, 1995. Книга I. С. 212-239.

• Мафтин Н. Мотив покори Божій волі як основа «високого трагедійного» класицистичних новел Г. Ф. Квітки-Основ'яненка. *Вісник*

Прикарпатського університету. Філологія. Вип. 14. Івано-Франківськ: Плай, 1999. С. 25-33.

• Нахлік Є. К. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка. *Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст.* К. : Наукова думка, 1988. С 27-68.

• Хропко П. Ідейно-естетичні пошуки в процесі становлення нової прози. *Становлення нової української літератури.* К. : Рад. школа, 1988. С. 146-167.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

СВОЄРІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО РОМАНТИЗМУ 20-40-Х РР. XIX СТ.

ХАРКІВСЬКА ШКОЛА РОМАНТИКІВ.

План

1. Романтизм як літературний напрям, його філософські та естетичні основи:

а) історія виникнення романтизму у світовій літературі: художня природа романтичного образу;

б) історичні передумови виникнення романтизму в українській літературі, особливості його розвитку.

2. Школи романтизму в українській літературі, їх специфіка, зв'язки з іншомовними літературами:

а) розвиток фольклористики і виникнення Харківської школи романтиків;

б) історіографія як основне джерело розвитку Київської школи романтиків;

в) «Руська трійця» і особливості становлення романтизму на західноукраїнських землях;

г) Петербурзька школа і специфічні риси пізнього романтизму.

3. Тематично-стильові течії в українському романтизмі.

4. Жанрова розмаїтість творчості українських романтиків.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *романтизм, інтуїція, герой, ідеал, ідеалізм, суб'єктивізм, історизм, стиль.*

Підготувати мініпрезентації для 9 класу ЗОШ: «Ідейно-художні особливості українського романтизму».

ЛІТЕРАТУРА

• Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму: основні параметри каталогізації та ідентифікації: дис. доктора філол. наук: 10.01.06. К. : НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Шевченка, 1998. 392 с.

• Васишин Р. Із ясеня у світ широкий. *Вагилевич Іван та Кость. Твори.* Рівне : Азалія, 2006. С. 3-8.

• Вервес Г. Романтизм в українській літературі. *В інтернаціональних літературних зв'язках: Питання контексту. 2-е вид., доп.* К. : Дніпро, 1983. С. 140-151.

• Гончар О. Віки перебуде: слово про «Руську трійцю». *Чим живемо.* К. : Укр. письменник, 1992. С. 137-142.

- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду і фольклору. К.: «Наукова думка», 1982. 312 с.
- Козак С. Михайло Максимович основоположник романтизму в Україні. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 3-9.
- Комаринець І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму (проблема національного й інтернаціонального). Л. : Вид-во ЛДУ, 1983. 223 с.
- Лімборський І. Рококо в українській літературі: шляхи становлення українського стилю. *Дивослово*. 2002. № 6. С. 7-10.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х рр. ХІХ ст. К. : Наукова думка, 1988. 320 с.
- Нахлік Є. «Філософія трагізму»: топос каяття та екзистенціальні запитання романтиків. *Слово і час*. 2003. № 7. С. 3-13.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Українська романтична балада. Особистісно-психологічна, філософсько-медитативна та громадянська поезія українського романтизму.

ПЛАН

1. Характеристика історичного розвитку жанру балади у світовій та українській літературах;
 - а) визначення і жанрові ознаки, співвідношення ліричних, епічних та драматичних компонентів;
 - б) балада як жанр усної народної словесності і її вплив на розвиток української літературної балади.
2. Перші спроби П. Гулака-Артемівського у жанрі балади («Твардовський», «Рибалка»).
3. Ліричні поезії С. Гребінки, їх романтичний характер:
 - а) автобіографізм вірша-медитації «Човен»;
 - б) популярність і зв'язок з народнопісеною традицією романсів «Українська мелодія», «Черные очи», «Песни».
4. Проблематика і художні особливості поезій Л. Боровиковського («Бандурист», «Чорноморець», «Козак», «Палій» (поема). Народно-міфологічна основа, тематика та образна структура балад Л. Боровиковського («Маруся», «Чарівниця», «Ледащо», «Молодиця» та ін.), їх зв'язок з фольклорними жанрами.
5. Художня та тематична специфіка балад А. Метлинського («Козак та буря», «Підземна церква», «Покотиполе», «Старець», «Козачая смерть», «Смерть бандуриста», сонет «Бандура»), погляди А. Могилы (А. Метлинського) на роль співця і завдання поезії. Романтичний образ народного співця.
6. Елегійна лірика В. Забіли («Соловей» «Гуде вітер вельми в полі»). Роль поета у поглибленні психологізму української романтичної поезії.
7. Поезія М. Петренка. Схильність до медитації у творчості («Небо»).

8. Мотиви лірики О. Афанасьєва-Чужбинського. Пейзажі як психологічні паралелізми («Весна», «Осінь», «Метіль», «Жаль», «Місяць»).

9. Медитативна лірика А. Метлинського та М. Костомарова («М. М. М.», «Ще день життя минувся», «Що діється на небесах!», «Зорі»).

10. Багатоплановість осмислення історичного минулого в баладах М. Костомарова (збірка «Украинские баллады Иеремии Галки», «Брат з сестрою», «Явір, тополя й береза», «Співець Митуса» та ін.).

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: балада, лютів, тема, ідея, пейзаж, лірика, ліризм, демонізм, колорит.

Законспектувати статтю: Франко І. «Дещо про «Марусю» Л. Боровиковського та її основу».

Вивчити напам'ять: «Гуде вітер вельми в полі» В. Забіли, «Небо» М. Петренка.

Підготувати мініпрезентації для 9 класу ЗОШ: «Балади П. Гулака-Артемовського»; «Євген Гребінка поет-романтик».

ЛІТЕРАТУРА

• Арендаренко І. Фольклорно-міграційний сюжет про прихід мертвого нареченого в інтерпретаціях англійських та українських поетів романтиків. *Слово і час*. 2002. Ч. 3. С. 68-73.

• Богданова І. Український простір у мовній картині світу Левка Боровиковського. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 47. С. 130-137.

• Бондаренко Г. Образ рідного краю у поетичній творчості Михайла Петренка. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. 2017. Вип. 5. С. 216-224.

• Гнідан О. Мотиви лірики Амвросія Метлинського (Аналіз в аспекті творчого методу). *Історія української літератури XIX-початку XX століття. Практичні заняття*. О. Гнідан. К. : Вища школа. 1987. С. 29-43.

• Гончар О. Зачарований небом: Романтичний світ М. Петренка поета XIX ст. *Слово і час*. 1997. № 11-12. С. 21-26.

• Крижанівський С. Віктор Забіла, поет і літературний герой. *Київська старовина*. 1993. № 5. С. 69-79.

• Святовець Б. Поет-романтик Левко Боровиковський. *Л. Боровиковський. Твори*. К. : Дніпро, 1980. С. 5-14.

• Ткаченко О. Українська романтична елегія. *Слово і час*. 2000. № 5. С. 49-54.

• Ткачук М. Стиль балад Левка Боровиковського: Навчальний посібник. Тернопіль, 1991. 24 с.

• Українські поети-романтики. Поетичні твори. К. : Наукова думка, 1987. 592 с.

• Франко І. «Дещо про «Марусю» Л. Боровиковського та її основу». *Збір творів: У 50 т.* К. : Наукова думка, 1981. Т. 33. С. 403-416.

• Хропко П. Нетлінні барви української романтичної поезії. *І прадіди в струнах бандури живуть: українська романтична поезія*. К. : Веселка, 1991. С. 5-16.

- Шептій К. Його книжки «ходили по руках»: Про українського поета М. Петренка (1817-1862). *Вітчизна*. 1989. № 6. С. 166-170.
- Яценко М. Романтизм. *Історія української літератури: У 3 кн.* К. : Либідь, 1995. Кн. 1. С. 240-312.
- Яценко М. Українська романтична поезія 20-60-х рр. 19 ст. *Українські поети-романтики*. К. : Наукова думка, 1987. С. 5-36.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Українська романтична проза першої половини ХІХ ст.

План

1. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка. Психологізація характерів, індивідуалізація образів у «Перекотиполі» Г. Квітки-Основ'яненка.

3. Поєднання романтичного й реалістичного художнього методів у творчості Є. Гребінки («Чайковський»). Зв'язок роману з народнописенною творчістю. Ідейне скерування твору.

5. Історична основа та художній домисел твору Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко».

6. Повість Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко»: система романтичних характерів, поетизація історичних подій, риси народного побуту і звичаїв.

7. Рання проза П. Куліша: психологічний аналіз кризь призму фольклорно-романтичної умовності («Огненный змей»). Фабульна основа оповідання-ідилії «Орися».

8. «Чернігівка» М. Костомарова: українська проблема очима історика і митця.

9. Новела-казка «Олена» М. Шашкевича зразок жанрового синкретизму в українській романтичній прозі. Оцінка твору І. Франком.

ЛІТЕРАТУРА

• Базюк У. Особливості фольклорної фантастики ранньої романтичної прози Пантелеймона Куліша. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. Вип. 35. С. 397-406.

• Брайко О. Дискурс естетичного світобачення в малій прозі Є. Гребінки та проблеми символічної автобіографії. *Слово і час*. 2004. № 10. С. 57-70.

• Брайко О. Екзистенціал бажання і дискурс культури в малій прозі Є. Гребінки. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 31-44.

• Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. К. : Твім інтер, 2000. 160 с.

• Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. К. : Твім інтер, 2000. 160 с.

• Івашків В. «Орися» Куліша в контексті творчих пошуків письменника 1840-х років. *Слово і час*. 2004. № 5. С. 3-17.

• Івашків В. Пантелеймон Куліш «перший справді національний письменник український». *Слово і час*. 2019. № 8. С. 4-14.

- Костомаров Н. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке. *Твори: У 2 т. К. : Дніпро, 1990. Т. 2. С. 375-393.*
- Нахлік Є. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка. *Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст. К. : Наукова думка, 1988. С. 27-68.*
- Нікітенко В. Філософські засади українського історичного романтизму XIX століття (на прикладі повісті Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко»). *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 65. С. 269-275.*
- Огнений змій, фантастичні твори українських письменників XIX сторіччя. К. : Молодь, 1990. 288 с.
- Романтизм. *Історія української літератури XIXст. : У 3 кн. : Навчальний посібник / за ред. М. Т. Яценка. К. : Либідь, 1995. Кн. 1. С. 240-313.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7.

Культурно-літературного життя на західноукраїнських землях. Діяльність «Руської трійці». Літературна спадщина М. Устияновича та А. Могильницького.

ПЛАН

1. «Руська трійця» і відродження культурно-літературного життя на західноукраїнських землях.
2. Альманах «Русалка Дністровая», його структура, ідейно-тематичний зміст та суспільно культурне значення.
3. Романтичний характер творчості М. Шашкевича, мотиви лірики. Структура ліричного героя, жанрова специфіка творів.
4. Літературно-художня і фольклористична діяльність Я. Головацького («Весна», «Туга за родиною», «Два віночки», «Річка», «Моя доля», «Братові з-за Дунаю»).
5. Поетична творчість І. Вагилевича. Мотиви лірики. Поезії «Мадей», «Жулин і Калина».
6. Значення діяльності «Руської трійці» в національно-культурному відродженні Західної України. І. Франко, О. Білецький, О. Гончар про творчість М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького.
7. Провідні мотиви кращих поезій М. Устияновича («Верховинець», «Піснь опришків», «Хлібороб», «Осінь», «Рекрута»).
8. Поезії історичного характеру («Ужас на Русі при зближенню монголів», «Похід Русі на Царгород»). Жанрова і версифікаційна різноманітність поезій М. Устияновича, їх мовно-стилістичні особливості.
9. Ідейно-естетичний аналіз оповідання «Месть верховинця» М. Устияновича: синтез романтичних і просвітительських морально-психологічних уявлень.
10. Епічна поема А. Могильницького «Скит Манявський»: джерела твору. Романтичний характер поеми й естетичні позиції автора.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *альманах, літературний гурток, цензура, цикл, псевдонім, переспів, наслідування.*

Вивчити напам'ять «Веснівку» М. Шашкевича. Законспектувати статтю І. Франка «М. Шашкевич і галицько-руська література». *Збір. творів: У 50 т. К. : Наук, думка, 1980. Т. 29. С. 249-257.*

Підготувати мініпрезентації для 9 класу ЗОШ: «Історично-культурна ситуація на західноукраїнських землях»; «Творчість Маркіяна Шашкевича».

ЛІТЕРАТУРА

• Васильчук М. Літературне гуцулофільство через призму поезії Миколи Устияновича. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2018. № 2. С. 106-110.

• Гулевич Л. Бойківська тема у прозі М. Устияновича. *Слово і час.* 2006. № 9. С. 40-45.

• Гулевич Л. Громадська та літературна діяльність М. Устияновича в оцінці І. Франка. *Франкознавчі студії: збірник наукових праць.* Вип. 3. Дрогобич : Коло, 2005. С. 156-167.

• Гулевич Л. Два варіанти повісті М. Устияновича «Мість верховинця» Проблеми гуманітарних наук: наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Коло, 2001. С. 222-231.

• Гулевич Л. Жіночі образи у прозі Миколи Устияновича. *Рідне слово в етнокультурному вимірі.* 2016. С. 294-302.

• Гулевич Л. Карпатські пейзажі у прозі Миколи Устияновича. *Шашкевичіана: збірник наукових праць.* Вип. 3-4. Львів-Вінніпег, 2000. С. 175-181.

• Гулевич Л. Княжа доба в поезії М. Устияновича (до питання про світогляд письменника). *Філологічний збірник: наукові праці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* Вип. I. Дрогобич, 1998. С. 153-161.

• Гулевич Л. Образ священика в оповіданні І. Франка «Чума» та «повістках» М. Устияновича «Мість верховинця» і «Страстний четвер». *Франкознавчі студії: збірник наукових праць.* Вип. 4. Дрогобич : Коло, 2007. С.102-109.

• Гулевич Л. Образний світ Миколи Устияновича та Івана Франка: рух художньої думки. *Проблеми гуманітарних наук. Серія : Філологія.* 2016. Вип. 38. С. 108-115.

• Гулевич Л. Опришківський рух в українській романтичній літературі (урок позакласного читання в 10-у класі). *Українська мова та література.* 2004. № 36 (388). С. 21-27.

• Гулевич Л. Релігійно-дидактичні мотиви поезії М. Устияновича. *На обширах культури і духовності: збірник на пошану професора Людмили Краснової (Козловської).* Дрогобич : Коло, 2004. С. 130-153.

• Гулевич Л. Рефлексія «Верховинця» М. Устияновича у новелі Марка Черемшини «Верховина». *«Покутська трійця» й літературний процес в Україні кінця ХІХ-початку ХХ століть (до 130-річчя від дня народження Василя Стефаника і Леся Мартовича): матеріали наукової конференції (Дрогобич, 2001 р.)*. Дрогобич : Вимір, 2001. С. 95-103.

• Гулевич Л. Романтична символіка у творах Миколи Устияновича. *Верховина: збірник наукових праць на пошану професора Олекси Мишанича*. Дрогобич : Коло, 2003. С. 86-93.

• Зеров М. Українське письменство ХІХ ст. *Твори: В 2-х т.* К. : Дніпро, 1990. Т. 2. С. 120-135.

• Нахлік С. Українська романтична проза 20-60-х років ХІХ ст. К. : Наукова думка, 1988. 317 с.

• Нахлік Є. Нова література в Західній літературі. *Історія української літератури ХІХ ст.* / за ред. М. Т. Яценка. К. : Либідь, 1995. Кн. 1. С. 303-350.

• Петраш О. «Руська трійця»: М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький та їхні літературні послідовники. 2-е вид., доп. К. : Дніпро, 1986. 230 с.

• Син Русі 1833. Перша рукописна збірка Маркіяна Шашкевича та його побратимів. Л. : ТзОВ «Львівські новини», 1995. 42 с.

• Ткачук М. Лірика Маркіяна Шашкевича: Дослідження. Тернопіль : Збруч, 1999. 123 с.

• Франко І. М. Шашкевич і галицько-руська література. *Зібр. творів: У 50 т.* К. : Наук, думка, 1980. Т. 29. С. 249-257.

• Чорновол І. Маркіян Шашкевич: механізми культу. *Критика*. 2005. № 1-2. С. 30-31.

• Шалата М. Перші будителі народного духу в Галичині. *Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. Твори*. К. : Дніпро, 1982. С. 5-22.

• Шашкевичіана. Зб. наук. праць. Вип. 3-4. Л. : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. 750 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8.

Становлення нової української драматургії.

Романтична драматургія.

ПЛАН

1. Традиції старого українською театру, їх вплив на становлення нової драматургії на початку ХІХ століття.

2. Драматичні твори І. Котляревського:

а) жанрова специфіка «Наталки Полтавки», основа конфлікту п'єси;

б) характеристика образів п'єси. Значення драми в розвитку української драматургії.

3. Жанр «Москаля-чарівника», його конфлікт, образи.

4. Драматургія Г. Квітки-Основ'яненка: жанри, композиція, особливості сюжету, конфлікти:

а) становлення Г. Квітки-Основ'яненка як драматурга. Комедія «Приезжий из столицы, или суматоха в уездном городе» та її сюжетна близькість з комедією М. Гоголя «Ревізор». Комедія «Шельменко-денщик», «Шельменко-волостной писар»;

б) жанрово-композиційна своєрідність п'єси «Сватання на Гончарівці»;

в) характер конфлікту п'єси. Система образів.

5. Розвиток романтичної драми і особливості її становлення в українській літературі. Перша спроба романтичної драми (К. Тополя «Чари»)

6. М. Костомаров драматург-романтик. Розширення тематики української драматургії, нові шляхи художнього осмислення дійсності:

а) трагедія «Сава Чалий»: народнопісенна основа та її авторська інтерпретація. Особливості побудови сюжету, образної структури, їх значення для втілення основної ідеї твору;

б) неоднозначність авторської концепції історичної епохи у драмі «Переяславська ніч». Психологічний конфлікт і художні прийоми творення образу Лисенка як виразно романтичного героя. Сильні й слабкі сторони твору;

в) драма «Кремуций Корд», фабула і сюжет твору. Характеристика образів-персонажів.

7. Драма Т. Шевченка «Назар Стодоля»: художні засоби і прийоми створення героїко-романтичного типу особистості. Дискусія про жанр п'єси.

ЗАВДАННЯ: Виписати та вивчити значення літературознавчих термінів: *драма, трагедія, конфлікт, пафос, ремарка, репліка, монолог, діалог, мелодрама.*

Проаналізувати особливості сюжету «Переяславської ночі» М. Костомарова.

Підготувати реферат «Сценічна історія «Назара Стодоли» Т. Шевченка».

Підготувати мініпрезентації для 9 класу ЗОШ: «Наталка Полтавка як перший твір нової української драматургії»; «Сценічне життя «Наталки Полтавки».

ЛІТЕРАТУРА

• Вівчарик Н., Хороб С. Основи драми. Методичні рекомендації до практичних занять, опорні таблиці. Івано-Франківськ : Територія друку, 2012. 44 с.

• Діалог і діалогічність в українській літературі XIX–XXI ст. / За заг. ред. д. філол. н., проф. Малютіної Н. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова. 2013. 288 с.

• Драматургічний лексикон. Випуск перший: Літера «А» (Абеле спелен – Аяцурі... *Ars et scientia*). *Мистецтво і наука: культурологічний часопис*. № 2. Ред. колегія Астрахан Н. І., Бондарева О. С., Білоус П. В. та ін. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2016. С. 70-124.

• Закалюжний Л. В. Історична драма-хроніка: особливості жанру. Поетика: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.06. К. : НАН України. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. 2011. 20 с.

- Зеров М. Українське письменство 19 ст. *Твори: У 2 т.* К. : Дніпро, 1990. Т. 2. С. 80-86.
- Зорницький А. Драматургія та історико-культурний контекст: моногр. Житомир : ОП «Житомир. облдрук», 2007. 242 с.
- Івашків В. Українська романтична драма 30-80-х рр. 19 ст. К. : Наукова думка, 1990. 142 с.
- Коломієць В. Драма Тараса Шевченка «Назар Стодоля» в контексті історії української літератури: Матеріал для оглядової лекції в 9 класі. Дивослово. 2004. № 10. С. 15-19.
- Левченко О. Театр у системі філософської антропології: монографія. К. : Нац. центр театр.мистец. ім. Леся Курбаса, 2012. 296 с.
- Новиков А. Українська історія крізь призму драматургії Миколи Костомарова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Філологія. 2017. Вип. 26(1). С. 53-55.
- Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова. *Костомаров М. Твори: У 2 т.* К. : Дніпро, 1990. Т. 1. С. 5-37.
- Товт О. Історична та художня правда в трагедії М. Костомарова «Сава Чалий». *KELM (Knowledge, Education, Law, Management..* Łódź : PIKTOR, 2018. № 2 (22). Р. 138-148.
- Товт О. Засоби моделювання образу Сави Чалого в однойменній драмі М. Костомарова. *Науковий вісник Ужгородського університету.* Серія : Філологія. 2016. Вип. 1. С. 85-89.
- Товт О. Концепція героя у драмі М. Костомарова «Кремуций Корд». *Науковий вісник Ужгородського університету.* Серія : Філологія. 2016. Вип. 2. С. 249-252.
- Товт О. Національна історія в художній рецепції М. Костомарова («Переяславська ніч») та Лесі Українки («Бояриня»). *Волинь філологічна: текст і контекст. Універсум Лесі Українки: зб. наук. пр. / упорядкув. С. М. Романова.* Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. Вип. 22. С. 467-477.
- Франчук М. Традиційні мотиви в драмі Т. Шевченка «Назар Стодоля». *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2014. Випуск 1 (31) С. 261-264.
- Шевчук В. Муза Миколи Костомарова. *Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе.* В. Шевчук. К. : Рад. письменник, 1990. С. 262-268.
- Яценко М. Минуле переростає в сучасність. *Слово і час.* 1992. № 5. С. 5-18.

Завдання для контрольної роботи

1. Продовжіть вислів М. Яценка: «В естетичному світі нової української літератури відбувається своєрідне накладання й синтез трьох художніх стихій...» Яких саме? На прикладах із художніх текстів поясніть цю тезу.
2. Котляревщина, її риси, представники.
3. «Супліка до пана іздателя» Г. Квітки-Основ'яненка як програма просвітницького реалізму.
4. Розкрийте тезу: «За комплексом ідей, утверджуваних поемою, зараховуємо «Енеїду» І. Котляревського до творів просвітницького реалізму».
5. Основні ознаки жанру байки (на прикладі байки «Пан та Собака» П. Гулака-Артемівського. Жанровий різновид цієї байки).
6. Літературно-естетичні погляди Г. Квітки-Основ'яненка.
7. «Енеїда» І. П. Котляревського як енциклопедія народного життя.
8. Амбівалентність оцінки природи сміху в «Енеїді» І. Котляревського (М. Дашкевич, П. Куліш, Т. Шевченко, Є. Сверстюк та ін.).
9. Назвіть відомі вам монографічні дослідження «Енеїди» І. Котляревського та їх авторів. Вкажіть основні положення цих досліджень.
10. Трактатування котляревщини М. Зеровим та Г. Грабовичем.
11. Боротьба Г. Квітки-Основ'яненка за становлення й розвиток нової української літератури.
12. Жанрово-стильові особливості «Конотопської відьми» Г. Квітки-Основ'яненка.
13. Гротеск як засіб змалювання персонажного світу «Конотопської відьми» Г. Квітки-Основ'яненка.
14. Байкарська спадщина Є. Гребінки. Оцінка її І. Франком.
15. Природа сміху в «Енеїді» І. Котляревського.
16. Жанр, сюжет, композиція, історія видання «Енеїди» І. Котляревського.
17. Вкажіть (на прикладах) передромантичні риси в «Енеїді» І. Котляревського.
18. Розвиток жанру байки в українській літературі початку ХІХ ст.
19. Розкрийте риси просвітницького реалізму у творчості Г. Квітки-Основ'яненка.
20. Які стильові риси увібрала поема І. Котляревського «Енеїда»? Поясніть, спираючись на думки дослідників (вказуйте їх прізвища і праці).
21. Які стилі співіснували в українській літературі 20-30-х років ХІХ ст.? Проілюструйте на прикладах конкретних творів.
22. Назвіть перші українські періодичні видання, де і ким вони видавалися.
23. Проаналізуйте байку Є. Гребінки «Ведмежий суд».
24. Жанр, сюжет «Енеїди» І. Котляревського. В. Шевчук про особливості композиції цього твору.
25. Назвіть відомі фольклористичні праці М. Костомарова (1843 р. «Про історичне значення руської народної поезії», тут відстоював основоположну

тезу про народну творчість як вираження духу, світогляду народу. 1847 р. курс лекцій, прочитаних ним в університеті св. Володимира «Славянская мифология»).

26. Збірка народних етнографічних матеріалів «Народные южнорусские песни» належить:

- 1) А. Метлинському;
- 2) П. Жеготі;
- 3) В. Залеському.

27. Які риси преромантичного розуміння дійсності знайшли теоретичне обґрунтування у праці Івана Кульжинського «Некоторые замечания касательно истории и характера малороссийской поэзии» (1827 р.)? *(романтичне розуміння природи мистецтва. Ідеалізує вплив мистецтва слова на читача, вважає, що впізнанні світу поезія стоїть вище за науку. Народні пісні розглядав як поезію «чуттєвої людини», яка перебуває між небом і землею («низькою дійсністю») та ідеальним світом душі, неземним одкровенням. Така двосвітність, на думку автора, зумовлюється чуттєвим сприйняттям українцями світу, їхньому пошукові прихованого, чогось незрозумілого).*

28. Які чотири тематично-стильові течії виділяють дослідники в українському романтизмі? *(фольклорно-побутова, фольклорно-історична, громадянська й психологічно-особистісна).* Назвіть найяскравіших представників та їх твори. 29. Назвіть перші українські літературні балади та їх автора, розкрийте риси романтизму в цих творах.

30. Громадянська тематично-стильова течія поезії українського романтизму. Представники, твори. Теми, мотиви, образи.

31. Образ митця в поезії українських романтиків.

32. Психологічно-особистісна течія в поезії українського романтизму. (Назвіть представників, їхні твори, вкажіть основні мотиви, образи).

33. Харківська школа романтиків. Перше і друге покоління.

34. Баладна творчість Л. Боровиковського. Національний колорит.

35. Про який твір якого автора так відгукнувся І. Франко: *«простим перекладом твору Жуковського не можна назвати... він опоетизував вірування та легенди українського народу»:*

- 1) «Смерть бандуриста» А. Метлинського;
- 2) «Маруся» Л. Боровиковського;
- 3) «Брат і сестра» М. Костомарова.

36. Нічний експресивний монолог героїні на березі Псла читаємо у баладі:

- 1) Л. Боровиковського «Маруся»;
- 2) П. Гулака-Артемівського «Рибалка»;
- 3) Л. Боровиковського «Молодиця».

37. Хто із героїнь якого твору якого українського поета-романтика виконує такий обряд: *чеше косу, «та врзала русу косу, та в клубок збила. Зняла перстень із рученьки...»:*

- 1) Галя із «Вивідки»;

2) *Маруся із «Чарівниці»*;

3) Героїня балади «Заманка»

38. Яка із балад Л. Боровиковського є літературною інтерпретацією народної пісні «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці»:

1) «Заманка»;

2) «Вивідка»;

3) «Чарівниця».

39. У якій із балад Л. Боровиковського «сюжет не розгортається, а постає як лірична ситуація» (М. Ткачук). («Заманка»).

Знайдіть правильну відповідність:

1) «Тебе не стане в сих місцях», «Як в сумерках вечірній дзвін», «Небо» М. Петренко;

2) «Не щебечи, соловейку», «Гуде вітер вельми в полі», «Як в сумерках вечірній дзвін» В. Забіла;

3) «Зорі», «Вивідка», «Повіяли вітри буйні» М. Костомаров

40. Назвіть авторів цих творів: «Скит Манявський» (*А. Могильницький*), «Піснь опришків» (*М. Устиянович*), «Жулин і Калина» (*І. Вагилевич*), «Підлиссе» (*М. Шашкевич*), «Руський з руським пострічався» (*Я. Головацький*).

41. «Русалка Дністровая» як перший друкований український літературний альманах Західної України (історія видання, структура). (*Пісні народні, Складання, Переводи, Старина*).

42. Філософське підгрунття романтизму.

43. Естетика й поетика романтизму.

44. Повість Є. Гребінки «Нежинский полковник Золотаренко». Доведіть, що це романтичний твір.

45. Доведіть, що роман «Чайковський» Є. Гребінки романтичний твір.

46. Синтез романтичних і просвітительських морально-психологічних уявлень у повісті М. Устияновича «Мість верховинця».

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів

В умовах реформування освіти важливою ланкою фахової підготовки стає самоосвіта. Як підкреслюють науковці, що вивчають проблему реформування вищої школи, «самостійна робота студента є не тільки важливою формою навчального процесу, але й має стати його основою» (Воєвідко Л.). Звичайно, сучасність, сповнена різних викликів, що постають і постануть перед випускником, різка зміна узвичаєної парадигми сприйняття й оцінювання дійсності, швидкий процес діджиталізації усіх ланок нашого життя, глобалізація інформатизація світу, вимагають від людини здатності до швидких змін, готовності опанувати нові знання й навички, перекваліфікації. Тому самостійна робота набуває важливої ролі у формуванні здатності до самовдосконалення і творчого пошуку. Для студентів-філологів за умов скорочення аудиторних годин самостійна робота є також і формою опрацювання матеріалу, на який не виділяється час на лекціях і практичних, але без осягнення якого знання про літературний процес не будуть повними.

Серед типів самостійної роботи, найбільш відповідних до завдань вищої школи, дослідники виділяють такі (за П. Підкасистим): відтворюючі самостійні роботи за зразком; реконструктивно-варіативні; евристичні; творчі. Укладаючи ці методичні рекомендації, ми враховували найоптимальніші для студентів-філологів і майбутніх педагогів типи робіт.

Для спеціальності 035 Філологія на самостійну роботу передбачено 114 годин; для спеціальності 014 Середня освіта – 60 годин.

Для спеціальності 014 Середня освіта передбачено такий вид самостійної роботи як підготовка мініпрезентації для 9 класу.

1. Конспект літературознавчих статей.

Рекомендації щодо ведення конспекту наукової статті:

Вказати вихідні дані джерела (назву статті, книги, журналу, ім'я автора, рік видання, сторінку); текст конспектувати тезово, розбивши його на певні змістові фрагменти, де вибирати основне; ключові поняття слід виділяти графічно, кольором. Доцільно залишати поле для зауважень, розмірковувань.

2. Вивчення напам'ять віршованих текстів;

3. Написання реферату (7-10 друкованих сторінок, оформлених відповідно до вимог, що ставляться до оформлення такого типу робіт), обов'язково із списком використаної літератури.

4. Ведення словничка літературознавчих термінів (під час вивчення тієї чи іншої теми слід виписувати визначення літературознавчих термінів).

5. Підготовка презентацій.

6. Ведення читацького щоденника. Записи тут довільної форми, однак слід записати імена головних героїв, місце, де відбувається дія, коротко викласти сюжетні схеми, розкрити конфлікт.

Контроль виконання самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки конспектів, опитування вивченого напам'ять, заслуховування рефератів, шляхом введення питань із самостійно опрацьованого матеріалу в завдання контрольних робіт, тестування, іспиту.

Контроль за виконанням самостійної роботи здійснюється у визначені дні.

Зміст самостійної роботи студентів:

1. Вступ. Становлення нової української літератури.

Опрацювати розділ I (с. 43-59) із підручника *Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / за ред. О. А. Галича. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 392 с.*

Прочитати твір І. Франка «Великі роковини». Підготуватися до дискусії: *То хто такий Еней? Утікач чи герой?*

2. Бурлескна поезія. Поема І. Котляревського «Енеїда». Котляревщина. **Прочитати поему «Енеїда»** Вергілія. **Ознайомитись** із монографією Неборака В. *Перечитана «Енеїда»*. Львів, 2001. **Законспектувати** вступну частину. **Опрацювати монографію** Нахліка Є. *Перелицьований світ Івана Котляревського: текст інтертекст контекст*. Львів, 2015. **Зробити тезовий конспект** розділу, присвяченого сміховій культурі в «Енеїді». **Вивчити напам'ять:** Частина 1, строфа 1, 2, 3; Частина 4, строфа 101, 103, 104, 105, 106; Частина 5, строфа 44, 45.

Із праці Житецький П. «Енеїда» Котляревського у зв'язку з оглядом української літератури XVIII ст. Житецький П. Вибрані праці. К.: Наукова думка, 1987. С. 139-25 вибрати основні положення, записати їх у вигляді анотації.

Для спеціальності 014 середня освіта підготувати мініпрезентації «Сценічне життя «Енеїди» І. Котляревського», ««Енеїда» І. Котляревського в ілюстраціях».

3. Бурлескно-реалістична поезія. Байки П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінки, Л. Боровиковського.

Вивчити напам'ять байку Є. Гребінки «Ведмежий суд». **Законспектувати** статтю Куценка Л. *Байка П. Гулака-Артемівського «Пан та Собака»: національне в соціальному змісті твору. Дивослово. 2003. № 8. С. 2-3.*

Прочитати байки П. Гулака-Артемівського «Дві пташки в клітці», «Солопій та Хівря», «Тюхтій та Чванько». **Вивчити** байку Л. Боровиковського (на вибір).

Для спеціальності 014 середня освіта підготувати мініпрезентацію «Байкарська творчість поетів-романтиків».

4. Закономірності розвитку прози в першій половині XIX ст. Бурлескно-реалістична і сентиментально-реалістична проза Г. Квітки-Основ'яненка.

Прочитати роман Г. Квітки-Основ'яненка «Пан Халявський», **зробити нотатки** в читацькому щоденнику.

Законспектувати статтю: Ковалець Л. *Про Квітчину «Сердешну*

Оксану» і не лише про неї. Дивослово. 1998. № 5. С. 8-10.

Зробити нотатки розділу IV із монографії:

Борзенко О. Сентиментальна провінція. Харків, 2006. 322 с. (С. 214-285).

Ознайомитися із монографією: Трофименко В. Творчість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка і західноєвропейська просвітительська естетика. Суми : СДПУ, 2000.

5. Романтизм як напрям у світовій культурі. Український романтизм першої половини XIX ст. 2 год.

Опрацювати с. 12-21 із підручника Д. Наливайко, К. Шахова. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. Тернопіль : Богдан, 2001.

Підготувати презентації та реферати на теми: «Вияв романтизму в музиці», «Вияв романтизму в живопису», «Вершини європейського романтизму в літературі».

6. Українська романтична поезія: Л. Боровиковський, А. Метлинський, М. Костомаров, І. Срезневський, В. Забіла, М. Петренко. Основні течії української романтичної поезії: фольклористична, історико-фольклористична, громадянська та особистісно-психологічна 2 год.

Підготувати повідомлення про три покоління Харківської школи романтиків.

Опрацювати: Яценко М. Українська романтична поезія 20-60-х років XIX ст. Українські поети-романтики. Поетичні твори. К., 1987.

Вивчити напам'ять: В. Петренко «Дивлюсь я на небо», «Як в сумерках вечірній дзвін»; В. Забіла «Не щебечи, соловейку»; М. Костомаров «Зорі»; А. Метлинський «Рідна мова». Законспектувати статтю Ю. Шереха «Трое прощань і про те, що таке історія літератури» (Укр. слово. Хрестоматія укр. л-ри та літературної критики XX ст. Т. 3. С. 538-545).

7. Розвиток нової літератури на західноукраїнських землях. Романтична поезія (М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич, М. Устиянович, А. Могильницький).

Опрацювати: Франко І. Шашкевич і галицько-руська література. Зібр. тв. у 50-т. Т. 29. С. 249-258; розділ із підручника Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О. Галича. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 392 с.; Ткачук О. М. Маркіян Шашкевич. Тернопіль : Медобори, 2009. 248 с.

Підготувати презентації про альманах «Русалка Дністровая». Вивчити напам'ять: М. Шашкевич «Руська мати нас родила», «Сумрак вечірній», «Підлисса».

Дайте відповіді на питання: Чому гурток прогресивної молоді, що виник у Львові в середовищі семінаристів, назвали «Руською трійцею»? Які псевдоніми обрали собі друзі? Що означало слово «руський», «русин»? Що вам відомо про «азбучу війну» в Галичині? Якою мовою писалися літературні твори в Галичині до появи «Русалки Дністрової»? Поміркуйте, чому наддністрянські побратими дали своєму альманахові таку назву?

Поясніть, як ви розумієте слова Івана Франка про те, що «Русалка Дністровая» стала «проривом чуття людського серця серед загального затупіння та одичіння». Що вам відомо про долю побратимів після виходу альманаху? Поміркуйте, чому як епіграф до «Русалки...» були взяті слова: «Не з сумних очей, а з пильних рук надія квітне».

8. Романтична проза. Є. Гребінка. Ранні повісті й оповідання П. Куліша та М. Костомарова. Початки прози на західноукраїнських теренах. Прозова спадщина М. Шашкевича та М. Устияновича 2 год.

Опрацювати монографію: Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст. К. :Наукова думка, 1988. 320 с.

Прочитати: Є. Гребінка «Нежинський поковник Золотаренко», «Чайковський»; М. Костомаров «Чернігівка»; П. Куліш «Огнений змії»; М. Шашкевич «Олена»; М. Устиянович «Мість верховинця». Прочитати дослідження М. Костомарова «Две русские народности» й **підготувати повідомлення:** Художня реалізація в «Чернігівці» етнопсихологічних спостережень М. Костомарова

9. Становлення і розвиток нової української драматургії 2 год.

Підготувати презентації про сценічне життя «Наталки Полтавки» І. Котляревського та «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка. Прочитати твори М. Костомарова: «Кремуций Корд», «Сава Чалий», «Переяславська ніч». Опрацювати статтю: Яценко М. Минуле проростає в сучасність (Романтична драматургія М. Костомарова). Зробити тезовий конспект р. I (с. 14-77) монографії В. Івашківа «Українська романтична драма 30-80-х років».

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ

Робота на практичних заняттях (усього 30 балів):

(презентації, реферати, усне опитування, виконання тестових завдань, контрольні роботи)

Самостійна робота (усього 20 балів) :

а) поезії напам'ять	4 бали;
б) презентації, реферати	6 балів;
в) написання конспектів статей	5 балів;
г) ведення літературознавчого словника	2 бали;
д) ведення читацького щоденника	3 бали;

Іспит **50 балів.**

Разом 100 балів.

Для спеціальності 035 Філологія заплановано дві контрольні роботи (кожна – 5 балів). Для спеціальності 014 Середня освіта запланована одна контрольна робота (10 балів).

1. Швед М. Самостійна робота студентів: навч.-метод. посібник. Л. : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 205 с.

2. Артемова Л. Педагогіка і методика вищої школи : [навч.-метод. посібник]. К. : Кондор, 2008. 272 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.khpi.edu.ua/files/new_postupleniya/artem.pdf

3. Завдання для державної підсумкової атестації учнів 9-х класів ЗНЗ з української літератури. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2010. № 3. С. 108-109.

4. Зовнішнє незалежне оцінювання з української мови і літератури. Офіційна інформація Українського центру оцінювання якості освіти. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2010. № 1. С. 12-17.

5. Івашкіна Н. Олімпіадні завдання з української мови та літератури. 8-11 класи. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 28-29. С.62-69.

6. Книга вчителя української мови та літератури[Текст]: довідково-методичне видання / упоряд. Н. І. Шинкарук. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 352 с.

7. Методичні рекомендації щодо викладання української літератури. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. № 6. С. 130-131.

8. Самостійна робота студентів з курсу «Педагогіка»: навч.-метод. посібник / Автори-упорядники М. Кухта, Л. Маляр, В. Староста; за ред. В.Старости. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. 132 с.

9. Руссова В. Історія української літератури : [методичні рекомендації]. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 60 с.

10. Українська мова та література. Комплексне видання: Типові тестові завдання. Довідник «Українська мова». Довідник «Українська література» [Текст] / В. В. Парасич, В. Ф. Жовтобрюх, І. В. Живанова, ін. К. : «Літера» ЛТД, 2010. 368 с.

Програмові вимоги до курсу

1. Розкрийте особливості розвитку українського літературного процесу початку XIX століття.
2. Традиції і новаторство І. Котляревського у створенні бурлескно-травестійної поеми.
3. Амбівалентність оцінки «Енеїди» І. Котляревського в українській літературно-естетичній думці.
4. Проблема національного характеру в «Енеїді» І. Котляревського.
5. Природа сміху в «Енеїді» І. Котляревського.
6. Народність «Енеїди» І. Котляревського.
7. «Енеїда» І. Котляревського: жанрово-стильові та композиційні особливості.
8. «Енеїда» І. Котляревського як явище просвітительського реалізму.
9. В. Шевчук про ідейно-художні та композиційні особливості «Енеїди» І. Котляревського.
10. Котляревщина. Трактатування цього явища М. Зеровим та Г. Грабовичем.
11. «Наталка Полтавка» І. Котляревського: жанр, характер конфлікту, стильові особливості.
12. Засоби творення образів, композиція «Наталки Полтавки» І. Котляревського, її роль у становленні нової української драматургії.
13. «Москаль-чарівник» перший український водевіль.
14. Котляревщина. Трактатування цього явища М. Зеровим та Г. Грабовичем.
15. Особливості розвитку жанру байки в українській літературі початку XIX століття.
16. Українська літературна байка, її зв'язок з усною народною традицією, відмінності між літературним і фольклорним жанром.
17. Жанрові різновиди байок в українській літературі першої половини XIX ст.
18. Байкарська спадщина П. Гулака-Артемівського. Пошуки письменником різновидів жанру байки.
19. Жанрові різновиди байок П. Гулака-Артемівського.
20. Байка «Пан та собака» П. Гулак-Артемівського.
21. Ідейно-художній аналіз балад П. Гулака-Артемівського.
22. Новизна тематики байок П. Білецького-Носенка («Індик», «Громада мишей», «Олень, що любить собою», «Зелена корова» та ін.).
23. Філософські та естетичні основи просвітительського реалізму як літературного напрямку.
24. Жанрово-стильовий поділ прози Г. Квітки-Основ'яненка.
25. Художня майстерність сентиментально-реалістичних повістей Г. Квітки-Основ'яненка («Маруся», «Козир-дівка», «Щира любов»).
26. Особливості змалювання життя в бурлескно-реалістичних творах Г. Квітки-Основ'яненка.

27. Жанр, композиція, образи, гротеск і фантастика в повісті «Конотопська відьма» Г. Квітки-Основ'яненка.
28. Сентиментально-реалістичні повісті Г. Квітки-Основ'яненка. Конфлікти, образи твору.
29. «Салдацький патрет» Г. Квітки-Основ'яненка як літературна декларація і художній твір.
30. Тематика, образи повістей «Щира любов», «Божі діти», «Перикотиполе» Г. Квітки-Основ'яненка.
31. Мистецтво характеротворення, проблематика повісті «Сердешна Оксана» Г. Квітки-Основ'яненка. Спільне і відмінне з поемою «Катерина» Т. Шевченка.
32. Розкрийте жанрово-композиційні особливості п'єси Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці».
33. «Перекотиполе» Г. Квітки-Основ'яненка: риси романтизму в творі.
34. Тематична розмаїтість байок Є. Гребінки.
35. «Чайковський» Є. Гребінки: історичне минуле як тло для романтичного героя.
36. Історичне минуле в романтичній прозі Є. Гребінки.
37. Романтичний характер лірики Є. Гребінки. Поема «Богдан».
38. Своєрідність естетико-художньої системи романтизму.
39. Складність і суперечливість романтичного типу художнього мислення.
40. Школи та тематично-стильові течії українського романтизму першої половини ХІХ ст.
41. Харківська школа романтиків. Творча і видавнича діяльність І. Срезневського.
42. Романтичний культ старовини у творчості українських поетів першої половини ХІХ ст. Символічні образи пісні, кобзаря, могили.
43. Становлення в українській літературі романтичної прози: «Чайковський» Є. Гребінки, проза М. Костомарова.
44. Розвиток жанру балади в українському романтизмі.
45. Визначення і жанрові ознаки балади, співвідношення у ній ліричних, епічних та драматичних компонентів.
46. Жанрова специфіка балад Л. Боровиковського.
47. Балада Л. Боровиковського «Маруся», джерела її сюжету. І. Франко про цей твір.
48. Романтичний характер поезій «Волох», «Бандурист», «Козак», «Палій» Л. Боровиковського.
49. Аналіз балад Л. Боровиковського «Чарівниця», «Вивідка», «Ледащо», «Убійство», «Чорноморець».
50. Жанр балади у творчості А. Метлинського.
51. Жанрове багатство лірики А. Метлинського: сонет, медитація, елегія, пейзажна лірика.
52. Основні мотиви поетичної творчості А. Метлинського.
53. Концепція митця і мови у поезії А. Метлинського.

54. Погляд А. Метлинського на роль співця в житті суспільства і завдання поезій («Бандура», «Смерть бандуриста»).
55. Концепція героя, романтична туга за героїчним минулим у поезії А. Метлинського («Степ», «Кладовище», «Чарка», «Козак та буря»).
56. Медитативна лірика А. Метлинського та М. Костомарова.
57. Художній світ лірики М. Костомарова.
58. Основні мотиви поетичної творчості М. Костомарова.
59. Балада в поетичній спадщині М. Костомарова.
60. Романтична трагедія М. Костомарова «Переяславська ніч».
61. Драма М. Костомарова «Сава Чалий»: відхід письменника від народної традиції в зображенні гайдамацького руху.
62. «Черніговка» М. Костомарова: сюжет, характеристика образів.
63. Романтичний характер лірики В. Забіли (збірка «Співи крізь сльози»).
64. Жанр медитації у творчості М. Петренка.
65. Жанр елегії, медитація у творчості М. Петренка. Аналіз поезій «Небо», «Далеко од родини», «Чого ти, козаче, чого ти, бурлаче...».
66. Огляд творчості М. Устияновича. Романтичне забарвлення поезій «Верховинець», «Піснь опришків».
67. «Мість верховинця» М. Устияновича: система образів, характер конфлікту.
68. Альманах «Русалка Дністровая», його структура, зміст і значення.
69. «Руська трійця», її діяльність і значення, оцінка І. Франком.
70. Творча особистість М. Шашкевича. Жанр елегії й елегійні мотиви в ліриці поета.
71. Громадянська, пейзажна та інтимна лірика М. Шашкевича.
72. Минуле як «золотий вік» і сучасне («Згадка»), історіософські візії у «Хмельницького обступленіє Львова», «О Наливайку», «Болеслав Кривоустий під Галичем» М. Шашкевича.
73. Новела М. Шашкевича «Олена».
74. Громадська й етнографічна діяльність І. Вагилевича. Балади «Мадей», «Жулин і Калина».
75. Громадська, фольклористична діяльність Я. Головацького, його романтична поезія («Весна», «Туга за родиною», «Два віночки», «Моя доля», «Братові з-за Дунаю»).
76. А. Могильницький, його творчість. Поема «Скит Манявський».
77. Рання проза П. Куліша. Характеристика образів крізь призму фольклорно-романтичної умовності («Огненный змей»).

Рекомендована література до курсу

Базова

1. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есеї, полеміка. К. : Основи, 2003. 632 с.
2. Гром'як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця ХІХ ст.). Тернопіль : Підручники і посібники, 1999. 223 с.
3. Історія української літератури (Перші 10-річчя ХІХ століття): Підручник / за ред. П. Хропко та ін. К. : Вища школа, 1992. 512 с.
4. Історія української літератури ХІХ ст. : У 3-х кн. Кн. 1: Навчальний посібник / за ред. М. Яценка. К. : Либідь, 1995. 368 с.
5. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини ХІХ століття: Підручник / за ред. О. Галича. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 392 с.
6. Українська література перших десятиріч ХІХ століття в історично-культурному контексті: Навч. посібник для старшокл., студ. та вчителів за ред. П. Хропко. К. : Ковчег, 2001. 60 с.
7. Українська література у портретах і довідках. Давня література – література ХІХ ст. / Ред. кол. С. П. Денисюк та ін. К. : Либідь, 2000. 358 с.

Додаткова література

- Авгітопуло Н. «Енеїда» Івана Котляревського в ілюстраціях Анатолія Базилевича (Інтегрований урок у 9 класі). *Дивослово*. 2019. № 9. С. 13-17.
- Аврахов Т. Класик нової української літератури (Про П. Гулака-Артемівського). *Українська мова і література в школі*. 1990. № 1. С. 84-86.
- Азьомов В. Ви Наталка Полтавка? Давайте познайомимося. Спроба герменевтичного аналізу п'єси І. П. Котляревського «Наталка-Полтавка». *Всесвітня література та культура*. 2010. № 1. С. 23-29.
- Білецька А. Образ жінки як характерологічний засіб реалістичного зображення людини і середовища (на матеріалі творів Г. Квітки-Основ'яненка «Козир-дівка», «Сердешна Оксана»). *Література та культура Полісся. Серія: Філологічні науки*. 2018. Вип. 91. С. 88-92.
- Блик О. Формування світогляду Миколи Костомарова крізь призму біографічного методу. *Дивослово*. 2015. № 2. С. 48-53
- Блик О. Діяльність Амвросія Метлинського у контексті побутування Харківської школи романтиків. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2017. Вип. 24. С. 25-29.
- Богданова І. Український простір у мовній картині світу Левка Боровиковського. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 47. С. 130-137.
- Бондаренко Г. Образ рідного краю у поетичній творчості Михайла Петренка. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. 2017. Вип. 5. С. 216-224.
- Борзенко О. Творча криза П. Гулака-Артемівського: біографічний та

культурно-історичний аспекти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2015. Вип. 73. С. 263-267.

- Борзенко О. Становлення нової української літератури в аспекті національної ментальності та біографізму (І. Котляревський, П. Гулак-Артемівський, Г. Квітка-Основ'яненко) [Текст]: дис. д-ра філол. наук: 10.01.01. Х. : Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2007. 405 с.
- Васильчук М. Літературне гуцулофільство через призму поезії Миколи Устияновича. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. № 2. С. 106-110.
- Вільна Я. Григорій Квітка-Основ'яненко «Не формула на двох ногах». *Українська мова і література*. 2005. № 2-3. С. 7-8.
- Власенко Л. Унікальне видання про І. Котляревського. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 8. С. 15.
- Гончар О. Зачарований небом: Романтичний світ Михайла Петренка. *Слово і час*. 1997. № 11-12. С. 21-25.
- Гончар О. Микола Костомаров: постать історика на тлі епохи: монографія. К. : Інститут історії України НАН України, 2017. 274 с.
- Гончаренко О. Формування літературно-аналітичних умінь учнів. Матеріали до аналізу повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». 9 клас. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 4. С. 28-31.
- Губарева Г. Структура, семантика та функції рефрену в повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 49. С. 10-16.
- Гулевич Л. Жіночі образи у прозі Миколи Устияновича. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2016. С. 294-302.
- Гулевич Л. Образний світ Миколи Устияновича та Івана Франка: рух художньої думки. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія : Філологія. 2016. Вип. 38. С. 108-115.
- Данилюк-Терещук Т. Образ відьми: літературна версія Г. Квітки-Основ'яненка. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2019. № 2. С. 244-255.
- До 200-річчя «Енеїди» (Ряд статей). *Слово і час*. 1998. № 12. С. 32-39.
- Івашків В. Пантелеймон Куліш «перший справді національний письменник український». *Слово і час*. 2019. № 8. С. 4-14.
- Івашків В. Пантелеймон Куліш як визначна постать історико-літературного процесу ХІХ століття. *Дивослово*. 2019. № 12. С. 33-44.
- Ільницька Л. Перше видання «Енеїди» (1798 р.) І. Котляревського у фондах наукових бібліотек Львова. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2016. № 8. С. 3-22.
- Іноземцев В. Морально-патріотичне виховання особистості у творчості

- І. П. Котляревського. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 1. С. 14-15.
- Історія української літературної критики: Дожовтневий період / за ред. П. М. Федченка. К. : Наукова думка, 1988. 451 с.
 - Касьянова О. Пантелеймон Куліш у культурному та інтелектуальному просторі. *Дивослово*. 2019. № 12. С. 44-45.
 - Кириченко Ю. Проблема усної оповіді Г. Квітки-Основ'яненка в аспекті становлення нової української прози: зв'язки з фольклором та давньою книжністю. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Філологічні науки. 2018. № 1. С. 51-60.
 - Ковалець Л. Про Квітчину «Сердешну Оксану» і не лише про неї. *Дивослово*. 1998. № 5. С. 8-10.
 - Корнійчук Т. Ейдос дороги в «Енеїді» І. Котляревського. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*. Серія : Філологічна. 2015. Вип. 12. С. 162-166.
 - Краснова Л. Із спостережень над естетичною оцінкою поеми. До ювілею 40 років виходу статті Р. Т. Гром'яка «Енеїда» І. Котляревського і час». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Літературознавство. 2010. № 30. С. 348-350.
 - Куценко Л. Байка П. Гулака-Артемовського «Пан та Собака»: національне в соціальному змісті твору. *Дивослово*. 2003. № 8. С. 2-3.
 - Кучинський М. Де ж справжня «Наталка Полтавка»? *Київська старовина*. 1994. № 5. С. 98-99.
 - Лаврова В. І. Духовність образу Сави Чалого з однойменної драми М. Костомарова. *Літературознавство, «Просвіта» і духовний ідеал українця: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Кривий Ріг, 1994. С. 26-27.
 - Лагода В. Невідомий Іван Котляревський. *Вітчизна*. 1994. № 9-10. С. 134-143.
 - Левченко Н. Виховання духовності на уроках української літератури: творчість Григорія Квітки-Основ'яненка. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 3. С. 76-80.
 - Лімборський І. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону і спроба компаративного аналізу літературних парадигм. Черкаси : ЧДТУ, 2006. 364 с.
 - Луцик Х. Поема «Енеїда» І. Котляревського в контексті культурної парадигми художнього тексту. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. 2016. № 1. С. 24-32.
 - Михайлин І. Чи міг бути малим поет, який має велике значення? Михайло Петренко в інтерпретації Юрія Шевельова (Шереха). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2017. Вип. 77. С. 181-186.
 - Мороз Л. Задля Надії і Перспективи: Про трагедії М. Костомарова «Сава

Чалий», «Переяславська ніч». *Літературний Львів*. 1998. Ч. 67-68. С. 37-44.

- Мороз Л. Модерність драматургії Котляревського: сприйняття та оновлення традицій. *Слово і час*. 2015. № 10. С. 57-67.
- Назар М. Пісня у драмі-опері І. Котляревського «Наталка Полтавка». *Дивослово*. 1996. № 9. С. 46-49.
- Наливайко Д. Искусство: Направления, течения, стили. К. : Мистецтво, 1980. 288 с.
- Нахлік Є. Письменники провідники нації: типологічні зближення І. Франка з П. Кулішем. *Слово і час*. 2019. № 8. С. 14-30.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст. К. : Наукова думка, 1988. 317 с.
- Нахлік Є. Бурлескно-трагедійні коди «Енеїди» Івана Котляревського. *Дивослово*. 2019. № 9 (750). С. 46-55.
- Нахлік Є. Бурлескно-трагедійні коди «Енеїди» Івана Котляревського. *Дивослово*. 2019. № 10. С. 49-56
- Нахлік Є. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст / наук. ред. В. Панченко. Л. : Вид-во Львівської політехніки, 2015. 543 с.
- Неборак В. Перечитана «Енеїда» (Спроба сенсового прочитання на тлі її зіставлення з «Енеїдою» Вергілія). Л. : «Астрон», 2001. 284 с.
- Нікітенко В. Філософські засади українського історичного романтизму XIX століття (на прикладі повісті Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко»). *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 65. С. 269-275.
- Нікітенко В. Філософські засади українського історичного романтизму XIX століття (на прикладі повісті Є. Гребінки «Ніжинський полковник Золотаренко»). *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 65. С. 269-275.
- Новиков А. Українська історія крізь призму драматургії Миколи Костомарова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2017. Вип. 26 (1). С. 53-55.
- Попович М. Нарис історії української культури України. К. : «АртЕк», 2001. 727 с.
- Руднев Е. Іван Котляревський (Знане й незнане). *Слово і час*. 1997. № 1. С. 59-68.
- Русалка Дністровая. Документи і матеріали. К. : Наукова думка, 1989. 544 с.
- Сверстюк Є. На святі надій: Вибране. К. : Наша віра, 1999. 784 с.
- Сивокінь Г. Котляревський на тлі сучасної йому європейської літературної думки. *Дивослово*. 2003. № 12. С. 2-3.
- Скоць А. «Наталка Полтавка» І. Котляревського. *Українське літературознавство*. 1981. Вип. 37. С. 133-143.
- Слоньовська О. І «Енеїди» владний сміх... *Українська мова та*

література. 1999. № 48. С. 2-4.

- Ткачук М. Стиль балад Левка Боровиковського: Навчальний посібник. Тернопіль : Збруч, 2000. 146 с.
- Товт О. Засоби моделювання образу Сави Чалого в однойменній драмі М. Костомарова. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. 2016. Вип. 1. С. 85-89.
- Товт О. Концепція героя у драмі М. Костомарова «Кремуций Корд». *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Філологія. 2016. Вип. 2. С. 249-252.
- Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К. : Міленіум, 2002. 320 с.
- Трофименко В. Творчість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка і західноєвропейська просвітительська естетика. Суми : Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, 2000. 38 с.
- Українські поети-романтики: поетичні твори / [упорядкув. і прим. М. Гончарука; автор вступ. ст., ред. тому М. Яценко. К. : Наукова думка, 1987. 592 с.
- Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. *Гулак-Артемівський П. Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання*. К. : Наукова думка, 1984. 605 с.
- Хамедова О. «Ad fontes» або оновлення українського літературного канону (рецензія на книгу: Ткачук М. Романтичний дискурс Левка Боровиковського: літ. портр. Тернопіль : Збруч, 2015. 266 с.
- Чижевський Д. Історія української літератури: Від початків до доби реалізму. К. : Академія, 2008. 568 с.
- Ярошевич І. «Олітературення» фольклорних жанрів в оповіданнях Г. Квітки-Основ'яненка. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2014. Вип. 70. С. 234-238.
- Ятищук О. Квітка-Основ'яненко і харківський театр першої половини ХІХ століття. *Українська біографістика*. 2008. Вип. 4. С. 164-180.
- Яценко М. Минуле проростає в сучасність (Романтична драматургія М. Костомарова). *Слово і час*. 1992. № 5. С. 1-8.

Література для підготовки презентацій «На допомогу майбутньому вчителю»

1. Азьомов В. Ви Наталка Полтавка? Давайте познайомимося. Спроба герменевтичного аналізу п'єси І. П. Котляревського «Наталка-Полтавка». *Всесвітня література та культура*. 2010. № 1. С. 23-29.
2. Амерханян С. Розвиток критичного мислення учнів на уроках української мови та літератури. *Дивослово*. 2017. № 10. С. 2-8.
3. Андрусенко В. Роздуми про урок літератури в системі сучасних стратегій освіти. *Педагогічна думка*. 2009. № 3. С. 16-22.

4. Андрусенко В. Чи здатні ви до співпереживання? Про специфіку аналізу лірики в школі. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 1. С. 36-48.
5. Бабійчук Т. Будьмо успішними! (Заняття з української літератури: через відеофрагменти-до творчості, ефектності, ефективності). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. № 7-8. С. 34-39.
6. Бабійчук Т. Відеофрагмент (міні-екранізація) як результат літературного проекту. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 11. С.19-20.
7. Байчук Т. Застосування елементів методики Кейс на уроках української літератури під час вивчення прозових творів. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 3. С. 30-32.
8. Балагура Т. Література, що формує особистість і вчить самореалізації. Орієнтовне календарно-тематичне планування уроків української літератури у 9 класі. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2009. № 11. С. 34-48.
9. Баранник Н. Тематичні контрольні роботи з української літератури. *Дивослово*. 2007. № 9. С. 30-35.
10. Башманівська Л. Практикум з методики викладання української літератури [Текст]: навч.-метод. посібник. К. : Слово, 2013. 144 с.
11. Бійчук Т. Функції відеофрагментів на заняттях з української літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. № 1. С. 16-19
12. Бондар Є. Виховання добра й толерантності на уроках української літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 19-21. С. 19-25.
13. Бондаренко Ю. Пообразний аналіз: зміст, загальні принципи, види характеристик. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 3. С. 12-18.
14. Бондаренко Ю. Тема уроку української літератури: аспектуальний вимір. *Дивослово*. 2016. № 6. С. 15-18.
15. Бондаренко Ю. Мета уроку української літератури: аспектуальний вимір. *Дивослово*. 2016. № 11. С. 10-14.
16. Бондаренко Ю. Характеристика літературних героїв за рисами внутрішнього світу. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 3. С. 35-39.
17. Бондаренко Ю. Вивчення образів-персонажів літературних творів за рівнями структури особистості. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 4. С. 33-38.
18. Бондаренко Ю. Шляхи аналізу літературних творів як усвідомлена учнями навчальна технологія. *Українська мова й література в школах України*. 2016. № 6. С. 18-22.

19. Бондаренко Ю. Самостійна робота як спосіб реалізації загальнодидактичних та методико-літературних завдань. *Дивослово*. 2018. № 1. С. 23-27.
20. Бондаренко Ю. Предметоцентризм у викладанні літератури. *Дивослово*. 2017. № 4. С. 15-18.
21. Бондаренко Ю. Види навчальних матеріалів з української літератури, напрями і шляхи їх вивчення. *Українська мова й література в школах України*. 2017. № 4. С. 15-20.
22. Бондаренко Ю. Види навчальних матеріалів з української літератури, напрями і шляхи їх вивчення. *Українська мова й література в школах України*. 2016. № 12. С. 7-12.
23. Бондаренко Ю. Комбінована структура шляхів аналізу літературного твору в школі. *Українська мова й література в школах України*. 2017. № 12. С. 20-25.
24. Бондаренко Ю. Узагальнення і систематизація на уроках літератури. *Дивослово*. 2018. № 12. С. 37-42.
25. Бондаренко Ю. Формування історичного мислення школярів під час аналізу мови художніх творів. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 8. С. 30-34.
26. Бондарчук Н. «Розп'ятий за Україну». Мистецька імпреза до 205-річчя від дня народження Тараса Шевченка. *Дивослово*. 2019. № 3. С. 3-34.
27. Бурко О. Загадка українського літературного бароко: [вивчення барокової лірики в 9 класі]. *Дивослово*. 2010. № 10. С. 41-47.
28. Василюк О. Методика проведення бінарних уроків української літератури та історії України в 9 класі, на прикладі творчості Т. Г. Шевченка. *Історія в рідній школі*. 2015. № 9. С. 29-31.
29. Василюк О. Міжпредметні зв'язки історії України та української літератури: бінарний урок. *Історія в школі*. 2018. № 6-7. С. 46-49.
30. Вережак Г. Вивчення народного мистецтва на уроках рідної мови та літератури. *Хрестоматія з гуцульщинознавства [Текст] / автор передм. П. Лосюк. Косів : Писаний Камінь, 2001. С. 37-43.*
31. Вертій О. Особливості формування і становлення національних підстав методики вивчення української літератури: [стаття друга]. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. № 1. С. 45-48.
32. Вертій О. З'ясування народних джерел творчості письменника в школі. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 6. С. 18-20
33. Вертій О. З'ясування народних джерел творчості письменника в школі. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 5. С. 15-31.
34. Вінглівська Н. Методи і прийоми інтерактивного навчання на уроках української мови та літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2014. № 16-18. С. 84-90.
35. Вітковська М. Елементи народної педагогіки на уроках словесності. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2013. № 33. С. 2-5.

36. Волошина Н. Вивчення поеми «Енеїда» І. Котляревського у взаємозв'язках з образотворчим мистецтвом. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 12. С. 2-6.
37. Голик О. Образ Івана Котляревського у творчості Тараса Шевченка: поетичній, прозовій, малярській. *Українська мова й література в школах України*. 2019. № 3. С. 39-43.
38. Гордієнко О. Ознайомлення старшокласників зі сценічним втіленням драматургії (на уроках української і зарубіжної літератури). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 1. С. 11-13.
39. Гордієнко О. Проблеми порівняльного вивчення творів зарубіжної та української літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. № 7. С. 26-29.
40. Грабовська С. Біблія і українська література: [методика викладання української літератури]. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. № 10. С. 34-39.
41. Греб В. Подорож у дитинство Григорія Сковороди-видатного мандрівника, філософа, письменника, учителя. *Українська література, 8 клас. Українська мова й література в школах України*. 2019. № 1-2. С. 55-58.
42. Гречка Л. Григорій Квітка-Основ'яненко «Конотопська відьма». 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 15. С. 21-23.
43. Дзісь О. Іван Котляревський «Наталка Полтавка». 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 22-24. С. 45-48.
44. Диференційоване навчання на уроках української мови та літератури / Л. В. Багмут, Н. М. Болюбаш, В. М. Ващенко [та ін.]. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2014. № 34-36. С. 2-8.
45. Дуняшенко Н. Вивчення творчості Л. Глібова на уроках української літератури в 5 класі (конспект уроку). *Українська мова і література в школі*. 2010. № 3. С. 26-30.
46. Дяченко С. Шкільна літературна освіта очима майбутніх педагогів-філологів. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2010. № 5. С. 98-100.
47. Кизименко О. Нестандартні уроки української літератури. *Українська мова та література*. 2018. № 11-12. С. 61-89.
48. Ковтуненко Л. Формування життєвих компетентностей на уроках української літератури. *Дивослово*. 2016. № 6. С. 2-6.
49. Криворотенко О. Сучасні підходи до організації навчальної діяльності на уроках літератури. *Дивослово*. 2019. № 5. С. 2-10.
50. Лісовський А. Морфологія художності твору і вивчення літератури в школі [Текст]. К. : Ленвіт, 2005. 110 с.
51. Мартинова М. П'єса Івана Котляревського «Наталка Полтавка» – своєрідне дзеркало моральних чеснот найвищого рівня. *Українська література, 9 клас. Українська мова й література в школах України*. 2015. № 9. С. 41-44.

52. Могильницька Г. Дозвольмо возному любити Наталку. П'єса Івана Котляревського «Наталка Полтавка». *Дивослово*. 2007. № 8. С. 26-28.
53. Нестеранко С. Метод проектів як оптимальний важіль впливу на актуалізацію етнокультурної компетентності і громадянське виховання учнів під час вивчення творчості Тараса Шевченка у 9 класі. *Українська мова й література в школах України*. 2018. № 2. С. 38-43.
54. Нестеренко С. Вилив душі в пісні український народ. Урок літератури в 9 класі: [на тему «родинно-побутові пісні»]. *Дивослово*. 2009. № 9. С. 11-16.
55. Папушина В. Застосування літературного квест-методу на уроках компаративного вивчення творів. *Дивослово*. 2016. № 11. С. 2-9.
56. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах [Текст]: навч. посіб. К. : Ленвіт, 2000. 384 с.
57. Пархітько Н. Іван Котляревський. Дорога до висоти. Урок, 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2016. № 16-18. С. 34-39.
58. Сікора Н. Роль гумору в житті українців. Побудова байки. Жанрова різноманітність гумористичних творів. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 25-26. С. 31-36.
59. Телець І. Реалізація міжпредметних зв'язків на уроках української літератури : теоретичні і прикладні аспекти. *Українська мова й література в школах України*. 2016. № 4. С. 38-42.
60. Уліщенко А. Комп'ютер для нас. Інтернет в роботі вчителя української мови та літератури. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2007. № 2. С. 45-50.
61. Янкова О. Тестові завдання до теми «Життя і творчість Івана Котляревського». *Українська мова й література в школах України*. 2014. № 7-8. С. 28-33.
62. Янкова О. Іван Котляревський «Енеїда». Уроки з теми 9 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2014. № 25-26. С. 27-35.

Зміст

1. Загальні зауваги. Мета, завдання дисципліни.....
2. Мафтин Н. В. Нова українська література.....
3. Вівчарик Н. М. Творчість поетів-романтиків.....
4. Лекційний цикл. Розподіл лекційних годин для спеціальності 035 Філологія (24 год).....
5. Розподіл лекційних годин для спеціальності 014 Середня освіта (12 год).....
6. Тезовий виклад лекцій.....
7. Практичні заняття. Розподіл годин на практичні заняття для спеціальності 035 Філологія
8. Завдання для контрольної роботи № 1. (*«Енеїда» І. Котляревського. Просвітницький реалізм. Творчість Г. Квітки-Основ'яненка*).
9. Завдання для контрольної роботи № 2. (*«Романтизм»*).....
10. Розподіл годин на практичні заняття для спеціальності 014 Середня освіта.....
11. Завдання для контрольної роботи.....
12. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.....
13. Зміст самостійної роботи студентів.....
14. Система оцінювання роботи студентів з дисципліни.....
15. Програмові вимоги до курсу *«Історія української літератури 20-40-х рр. ХІХ ст.»*.....
16. Рекомендована література до курсу.....

УДК 821.161.2
ББК 83.3 (4 Укр.)
М 35

Мафтин Н. В., Вівчарик Н. М. Історія української літератури 20–40-х років XIX століття: Методичні рекомендації до курсу. Івано-Франківськ : Територія друку, 2019-2020. 120 с.

Науково-методичне видання

В авторській редакції

Підп. до друку _ _ 2019. Формат 60x84.

Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.

Вид. арк. __. Тираж __. Зам. № __. Віддруковано на різнографі.